

Η ΜΕΛΕΤΗ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ

ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΩ 1907

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1908

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ ΩΦΕΛΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

43 - ΟΔΟΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ - 43

Η ΜΕΛΕΤΗ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἡρώων τοῦ Ἀγῶνος ὑπὸ Δ. Βικέλα	Σελ. 321
Ἀνέλιξις καὶ χαρακτήρ ὑπὸ Γαδαμάνθου (τέλος)	» 326
Ἡ μελισσοκομία ἐν Ἀγγλίᾳ μετάφρ. Δ. Ψαρῶ	» 342
Ὁδηγὸς τῆς ἐλληνικῆς τέχνης ὑπὸ Α. Φουρτβαγγλερ κατὰ μετάφρασιν Γ. Σωτηριάδου (τέλος)	» 349
Τὸ Φυλακτὸν διήγημα Φραγκίσκου Κοπὲ (μετάφρ. Χ.)	» 370
Χρονικά	» 378
Ἀναγνωστήριον : Ξένα περιοδικά.—Ἑλληνικά περιοδικά	» 381
Δ. Βικέλας	» 384

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ ὈΦΕΛΙΜῶΝ ΒΙΒΛΙῶΝ

42—ΟΔΟΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ—42

ΤΙΜΗ ΕΚΑΣΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ 1 ΔΡΑΧΜΗ

Τὸ προσεχὲς τεῦχος θὰ ἐκδοθῆ τὴν 15ην Σεπτεμβρίου.

ΥΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΝ ΤΗΣ Α. Β. Υ. ΤΗΣ ΠΡΙΓΚΗΠΙΣΣΗΣ ΣΟΦΙΑΣ

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ

ΩΦΕΛΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΙΔΡΥΘΕΙΣ ΤΩ 1899 ΥΠΟ Δ. ΒΙΚΕΛΑ

ΜΕΛΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

Ύψιχθόδοτος Δ. ΑΙΓΙΝΗΤΗΣ, Μ. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ

Γ. ΠΑΣΠΑΤΗΣ, ΑΡ. ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ, Π. Ε. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΔΑΚΗΣ, Α. ΜΑΤΣΑΣ

Ε. ΡΩΜΑΝΟΣ, Γ. Σ. ΣΤΡΕΪΤ, Γραμματεὺς Γ. ΔΡΟΣΙΝΗΣ

Η ΜΕΛΕΤΗ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ

Διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτην δραχ. 10
Διὰ τὰς λοιπὰς χώρας φράγκα χρυσᾶ 12

Ἐκαστον τεύχος χωριστὰ πωλεῖται δρ. 1 εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Κρήτην — φρ. χρ. 1,20 εἰς τὰς λοιπὰς χώρας.

Ἡ "ΜΕΛΕΤΗ," ἐκδίδεται κατὰ μῆνα εἰς τεύχη ἐκ σελίδων 64, κατὰ δὲ τοὺς θερινοὺς μῆνας, Ἰούλιον—Ἰούλιον καὶ Αὐγούστον—Σεπτέμβριον, ἐκδίδεται ἀνὰ ἓν τεύχος, ὥστε ἕκαστος ἐτήσιος τόμος ἀποτελεῖται ἐκ δέκα τευχῶν, ἤτοι 640 σελίδων.

Αἱ συνδρομαὶ τῆς "ΜΕΛΕΤΗΣ," καταβάλλονται εἰς τὰ Γραφεῖα τοῦ Συλλόγου ἢ ἀποστέλλονται ἐπ' ὄνοματι αὐτοῦ διὰ συστημένων ἀπιστολῶν, ταχυδρομικῶν ἢ τραπεζικῶν ἐπιταγῶν καὶ χαρτονομισμάτων Γαλλίας, Ἀγγλίας, Γερμανίας, Αὐστρίας, Ἰταλίας, Ρωσίας, Ἀμερικῆς.

Οἱ συνδρομηταὶ τῆς "ΜΕΛΕΤΗΣ," λαμβάνουν δωρεάν καὶ τὰ Ὠφέλιμα Βιβλία.

ΠΡΟΣΕΧΗ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΤΗΣ "ΜΕΛΕΤΗΣ,"

Ὁ Τάφος τοῦ Γεωργίου Φραντζῆ ὑπὸ Σ. Κ. Σακελλαροπούλου.—Ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ Γύζη ὑπὸ Δ. Κακλαμάνου.—Ἡ ὀροθεραπεία ὑπὸ Θ. Χ. Φλωρῆ.—Ἡ πρώτη ἐν Βενετία Ἑλληνικὴ Τυπογραφία ὑπὸ Κ. Σάδα.—Οἱ Διδάσκαλοι τοῦ Γένους: Κωνσταντῖνος Κούμας ὑπὸ Περ. Κοινογιάννη.

ΤΑ ΩΦΕΛΙΜΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ἀπὸ τοῦ 1907 ἐκδίδονται 6 βιβλία ἐτησίως. Συνδρομὴ αὐτῶν διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτην δρ. 2 — διὰ τὰς λοιπὰς χώρας φρ. χρ. 3.

Τοῦ 1908 ἐξεδόθησαν τὰ ἑξῆς βιβλία: ἀρ. 91-92 (διπλοῦν), Ὁ Καποδίστριας ὡς θεμελιωτῆς τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ Α. Βελέκη. — ἀρ. 93, Τὸ Ἐμπόριον ὑπὸ Στ. Θεοχάρη.

Η "ΜΕΛΕΤΗ," ΤΟΥ 1907

ἀποτελοῦσα τόμον ἐξ 640 σελίδων πολυτελῶς δεδεμένον: δραχ. 10 διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτην — φρ. χρ. 12 διὰ τὴν Ἀλλοδαπήν. Μόνον τὸ πολυτελὲς περιβάλλυμα δρ. 2 διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτην — φρ. χρ. 2 διὰ τὴν Ἀλλοδαπήν. Ἀπηλλαγμένα ταχυδρομικῶν.

Δ. ΒΙΚΕΛΑΣ

15 Φεβρουαρίου 1835 — 7 Ιουλίου 1908.

ΗΡΩΝ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

Δὲν γνωρίζω λόφον ὠραιότερον τοῦ Λυκαθηττοῦ. Ἐὸ τρίγωνον σχῆμά του, διαγραφόμενον εἰς τὸν διαυγῆ οὐρανὸν τῆς Ἀτικῆς, ἢ πετρώδης κορυφή του, μεταβάλλουσα χρῶμα ἀνὰ πᾶσαν ὥραν, ἰδίως πρὸς τὴν ἑσπέραν, ὅτε τὴν περιλοῦει ἡ ἀντανάκλαισις τοῦ δύοντος ἡλίου, τὸν καθιστοῦν θέαμα ὄντως μοναδικόν. Δεσπόζων τῆς ἐκτεινομένης εἰς τοὺς πόδας του πόλεως καὶ ἕλης τῆς πρὸς τὴν θάλασσαν ἐκτάσεως, ἴσταται ὡς φρουρὸς τῆς Πρωτευούσης καὶ ὡς φάρος τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος.

Ὅποταν στρέφω τὰ βλέμματα πρὸς τὸ ὕψος αὐτοῦ — τὰ στρέφω δὲ πάντοτε ὁσάκις δύναμαι νὰ ἴδω τὰς γραμμὰς του — ὅποταν βλέπω τὸν Λυκαθηττὸν, τὸν θεωρῶ ὡς βᾶθρον, προωρισμένον νὰ ἐπιστεφθῆ διὰ μνημείου ἀνταξίου. Ἐὸ μνημεῖον τοῦτο φαντάζομαι Ἡρώιον τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνεξαρτησίας. Φαντάζομαι τὸν λόφον δασόφυτον ὄλον, μὲ δρόμους ἀμαξιτοὺς ἐν μέσῳ τῶν δένδρων, μὲ ἀτραποὺς διὰ τοὺς πεζοὺς ὑπὸ τὸ πυκνὸν φύλλωμα, καὶ μὲ κέντρα ἀναπαύσεως καὶ ἀναψυχῆς πρὸς ἀπόλαυσιν τῆς ἑξαισίας ἀπὸ τοῦ ὕψους θέας. Ἐν ἐνὶ λόγῳ φαντάζομαι τὸν Λυκαθηττὸν μετασχηματιζόμενον εἰς περίπατον, ὅμοιον τοῦ ὁποίου οὐδεμία ἄλλη πόλις τοῦ κόσμου θὰ δύναται νὰ ἐπιδειξῆ!

Ἀπόπειραι ἐξωραΐσεως τοῦ Λυκαθηττοῦ ἔγιναν ἤδη, ἢ δὲ ἐπιτυχία τῶν κατὰ καιροὺς φυτειῶν ἀποδεικνύει ὅτι τοῦ ταιούτου σχεδίου ἢ πραγματοποίησις δὲν θὰ εἶναι πολὺ δύσκολος, οὔτε θ' ἀπαιτήσῃ ὑπέρογκον δαπάνην.

Ἐπὶ δὲ τῆς κορυφῆς φαντάζομαι τὸ Ἡρώιον.

Μετὰ δώδεκα ἔτη συμπληροῦται ἑκατονταετηρὶς ἀπὸ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνεξαρτησίας. Ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 1821 δὲν ἦτο συμβὰν μικρόν, οὔτε ἐνδιαφέρει μόνην τὴν Ἑλλάδα. Κατέχει θέσιν ἐπιφανῆ εἰς τὴν ἱστορίαν ἐλοκλήρου τοῦ 19^{ου} αἰῶνος. Ἐὸ πρόγραμμά της δὲν ἐξεπληρώθη εἰσέτι ἐλόκληρον, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐλαττώνει τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ὑποχρέωσιν νὰ ἐορτάσωμεν ἐπαξίως τῆς σημασίας της τὴν ἐπὶ ἕνα

ἤδη αἰῶνα ὑπαρξίν ἐλευθέρου Ἑλληνικοῦ Κράτους. Χρεωστοῦμεν τὸν φόρον τοῦτον εὐγνωμοσύνης εἰς τοὺς πατέρας καὶ τοὺς πάππους ἡμῶν τοὺς δώσαντας εἰς ἡμᾶς πατρίδα ἐλευθέραν, εἰς δὲ τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν κέντρον ἐλπίδων!...

Γνωρίζω ὅτι τοιαῦται σκέψεις περὶ πανηγυρισμοῦ τῆς ἑκατονταετηρίδος τοῦ 1821 δὲν διατυποῦνται τὸ πρῶτον. Χθὲς ἀκόμη ὁ κ. Γ. Χατζιδάκις ἐξέφρασε τὴν ἰδέαν περὶ πανηγυρικῆς ἐκδόσεως μεγάλου καὶ πλήρους λεξικοῦ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἐπικροτῶ εἰς τὴν τοιαύτην ἐκδοσιν, ἀλλὰ τολμῶ νὰ ἐκφέρω τὴν γνώμην ὅτι ἡ περίστασις ἀπαιτεῖ ἐκδήλωσιν ἐπισημοτέρου, διαρκεστέρου καὶ ἐπιφανεστέρου τεκμηρίου τῆς ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης.

Τοιαύτη δὲ θὰ ἦτο ἡ ἀνέγερσις Ἡρώου!

Τοιαύτην ἐφαντάζετο τὴν ἐκφρασιν τῆς ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης τὴν ἐπαύριον τοῦ Ἀγῶνος καὶ ὁ περὶ πάντων μεριμνήσας Κυβερνήτης. Κατὰ δὲ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος ἔγιναν πάλιν καὶ σκέψεις καὶ σχέδια περὶ ἀνεγέρσεως Ἡρώου.

Ἄλλ' ἴσως ἦσαν πρῶτοι τότε αἱ τοιαῦται σκέψεις. Ἴσως ἤρμοζε μᾶλλον ἢ ἰδρυσις τοιοῦτου μνημείου νὰ συντελεσθῇ ὄχι ὑπ' αὐτῶν τῶν δημιουργῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐλευθερίας, ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἀπογόνων των.

Τοῦτο διέγνωσεν ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος. Ἐν ἔτος ἀκριβῶς πρὸ τῆς συμπληρώσεως πεντηκονταετίας ἀπὸ τοῦ Ἀγῶνος, ἀπηύθυνε πρὸς τὸν τότε πρωθυπουργόν, τὸν ἀείμνηστον Θρ. Ζαΐμην τὴν ἐξῆς ἐπιστολήν :

Κύριε Πρόεδρε,

Μετὰ ἓν ἔτος ἀπὸ σήμερον συμπληροῦνται πλήρης πεντηκονταετηρίς, ἀφ' ἧς ἡ Ἑλλάς, ἡ φιλότατη πατρίς ἡμῶν, ἀνέκτησε τὴν ἐαυτῆς ἀνεξαρτησίαν. Κρίνω προσήκον, ἵνα τὰ τέκνα αὐτῆς ἐγείρωσι μνημεῖον τοῦ μεγάλου τούτου συμβεβηκότος, ὑπὲρ οὗ οἱ πατέρες καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτῶν καὶ οἱ πανταχόθεν δραμόντες πρὸς ἐπιτέλειαν αὐτοῦ φιλέλληνας ἔχυσαν τὸ αἷμά των καὶ ἐθυσίασαν τὴν περιουσίαν των. Ἄς στήσωμεν τὸ μνημεῖον αὐτὸ ὡς δαῖγμα τῆς εὐγνωμοσύνης ἡμῶν καὶ πρὸς αἰωνίαν ἀνάμνησιν τῶν μεγάλων θυσιῶν καὶ τῆς καρτερίας, ἣν ἔδειξαν πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς φιλότατης πατρίδος.

Ἔθεν παρακαλῶ ἡμᾶς, κ. Πρόεδρε, ἵνα τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον καλέσῃ πάντας τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς ὁμογενεῖς νὰ συνδράμωσι πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ ἐθνικοῦ τούτου μνημείου κατὰ τὸ συνημμένον σχέδιον.

Ἡ διαθέσις τῶν συλλεχθησομένων συνδρομῶν θέλει γίνῃ τῇ Ἡμετέρᾳ ἐγκρίσει.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 25 Μαρτίου 1870.

Ὅπως Ὑμέτερος
ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Συμφώνως πρὸς τὴν Βασιλικὴν θέλησιν ἐξεδόθη αὐθημερὸν Βασιλικὸν Διάταγμα ὀρίζον ὡς τόπον ἰδρύσεως τοῦ σχεδιαζομένου μνημείου τὴν Πλατεῖαν τῆς Ὁμονοίας καὶ ἐπιτρέπον τὴν συλλογὴν εἰσφορῶν. Ἄλλ' αἱ ἐπελθοῦσαι κατόπιν ἐθνικαὶ περιπλοκαὶ παρεκώλυσαν, φαίνεται, πᾶσαν περαιτέρω ἐνέργειαν καὶ τὸ πρᾶγμα ἐλησημονήθη.

Δὲν λυποῦμαι διὰ τοῦτο. Ἐὰν ἐγένετο τότε τὸ μνημεῖον, δὲν θὰ εἶχεν ἴσως τὴν πρέπουσαν ἐπιβολήν, θὰ ἦτο δὲ ἀδύνατον πλεόν νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ἰδέα τῆς ἰδρύσεως Ἡρώου ἐπὶ τοῦ Λυκαβηττοῦ.

* *

Τὴν ἰδέαν μου ταύτην, ἀπὸ ἐτῶν κυοφορουμένην, περὶ ἀνεγέρσεως Ἡρώου ἐπὶ τοῦ Λυκαβηττοῦ, ἀνεκοίνωσα μίαν ἡμέραν εἰς τὸν νῦν Ὑπατον Ἀρμοστὴν Κρήτης, ἐνῶ, περιδιαβάζων μετ' αὐτοῦ εἰς τὸ Ζάππειον, ἔστρεφα κατὰ τὸ σύνηθες τὰ βλέμματα εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ δύοντος ἡλίου φωτιζομένην κορυφὴν τοῦ Λυκαβηττοῦ.

— Τοῦτο εἶναι ἰδική μου ἰδέα! ὑπέλαβε μειδιῶν ὁ κ. Ἀλέξ. Ζαΐμης.

— Πῶς; ἠρώτησα.

— Κατὰ τὸ μεταξὺ Αὐγούστου 1891 καὶ Φεβρουαρίου 1892 διάστημα, ὅτε ἤμην ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν, ἐνησχολήθη ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου τὸ οἰκτεῖον τμήμα καὶ θὰ εἶναι εὐκολόν ν' ἀνευρεθῶν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τὰ σχετικὰ ἔγγραφα.

Ἐξέφρασα τὴν εὐκρινῆ χαρὰν μου διὰ τὴν σύμπτωσιν, οὐδαμῶς διεκδικῶν τὴν πατρότητα τῆς ἰδέας, ἀλλ' ἀποβλέπων εἰς τὴν ἀύξανομένην ἐλπίδα τῆς πραγματοποιήσεώς της. Τὴν πρωτοβουλίαν ἀνδρὸς τῆς περιωπῆς καὶ τῆς ἐπιβολῆς τοῦ κ. Ζαΐμη ἐθεώρησα ἐγγύησιν ἐπιτυχίας.

Ἄλλ' ἡ ἰδέα μόνη δὲν ἀρκεῖ. Ἀπαιτεῖται καὶ ἐνέργεια διὰ νὰ λάβῃ σάρκα ἡ ἰδέα, διὰ νὰ διαδοθῇ καὶ νὰ γίνῃ ἀσπαστή. Ἡ μετὰ τοῦ κ. Ζαΐμη συνομιλία μου μ' ἐνεθάρρυνε πρὸς ἀνακοίνωσιν καὶ εἰς ἄλλους φίλους καὶ γνωρίμους. Εὐτυχῶς δὲ πανταχοῦ ἐπεκροτήθη ἡ ἰδέα καὶ μάλιστα μεταξὺ τινῶν ἐξ ἐκείνων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται ἡ καλὴ αὐτῆς ἐκβασις.

Διὰ νὰ φησίσωμεν ὁμῶς εἰς αἴσιον καὶ ἔγκαιρον ἀποτέλεσμα ἀνάγκη ἐργασίας ἀπὸ τοῦδε. Ἐὰ ἔτη παρέρχονται τάχιστα, καὶ ἂν πρόκειται νὰ γίνῃ τι, δὲν πρέπει νὰ βραδύνῃ ἡ δέουσα ἐνέργεια.

Ἀπαιτοῦνται: πρῶτον, νὰ καταρτισθῇ τὸ σχέδιον τοῦ Ἡρώου· δεύτερον, νὰ συνταχθῇ ὁ σχετικὸς προϋπολογισμὸς τῆς δαπάνης· τρίτον, ν' ἀρχίσουν αἱ εἰσφοραὶ.

Ἐὰς ταῦτα θὰ εἶναι τὸ ἔργον ἐπιτροπῆς, τῆς ὁποίας ἡ προεδρία ἐνδεικνύεται καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀνωτέρω δημοσιευομένης Βασιλικῆς ἐπιστολῆς ὡς ἀνήκουσα εἰς ἓνα τῶν βλαστῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους.

Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὸ σχέδιον, νομίζω ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ διατήρησις τῆς ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου ὑπαρχούσης ἤδη Ἀγίας Τραπέζης, ἐπ' ὄνοματι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὅχι μόνον διότι αὕτη ὑπάρχει ἤδη καὶ διότι ὁ λόφος ἀνέκαθεν ἦτο ἀφιερωμένος εἰς τὸν Ἅγιον, τοῦ ὁποίου φέρει ἀπὸ αἰώνων τὸ ὄνομα, ἀλλὰ, καὶ πρὸ πάντων, διότι τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα εἶναι καὶ μένει ἀχώριστον ἀπὸ τὸ πατριωτικὸν αἶσθημα τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Ἅγιον ἤρχισε καὶ ἐτελέσθη ὑπὸ τὸ σύνθημα: Ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος. Ὁ δὲ Ἅγιος Γεώργιος εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν προστάτης τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπὶ τῶν σημαιῶν τοῦ στρατοῦ φέρεται ἡ εἰκὼν του.

Ἄλλ' ἀντὶ τοῦ ταπεινοῦ ἐπὶ τοῦ λόφου ναοῦ, φαντάζομαι κτίριον μεγαλοπρεπές, περιβαλλόμενον ὑπὸ νάρθηκος καὶ στοῶν καὶ προπυλαίων, ὅπου θὰ εὕρουν τὴν θέσιν τῶν εἰκόνες καὶ ἀγάλματα, εἰκόνες τῶν ἐνδόξων συμβάντων τοῦ Ἁγῶνος καὶ ἀνδριάντες τῶν ἡρώων, τῶν ἀθανάτων ἐργατῶν τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας.

Ἄφοῦ τεθοῦν αἱ βάσεις, ἀφοῦ παρασκευασθῇ τὸ οἰκοδόμημα, ὁ ἐσωτερικὸς στολισμὸς του θὰ συμπληρωθῇ ὑπὸ τῆς φιλοπα-

τρίας τῶν Ἑλλήνων. Ἄς φροντίσωμεν κυρίως τῶρα καὶ μέχρι τοῦ 1921 περὶ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ κτιρίου.

Καὶ ἡ δαπάνη;

Ἡ προσδοκία ὅτι θὰ καλυφθῇ διὰ πατριωτικῶν ἐράνων δὲν βασίζεται εἰς νεφελώδεις μόνον ἐλπίδας. Ὁμογενῆς ἐκ τῶν μάλ-
λον τιμώντων εἰς τὰ ξένα τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα, πολλαχῶς δὲ καὶ στενῶς μετ' ἐμοῦ συνδεόμενος — διατὶ νὰ μὴ τὸν ἀναφέρω ὀνομαστὶ; — ὁ ἐν Λονδίνῳ κ. Μαρῖνος Κοργιαλένιος, ἅμα πληροφορηθεὶς ἐξ ἐπιστολῆς μου τὸν σκοπὸν τοῦ δημοσιεύματος τούτου, δὲν περιωρίσθη εἰς τὴν ἐνθερμὸν ἐκφρασιν πλατωνικῆς ἐπιδοκίμασίας, ἀλλ' αὐθορμήτως προσφέρει τὴν γενναίαν ἀρωγὴν του. «Ἄμα, γράφει, τὰ τοῦ ἐπὶ τοῦ Λυκαβηττοῦ Ἡρώου διατε-
» θοῦν, σχεδιασθοῦν καὶ νομοθετηθοῦν προσηκόντως, ἀναδέχο-
» μαι νὰ ἐξασφαλίσω ὑπὲρ αὐτοῦ ποσὸν ἐκ λιρῶν Ἀγγλικῶν
» δέκα χιλιάδων, ἂν ὄχι καὶ μεγαλείτερον». Ἴδου καλὴ ἀπαρχὴ ἔθνικῆς εἰσφορᾶς πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ Ἡρώου.

Ἡ δαπάνη δὲν θὰ εἶναι βεβαίως μικρά. Ἄλλ' εἰς τὴν ἐκκλησι-
οιν ἐπιτροπῆς ἐκπροσωπούσης τὰς κορυφὰς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἅπαντες θὰ εἰσφέρουν, καὶ οἱ ἐλεύθεροι καὶ οἱ ἀλύτρωτοι, καὶ οἱ ἐν τῇ διασπορᾷ Ἕλληνες, πλοῦσιοι καὶ πτωχοὶ κατὰ τὸ δυνατόν ἕκαστος, ὥστε τὸ μνημεῖον, ἐκπροσωποῦν ἰδέαν πανελλήνιον, πανελλήνιον νὰ ἔχη καὶ τὴν προέλευσιν.

Κηφισιά, Μαῖος 1908.

Δ. ΒΙΚΕΛΑΣ

ΑΝΕΛΙΞΙΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡ *

*Ἡ ἀνέλιξις τοῦ χαρακτήρος ἐν ἐνὶ ἐκάστῳ
καὶ ἐν τῇ φυλῇ.*

Πᾶς ἀνελικτικὸς (evolutionist) πιστεύει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀνῆλθεν ἐκ τῶν κατωτάτων ζώων διὰ προϊούσης ἀλλοιώσεως καὶ εἶναι τὸ κορυφαῖον ἐπιγέννημα τοῦ ὀργανικοῦ κόσμου. Ἐὰν δὲν ἀνυψώθη οὕτως, ἀλλ' εἶναι ἀπότοκος ἄλλων ἀγνώστων ἐνεργειῶν ὑπ' ἀπείρου τινὸς δυνάμεως ἰθυνομένων, ἢ βραδεία ἀνάπτυξις τῶν ποικιλωτάτων μορφῶν τῆς φύσεως, αἵτινες προηγήθησαν αὐτοῦ, φαίνεται ἄλογος. Ἐὰν ὁμοίως ὑπάρχη σκοπὸς τις ἐν τῷ κόσμῳ, ἐὰν ἡ φύσις καὶ ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι τυχαῖα γεννήματα ἀρχεγόνων δυνάμεων, πρέπει νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ἡ ὁδὸς, δι' ἧς οὗτος ἀνεπτύχθη, εἶναι ἡ ἀρίστη πασῶν, ἴσως δὲ καὶ ἡ μόνη δυνατὴ πρὸς γένεσιν αὐτοῦ. Οὕτω τὰ πάντα εἶναι καταληπτὰ καὶ ἐναρμόνια. Ὁ ἐπιτευχθεὶς σκοπὸς ἀπῆται καὶ ἠτιολόγει τοὺς ἀμετρήτους χρόνους τῆς παρασκευῆς, περὶ ὧν λαμβάνομεν ἑλλιπῆ τινα γνῶσιν ἐν τῇ γεωλογικῇ ἱστορίᾳ. Τὰ ποικίλα εἶδη τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων, ἐξ ὧν ἦτο πεπληρωμένη ἡ γῆ, ὅτε ὁ ἄνθρωπος ἐπεφάνη, παρέσχον εἰς αὐτὸν τὰ ἐφόδια τῆς ζωῆς οὐ μόνον ἐν ἐνὶ τόπῳ, ἀλλὰ καὶ πανταχοῦ τῆς γῆς. Καθ' ὅσον δὲ προέβαιναν εἰς γνῶσιν καὶ ηὔξανετο κατ' ἀριθμὸν, φυτὰ καὶ ζῷα ὁσημέραι πληθυνόμενα ἐγένοντο χρήσιμα εἰς αὐτόν, πρῶτον μὲν ἐν τῇ τροφῇ, ἔπειτα δὲ πρὸς ὀπλισμὸν, πρὸς ἐνδυσιν καὶ οἰκησιν, ἐν τῇ κατασκευῇ ἐργαλείων καὶ τελευταῖον πρὸς εὐμάρειαν καὶ πολυτέλειαν, αἵτινες συνετέλεσαν εἰς τὴν διανοητικὴν αὐτοῦ προαγωγὴν ἢ ἕτερον διὰ τοῦ κάλλους. Τὰ θαυμάσια φαινόμενα τῆς φύσεως ἀπὸ τοῦ ἀκτινοδόλου χοροῦ τῶν ἐν τῷ οὐρανῷ ἀστέρων μέχρι τοῦ θεσπεσίου θεάματος τῶν ἰσθμῶν τοῦ ἔτους διήγειρον ἐν αὐτῷ τὴν ὕβρεσιν τῆς γνώσεως καὶ

σὺν τῷ χρόνῳ τὰ μυστήρια τῆς φύσεως ἀπεκαλύπτοντο εἰς αὐτόν, αἱ δυνάμεις αὐτῆς μετεποιοῦντο πρὸς ὠφέλειάν του, ζῷα δὲ τινα, φυτὰ καὶ ὀρυκτὰ ὑπηρέτουν εἰς τὰς χρεῖας του ἢ ἐπλήρουν τὰς διανοητικὰς, τὰς αἰσθητικὰς ἢ τὰς ἠθικὰς ὀρέξεις αὐτοῦ καὶ διαθέσεις. Ἐπὶ πλέον δ' ἐὰν ὑπάρχη σκοπὸς τις ἐν τῷ σύμπαντι, ἐὰν ὁ ὀργανικὸς κόσμος ἐγεννήθη ἵνα λάβῃ ὑπαρξιν ὁ ἄνθρωπος, πρέπει ν' ἀναγνωρίσωμεν ὡσαύτως τελικὸν τινα λόγον ἐν τῇ ἀπείρῳ ταύτῃ ποικιλίᾳ τῆς φύσεως εἴτε ἀψύχου εἴτε ἐμψύχου, ἧτις ἐχορήγησε τοσοῦτο μέγαν θησαυρὸν πραγμάτων, ἀναγκασιῶν εἰς τὴν ζωὴν αὐτοῦ καὶ τὴν εὐδαιμονίαν καὶ εἰς τὴν βαθμηδὸν ἀνάπτυξιν τῆς διανοητικῆς καὶ τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ φύσεως. Πιστεύομεν καὶ δὲν φοβούμεθα νὰ ὁμολογήσωμεν τὴν πίστιν ἡμῶν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ γαλῆ, τὸ πρόβατον καὶ ἡ ἀγελάς, ὁ ἵππος καὶ ὁ ὄνος, ἡ ὄρνις καὶ ἡ περιστέρα, ἡ κίχλη καὶ ἡ ἀηδὼν, ἡ φράουλα καὶ τὸ κλῆμα, ὁ σίτος καὶ ὁ ἀραβόσιτος, ἡ πεύκη καὶ ἡ δρυς καὶ πᾶσαι αἱ μυριάδες τῶν γλυκυτάτων καρπῶν καὶ τῶν εὐωδιστάτων καὶ περικαλλεστάτων ἀνθῶν καὶ τῶν ἀπείρως ποικίλων ὀρυκτῶν καὶ χημικῶν προϊόντων ὑπάρχουσιν ὡς μέρη καὶ ἐφόδια ἢ ὄργανα τοῦ μεγάλου σκοποῦ τῆς προαγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Εὐρίσκομεν δὲ τεκμήρια τοῦ σκοποῦ τούτου καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πορείᾳ τῆς ὀργανικῆς ἀνελιξεως. Οἱ δύο μεγάλοι διακριτικοὶ χαρακτήρες τῆς ζωῆς οὐσίας, ἦτοι ἄμετροι αὐξητικαὶ δυνάμεις καὶ βαθμηδὸν μὲν προβαίνουσα, ἀλλὰ σχεδὸν ἀπεριόριστος ποικιλία, αἵτινες οὐδαμῶς ὑπάρχουσιν ἐν τῷ ἀνοργάνῳ κόσμῳ, ἐπάγουσιν ἀναγκαστικῶς τὴν διάδοσιν τῆς ζωῆς ἀνὰ πᾶσαν πρόσφορον χώραν καὶ ἀπεργάζονται προϊούσαν ἀλλοίωσιν εἰδῶν καὶ πολυπλόκους σχηματισμοὺς ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τὴν εὐμετάβολον ἐπιφάνειαν τῶν τόπων. "Ὅθεν ἅπαντα ἡ γῆ καὶ ὁ ὠκεανὸς ἐπληρώθησαν ἐκ ζωϊκῶν μορφωμάτων ἀπαύστως ἀλλοιουμένων οὕτως, ὥστε ὅταν ἡ κοσμικὴ λειτουργία ἐκορυφώθη εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐμβλαλοῦσα εἰς αὐτόν δυνάμεις καὶ ὀρέξεις ἱκανὰς νὰ καρπωθῇ καὶ ἐκτιμήσῃ ταῦτα, κατέληξεν ἅμα καὶ εἰς τὴν μεγίστην ἀνάπτυξιν τοῦ ζωϊκοῦ καὶ τοῦ φυτικοῦ κόσμου, περὶ οὗ εἶπομεν ἀνωτέρω καὶ ὅστις ἐν τοῖς πρώτοις χρόνοις τῆς γῆς δὲν ὑπῆρξε τοσοῦτον ποικίλος καὶ περικαλλής.

* Τέλος· συνέχεια ἐκ σελ. 269.

Υπάρχει έναργής απόδειξις περί προόδου
τοῦ χαρακτήρος;

Ἄλλ' ἂν καὶ καθομολογεῖται, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀνῆλθεν ἐκ ζωϊκῆς μορφῆς ὑποδεεστέρας, ζητητέον ἂν πᾶσα ἢ διανοητικῆ, αἰσθητικῆ καὶ ἠθικῆ αὐτοῦ φύσις ἐγένετο διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν αὐτῶν νόμων καὶ λειτουργιῶν, αἵτινες διεμόρφωσαν τοὺς ζωϊκοὺς τύπους καὶ τὰς φύσεις αὐτῶν. Ἡ ποικιλία καὶ ἡ ἐπιβίωσις τοῦ ἐναρμοστοτάτου ὄντος παρέχουσιν ἐξήγησιν τῆς διανοίας τοῦ ἀνθρώπου ὅπως τοῦ σώματος αὐτοῦ; Διαφέρει τῶν ὑποδεεστέρων αὐτοῦ ζώων κατὰ βαθμὸν μόνον ἢ ὑπάρχει οὐσιώδης τις διαφορὰ ἐν τῇ διανοητικῇ αὐτοῦ φύσει;

Εἶναι φανερόν καὶ ὁμολογούμενον, ὅτι μεταξὺ τοῦ κτήνους καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἐγένετο μεγάλη πρόοδος. Ἄλλ' ὅτι ἐγένετο πολὺ μεγάλη προκοπή ἐπὶ τὸ βέλτιον ἀπὸ τῶν πρώτων ἀνθρώπων, περὶ ὧν ἔχομεν εἰδήσεις, μέχρις ἡμῶν δὲν ὁμολογεῖται παρὰ πάντων οὐδ' ἀποδεικνύεται ἀληθῶς.

Ἐδειξα καὶ ἐγὼ αὐτὸς ἤδη, ὅτι τὸ μέγα πρῶτον βῆμα τὸ κινήσαν τὸν ἄνθρωπον νὰ ὑπερβῇ τὰ ὑποδεέστερα αὐτοῦ ζῶα ὑπῆρξεν ἡ διανοητικὴ αὐτοῦ ὑπεροχή, δι' ἧς ἐδυνήθη νὰ ἐπικρατήσῃ τῆς φύσεως. Ἀφ' οὗ δ' ἔδειξα πῶς πᾶσα ζωϊκὴ μορφή ἐδυνήθη μόνον νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν αὐτῆς ἐν διηνεκῶς ἀλλοιούμενῳ κόσμῳ δι' ἀναλόγων μεταβολῶν σωματικῶν τε καὶ τῶν κατωτάτων νοητικῶν αὐτῆς δυνάμεων, θὰ περιγράψω νῦν τί συνέβη ἐν τῷ ἀνθρώπῳ.

Ἐτέλος, ἔγραφον ἐν τινὶ συγγράμματί μου, ἐγεννήθη τις εἰς ὃν ἡ λεπτὴ δύναμις, ἢ καλουμένη διάνοια, ἀπέβη σπουδαιότερα τοῦ σωματικοῦ αὐτοῦ σχηματισμοῦ. Εἰς τοῦτον ἔχοντα σῶμα γυμνὸν καὶ ἀπροστάτευτον αὐτὴ ἐχορήγησεν ἱματισμὸν κατὰ τῆς πολυειδοῦς ὁμότητος καὶ ἀπηνείας τῶν καιρῶν. Καίτοι ἀνίκανος ν' ἀνταγωνισθῇ πρὸς τὴν δορκάδα περὶ ταχύτητος καὶ πρὸς τὸν ἄγριον ταῦρον περὶ τῆς ἀλκῆς, αὐτὴ παρέσχεν εἰς αὐτὸν ὄπλα, δι' ὧν συνελάμβανεν ἢ κατέβαλλεν τὰ ζῶα ταῦτα. Ἄν καὶ ἦττον ἐπιτήδειος πλείστων ἄλλων ζώων νὰ τρέφῃται διὰ χόρτων καὶ καρπῶν, οὐς χορηγεῖ ἢ ἀβοήθητος φύσις, ἢ θαυμασία ἐκείνη δύναμις ἐδίδαξεν αὐτὸν νὰ κυδερνᾷ καὶ νὰ ἰθύνῃ τὴν

φύσιν πρὸς ἴδιον αὐτοῦ ὄφελος, ν' ἀναγκάσῃ δὲ ταύτην νὰ παρέχῃ εἰς αὐτὸν τροφήν ὅποτε καὶ ὅπου ἔχει χρεῖαν· ὅταν ὁ ἄνθρωπος μετεχειρίσθη τὸ πρῶτον δέρμα ὡς κάλυμμα, κατεσκεύασε τὸ πρῶτον ἄξεστον δόρυ ὡς βοήθημα θηρευτικόν, ἐφεῦρε τὸ πῦρ πρὸς παρασκευὴν τῆς τροφῆς του, ἔσπειρε δὲ τὸν πρῶτον σπόρον καὶ ἐφύτευσε τὸν πρῶτον βλαστὸν, συνέβη μεγάλη ἀναστάσις ἐν τῇ φύσει οὐδὲν ἔχουσα ὅμοιον ἐν τοῖς προγενεστέροις χρόνοις τῆς ἱστορίας τῆς γῆς. Διότι τότε ἐνεφανίσθη τις, ὅστις δὲν ἦτο πλέον ὑπ' ἀνάγκης ὑποκείμενος εἰς τὴν φυσικὴν μεταβολὴν τὴν ἐπιβαλλομένην ὑπὸ τῶν πέριξ καὶ κύκλῳ ἀλλοιούμενων περιστάσεων, ἀλλ' ὑπερεῖχεν ἐν μέρει τῆς φύσεως, ὅση μᾶλλον ἐγνώριζε πῶς νὰ εὐθύνῃ καὶ ρυθμίζῃ τὴν ἐνέργειαν αὐτῆς καὶ ἠδύνατο νὰ ἐναρμόζῃται πρὸς ταύτην οὐχὶ ἀλλοιούμενος σωματικῶς, ἀλλὰ προκόπτων διανοητικῶς.

Ὅσα οὕτως ἔγραφον ἐν ἔτει 1864 δεικνύουσι, νομίζω, τὴν πρὸς τὰ ὑποδεέστερα ζῶα ὑπεροχὴν τοῦ ἀνθρώπου, ἣτις κατ' οὐσίαν ἐν τῇ παλαιολιθικῇ ἢ τῇ ἠωλιθικῇ περιόδῳ ὑπῆρξεν ὅμοιος μεγάλη ὡς σήμερον. Πάντα τὰ ἔκτοτε γενόμενα, πάντα τὰ μεγαλεῖα τοῦ πολιτισμοῦ ἡμῶν καὶ τῆς ἐπιστήμης ἐτελέσθησαν λίαν βραδέως καὶ δὴ κατὰ βαθμούς, ὧν οἱ πρῶτοι ἦσαν πολὺ δυσχερέστεροι τῶν ἐπομένων καὶ πολὺ θαυμασιώτεροι ἀποδείξαντες, ὅτι νέον καὶ ὑψηλότερον ὄν ἐπεφάνη ἐπὶ τῆς γῆς.

Σοφοὶ τινες φρονοῦσιν, ὅτι αἱ πλείστα φυλετικαὶ ἢ ἐθνικαὶ διαφοραὶ τοῦ χαρακτήρος δὲν εἶναι σύμφυτοι, ἀλλ' ἐγεννήθησαν ἐκ τῆς διαφορότητος καὶ τῆς ὑπερφυῖς πολυπλόκου ποικιλίας τῆς κύκλῳ καὶ πέριξ φύσεως, ἐνθα ὑπῆρχεν ἕκαστον ἔθνος ἢ φύλον. Ἐν ταύτῃ περιλαμβάνονται ἀναμφιδόλως ἡ παλαιφάτος ἱστορία, ἡ θρησκεία καὶ ἡ ἀγωγή, τὸ σχῆμα τῆς πολιτείας καὶ τὰ διάφορα ἦθη καὶ ἔθιμα, οἱ μῦθοι καὶ αἱ δεισιδαιμονίαι, ἅτινα πάντα παρεδόθησαν ἐκ παρφημένων καὶ ἀμνημονεύτων χρόνων. Συγκρίνοντες ἀνήμερον φυλὴν πρὸς ἐξημερωμένην ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν, ὅτι αἱ ἐπίσασκτοι καὶ ἐφηρμοσμένοι γνώσεις δὲν εἶναι γνώμων τῆς ὑπεροχῆς μὲν ταύτης, τῆς μειονεξίας δ' ἐκείνης. Ὁ μέσος Ζουλοῦ ἢ Φίγιος ἐνδέχεται νὰ εἶναι πολὺ ὀλίγον ὑποδεέστερος τοῦ μέσου Ἀγγλοῦ διανοητικῶς, τυγχάνει δὲ ἀληθῆς κατὰ τὴν γνώμην μου, ὅτι ὁ μέσος

Βρετανός, Σάξων, Δανός και Σκανδιναυός πρὸ χιλιάδων ἐτῶν, ἦτοι οἱ προπάτορες τῆς νῦν Ἀγγλικῆς φυλῆς ἦσαν διανοητικῶς ἴσοι πρὸς ἡμᾶς· διότι διὰ τίνος ἀρα δυνάμειος ἐπετελέσθη ἡ προαγωγή; Δὲν συνέβη τὸ παράπαν εἰδική τις ἐπιδίωσις τοῦ διανοητικωτέρου ἢ ἠθικωτέρου ὄντος, ἀλλὰ πᾶν τὸ ἄντικλον. Ὡς ἀπέδειξεν ὁ Γάλτων, ἡ ἀγαμία τοῦ Ρωμαϊκοῦ κλήρου καὶ ἡ ἐγκλειστικὴ ζωὴ χιλιάδων γυναικῶν ἐκ τῶν μάλιστα ἐγκρίτων ἐντὸς κοινοβίων καὶ μονῶν συνετέλεσαν οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν ἐκβαρβάρωσιν τῆς φυλῆς.

Εἰς ταῦτα πρέπει νὰ προσθέσωμεν τὴν ἀπώλειαν χιλιάδων ἀνδρῶν, ὧν πολλοὶ ὑπῆρξαν ἐρευνηταὶ καὶ ἐφευρεταί, ἐν τοῖς μακροῖς χρόνοις τῆς μαγείας καὶ τὴν καταστολὴν τῆς πνευματικῆς ἐλευθερίας ὑπὸ τῆς ἱεραῆς ἐξετάσεως· ἐὰν δ' ἐπὶ πλέον λάθωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅτι τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῶν τεχνῶν δὲν κληρονομοῦνται, εἶναι ἐπάναγκες νὰ συναγάγωμεν, ὅτι σήμερον διανοητικῶς καὶ ἠθικῶς μειονεκτοῦμεν τῶν ἡμετέρων ἡμιβαρβάρων προγόνων!

Στρέφοντες τὰ ὄμματα εἰς τὴν ἱστορίαν ἡμῶν ἀπὸ τῆς Σαξονικῆς ἐπιδρομῆς μέχρι τοῦ τέλους τῆς δεκάτης καὶ ἐνάτης ἐκατονταετηρίδος εἰς τίνα αἰτίαν μόνην δυνάμεθα νὰ προσάψωμεν τὴν προαγωγὴν τῆς διανοητικῆς καὶ τῆς ἠθικῆς ἡμῶν φύσεως; Ποία δύναμις ἐκλεκτικὴ ἔχουσα «ἐπιδιωτικὴν ἀξίαν» ἐλειτούργησεν ὅπως διασώσῃ μὲν τὸν ἔμφονα καὶ τὸν ἀγαθόν, ἐξαλείψῃ δὲ τὸν ἄφρονα καὶ τὸν κακόν; Ἡ δύναμις αὕτη, ἂν ὑπῆρχε ποτέ, πρέπει νὰ ἦτο πολὺ ἰσχυρὰ καὶ νὰ ἐλειτούργησε συστηματικῶς μάλιστα ἕνα ἀναστελλῆ τὰς ἄλλας φθαρτικὰς ἐνεργείας, περὶ ὧν εἶπομεν ἀνωτέρω.

Ἐὰν ἀναμνησθῶμεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἐθεώρουν πάντας τοὺς ἡμετέρους προγόνους ὡς ἡμεῖς θεωροῦμεν τοὺς Καφφεῖρους καὶ τοὺς ἐρυθροδέρμους Ἰνδοὺς, δὲν πρέπει νὰ συμπεράνωμεν μετὰ σπουδῆς, ὅτι, ἐπειδὴ λαὸς τις εἶναι ἀγρίος ἢ βάρβαρος κατὰ τὰς γνώσεις καὶ τὸν ὕλικόν πολιτισμόν, εἶναι ἀναγκαίως ὑποδεέστερος διανοητικῶς ἢ ἠθικῶς. Ἀποκλίνω εἰς τὴν γνώμην τοῦ γράψαντος τὸ ἐξαιρετικὸν περὶ κληρονομίας σύγγραμμα Ἀρχ. Ρέιτ, ὅστις καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα τῶν ἐρευνῶν αὐτοῦ, ὅτι οὐδὲν ὑπάρχει τεκμήριον ἀδρὸν ἐμφανὸν

σπουδαίαν τινὰ πρόοδον διανοητικὴν ἢ ἠθικὴν τοῦ ἀνθρώπου καθ' ἅπασαν τὴν ἱστορίαν, οὐδὲ διαφορὰν τίνα σήμερον μετὰ τὸ ἀγρίων καὶ ἐξημερωμένων φυλῶν προσγενομένην ἐκ τοῦ ὕλικου πολιτισμοῦ. Αἱ νῦν ὑπάρχουσαι διαφοραὶ προέκυψαν ἐκ τῶν ποικίλων ἐκλεκτικῶν δυνάμειος, αἵτινες σὺν τῷ χρόνῳ ἐλειτούργησαν κατὰ τὸν γνωστὸν ἡμῖν τρόπον. Εὐλόγως δὲ δύναται τις νὰ πιστεύσῃ, ὅτι τῶν ἀγρίων τινὲς σήμερον, ἴσως καὶ πάντες εἶναι ἐκφαυλα λείψανα πάλαι ποτὲ ἐξημερωμένων λαῶν.

Ὁ χαρακτήρ τῶν ἀγρίων δὲν εἶναι ἀναγκαίως εὐτελής.

Ἡ ἐξέτασις πάντων ὅσα εἶναι ἡμῖν γνωστὰ περὶ τῶν πρώτων ἀνθρώπων ἱστορικῶν τε καὶ προϊστορικῶν ἀγει εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα. Πόθεν προέκυψεν ἡ ἀγαστὴ ἀκμὴ τῆς τέχνης τῶν Γερμανῶν καὶ τῶν Κελτῶν ἢ ἐκλάμψασα ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ, ἢ θαυμασιὰ ἐκείνη τέχνη διὰ τε τὴν κατασκευὴν, τὴν διαγραφὴν καὶ τὴν διακόσμησιν, ἢ ἀνέφικτος διὰ τὴν πρώτοτυπίαν καὶ τὸ κάλλος αὐτῆς ὅσω καὶ ἂν ἐπαιρώμεθα ἐπὶ τῇ ἡμετέρᾳ ἐπιστήμῃ; Προχωροῦντες περαιτέρω εὐρίσκομεν τοὺς Ῥωμαίους ἀρχιτέκτονας, γλύπτας, ποιητὰς καὶ λογίους ὅλως ἴσους πρὸς ἡμᾶς. Οἱ ἀρχαιότεροι δ' ἔτι ἐκείνων Ἕλληνες ἦσαν ἐφάμιλλοι, ἴσως δὲ καὶ ὑπέρτεροι ἡμῶν ἐν τῇ τέχνῃ, ἐν τοῖς γράμμασι καὶ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ. Οἱ Ἄριοι τῆς βορείου Ἰνδικῆς ἦσαν ὁμοίως προηγμένοι καὶ τὸ θαυμάσιον ἔπος αὐτῶν ἡ Μαχαβαράτα μνηύει λαόν, ὅστις ἴσως καὶ κατὰ τὸν νοῦν καὶ κατὰ τὸ ἦθος οὐδ' ἐπὶ ἐλάχιστον ὑπῆρξεν ὑποδεέστερος ἡμῶν. Πολὺ δὲ παλαιότερα ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Αἰγύπτῳ εὐρίσκομεν τὴν μεγάλην πυραμίδα, ἣτις εἶναι τὸ πρεσβύτατον οἰκοδόμημα ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἐν πολλοῖς τὸ ἀξιολογώτατον πάντων. Ἐνεκα τῶν γεωμετρικῶν αὐτῆς ἀναλογιῶν, τῆς θέσεως καὶ τῆς ἀξιοθαυμάστου ἀκριβείας ἐν τῇ κατασκευῇ τὸ μνημεῖον τοῦτο μαρτυρεῖ περὶ λαοῦ ἀνεληθόντος εἰς μεγάλην διανοητικὴν ἀκμὴν. Ἡ πυραμὶς αὕτη ὑπῆρξε τὸ μέγιστον ἀστεροσκοπεῖον πάντων τῶν ἐγεργέντων ποτὲ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐμφαίνει γεωμετρικὴν καὶ ἀστρονομικὴν παιδείαν, ἀκρίβειαν οἰκοδομικὴν καὶ δεξιότητα μηχανικὴν ἀξιοθαύμαστον, ἣτις εἶναι ἀναντιρρήτως τεκμήριον μακροχρόνιου προηγθέντος πολιτισμοῦ, εὐφυΐας δὲ καὶ μαθήσεως ἐντελῶς ἴσης

πρὸς τὴν τῶν μεγίστων ἀστρονόμων, μαθηματικῶν καὶ μηχανικῶν τοῦ παρόντος χρόνου.

Ἐὰν δ' ἐκ τοῦ καθαρῶς πνευματικοῦ πεδίου μεταβῶμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν τρόπων καὶ τῶν ἠθῶν, θὰ καταλήξωμεν εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα. Ἐὰν συγκρίνωμεν τοὺς δύο μεγίστους ἠθικοὺς διδασκάλους τῶν ἡμετέρων χρόνων πρὸς τὰ παμπάλαια ἐκεῖνα ἀρχέτυπα αὐτῶν, ἧν διεσώθησαν τὰ ἔργα, ἀδύνατον εἶνε νὰ εὕρωμεν ἐμφανῆ τινα διαφορὰν ἐν τῇ χαρακτῆρι ἐκάστου τούτων. Ὁ Ἰωλστόου δὲν εἶναι ἀνώτερος τοῦ Βούδδα, οὐδὲ ὁ Ρούσκιν ὑπερτερεῖ τὸν Κομφούκιον. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἰσότης τῶν κορυφῶν ἐμφαίνει τὴν ἰσότητα τῶν μέσων, συμπεραίνομεν, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἐν γένει δὲν προήχθη διανοητικῶς καὶ ἠθικῶς κατὰ τὰ τελευταῖα τρισχίλια ἔτη. Ἦ ἐν Αἰγύπτῳ μάλιστα χρονικὰ ἐπιστημονικὰ τε καὶ ἠθικὰ ἄγουσιν εἰς ὅμοιον συμπέρασμα καὶ δὴ περὶ χρόνων κατὰ χιλιάδας ἔτων παλαιοτέρων.

Πρὸς ταῦτα ἀντιτάσσεται τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι ἡ περίοδος ἀπὸ τῆς ἀρχεγόνου ἐκείνης καταστάσεως μέχρι τῆς σήμερον εἶναι τμήμα μόνον τῆς ἱστορίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὅτι τὰ λείψανα τῆς νεολιθικῆς, παλαιολιθικῆς καὶ ἠωλιθικῆς περιόδου δεικνύουσι τρανῶς, ὅτι ἐν τοῖς παλαιοτάτοις ἐκείνοις χρόνοις ὁ ἀνθρώπος ὑπῆρξεν ἐκφαστικῶς καὶ κτηνωδῶς ἄγριος. Τοῦτο ὅμως εἶναι ἀπλή ὑπόθεσις καὶ ἀλλότριον πρὸς τὸ προκείμενον ζήτημα. Ὑλικὸς πολιτισμὸς καὶ ἔμφυτος χαρακτήρ δὲν εἶναι ἀναγκαίως συναφῆ καὶ συνεζευγμένα. Δὲν ὑπάρχει ἀνακολουθία οὐδὲ ἀναγκαῖα ἀντίθεσις ἐν τῇ ὑποθέσει, ὅτι οἱ ἀνθρώποι τῆς λιθικῆς περιόδου ἦσαν διανοητικῶς καὶ ἠθικῶς ἴσοι πρὸς ἡμᾶς. Ὁρθῶς δὲ παρατηρεῖ ὁ μνημονευθεὶς σοφὸς Ἄρχ. Ρέιτ, ὅτι ἂν δυνάμει τις Νεύτων ἢ Δαρβίνος ἐγεννᾶτο κατὰ τύχην ἐν μέσῳ ἀγρίων, πῶς θὰ ἐξέλαμπον αἱ ἀρεταὶ αὐτῶν ἐντὸς κύκλου τοσαύτου ἀντιξοῦ καὶ ἀπροσφόρου; Ἰσχυὸν γλώσσαν ἐλλιπῆ καὶ γραφὴν περιορισμένην, ἠναγκασιμένος δὲ ν' ἀγωνίζεται ἀπαύστως περὶ ζωῆς πρὸς τὰς δυνάμεις τῆς φύσεως καὶ νὰ συμπαλαίῃ μετὰ τῶν ἐταίρων αὐτοῦ κατ' ἀγρίων θηρίων καὶ ἀνθρώπων πολεμίων, ἕκαστος τούτων θὰ ὤδευεν εἰς τὰ πρόσω καὶ θὰ ἐφεύρισκεν ἴσως νέον τι ὄπλον ἢ θὰ κατεσκεύαζε τελειοτέραν τινὰ παγίδα, θὰ ἔδρα ἀναγκαίως ὡς οἱ ἐταῖροί του καὶ θὰ μετεχειρίζετο πᾶν

ὅ,τι εὕρισκε πρόχειρον, ἢ ἔμπροσθεν αὐτοῦ καὶ παρὰ πόδας. Ἴσως τὰ νῦν σφζόμενα βάνουσα χαράγματα τῶν ζῴων ἐπὶ λίθων ἢ χαυλιοδόντων εἶναι φιλοπονήματα τεχνιτῶν ἐφαμίλλων πρὸς τὸν ἡμέτερον Λάνδσερ, ὁ δὲ ἴσος πρὸς τοὺς παρ' ἡμῖν Οὐάττ καὶ Κέλβιν εἰσήγαγε πιθανώτατα τὸν εἰργασμένον λίθον ἢ ἐφεῦρε τὴν ὀστεινὴν βελόνην. "Ὅτι λαὸς στερούμενος μετάλλων καὶ γραπτῆς γλώσσης, ἔχων δὲ διὰ τοῦτο ὀλίγα μόνον διαρκῆ λείψανα νὰ καταλίπη εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, δύναται νὰ εἶναι διανοητικῶς καὶ ἠθικῶς παντάπασιν ἴσος πρὸς ἡμᾶς ἢ κατὰ τινὰς παρατηρητὰς καὶ ὑπέρτερος ἡμῶν, ἀποδεικνύεται ἐν τῇ ἐρέυνῃ τῶν Σαμοανῶν καὶ τινῶν ἄλλων φυλῶν ἐπὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ. Εἶναι ἐντεῦθεν φανερόν, ὅτι ἡ εὐτέλεια τοῦ ὕλικου πολιτισμοῦ δὲν εἶναι τὸ παράπαν τεκμήριον χαρακτῆρος ὑποδεεστέρου.

Διαφορὰ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος πρὸς τὸν ἰδιωτικόν.

Ἄν καὶ πᾶσα ἐνδειξις τῆς ἱστορίας καὶ τῶν ὑπαρχουσῶν ἀνθρωπίνων φυλῶν ἀναιρεῖ τὴν γνώμην περὶ γενικῆς τινος προόδου χαρακτῆρος, ἣτις ἄλλως ἐλέγχεται ἀνυπόστατος ἐκ τῆς παντελοῦς ἀπουσίας ἐκλεκτικῆς τινος δυνάμεως ἐχούσης «ἐπιβιωτικὴν ἀξίαν» καὶ μόνης ἱκανῆς νὰ ἐπαγάγῃ τοιαύτην προαγωγὴν κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ὀργανικῆς ἀνελιξεως, ὑπάρχουσι ἀναμφιδόλως διαφοραὶ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος δυσεξήγητοι. Ὁμολογεῖται καθ' ὄλου, ὅτι τὰ Κελτικὰ φύλα εἶναι ἰδεολογώτερα, εὐθυμότερα καὶ ὀξυρροπώτερα τῶν Γερμανικῶν καὶ τῶν Σλαυικῶν, ὁμοίαι δὲ διαφορὰ ὑπάρχει τῶν λαῶν τῆς μεσημβρινῆς πρὸς τοὺς τῆς βορείου Εὐρώπης. Σοφοὶ τινες φρονοῦσιν, ὅτι αἰτία τῆς διαφορᾶς ταύτης εἶναι ἡ δύναμις καὶ ἡ ροπή τοῦ περιέχοντος, ἀλλ' ἡ θεωρία αὕτη γεννᾷ πολλὰς δυσχερείας. Ἦ γνωστότατα τῶν Κελτικῶν γενῶν, οἱ Βρεττανοὶ, οἱ Γαλάται, οἱ Κορνάλλιοι καὶ οἱ Ἰπεράκριοι (Highlanders) κατήχησαν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ὀρεινοὺς τόπους, ἐκδιωχθέντες ἐκεῖσε ὑπὸ λαῶν πολεμικωτέρων· ἀλλ' ἄνευ τῆς ἐνεργείας φυσικῆς τινος ἐπιλογῆς εἶναι δύσκολον νὰ κατανοήσωμεν πῶς μετεβλήθη οὕτως ὁ χαρακτήρ τοῦ λαοῦ, ὅστις, ὡς φαίνεται, κατ' ἀρχαιοτέρους χρόνους ἔζη εἰς χώρας ἤττον ἀγριομόρφους.

Ἄλλὰ τὸ μέγα ἐπιχείρημα κατὰ τῆς ἐξηγήσεως ταύτης εἶναι, νομίζω, οἱ διάφοροι χαρακτήρες δύο τῶν κυρίων τμημάτων τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τοῦ Μογγολικοῦ καὶ τοῦ Νεγρικοῦ. Ἐν αὐτοῖς βλέπομεν, ὅτι μεγάλα μεταβολὰ τῆς πέριξ φύσεως δὲν ἐπήγαγον ἀνάλογον τοῦ χαρακτήρος ἀλλοίωσιν καὶ τὰνάπαλιν. Οἱ κυριώτατοι τύποι τῶν χαρακτήρων ἀμφοτέρων τῶν μεγάλων τούτων τμημάτων τῆς ἀνθρωπότητος διασφίζονται ὅπου καὶ ἂν ὑπάρχωσιν, ἐν πάσῃ ποικιλίᾳ κλίματος καὶ τοῦ χώρου, ὅστις νῦν ἐκτείνεται ἐπὶ τῶν τριῶν τεταρτημορίων τῆς γῆϊνης σφαιρας. Οἱ ἐρυθρόδερμοι τῆς Ἀμερικῆς, οἵτινες εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γνήσιοι Μογγολικοί, ἔχουσι τὸν αὐτὸν ἀπαθῆ καὶ ἀτάραχον χαρακτήρα ἐν τῇ κατεψυγμένῃ, ἐν τῇ τροπικῇ καὶ ἐν τῇ εὐκράτῃ ζώνῃ, εἴτε κάτοικοιοι τὰ ὄρη εἴτε τὰς πεδιάδας εἴτε τὰς κοιλάδας τῶν μεγάλων ποταμῶν εἴτε τὰ ὑψηλὰ ὄροπέδια. Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ λεχθῆ καὶ περὶ τοῦ ἐν τῇ Παλαιῇ Κόσμῳ κλάδου ἀπὸ τῶν Ἰαπώνων καὶ τῶν Σινῶν ἕως τῶν Καλμούκων καὶ τῶν Μαλαίων. Ἐν πάσαις ταῖς μεγάλαις ταύταις ποικιλίαις τῆς φύσεως οὐδεμίαν διαφορὰν χαρακτήρος ἐκ τῶν δευτερευουσῶν φαίνεται οὔσα ἀπότοκος τοπικῶν δυνάμεων. Αἱ δύο φυλαὶ τῶν Μαλαίων καὶ τῶν Παπουανῶν ἔχουσιν ὅλως διάφορον πρὸς ἀλλήλας χαρακτήρα, ἂν καὶ διαιτῶνται σχεδὸν ὁμοίωτα ἐν τοῖς αὐτοῖς τόποις τῶν ἀπεράντων δρυμῶν τοῦ Ἰσημερινοῦ τῶν διηκόντων ἀπὸ τῆς Σουμάτρας μέχρι τῶν νήσων τοῦ Σολομώντος καὶ διατελοῦσιν ἐν ἴσῳ βαθμῇ βαρβαρότητος. Ἀδυνατῶ νὰ εὕρω τὸν λόγον τῆς διανοητικῆς ταύτης διαφορᾶς καὶ νὰ προσάψω τὸ αἷτιον εἰς ἐκλεκτικὴν τινὰ ἐνέργειαν ἔχουσαν «ἐπιθωτικὴν ἀξίαν»· ἢ θεωρῶ δὲ περὶ ῥοπῆς τῆς πέριξ φύσεως εἶναι ὡσαύτως ἀσύστατος ἀντιβαίνουσα ἄρδην πρὸς τὴν νῦν διακριθῆσαν ἀρχήν, ὅτι αἱ ἐπίκτητοι ιδιότητες δὲν κληρονομοῦνται.

Ἡ πνευματικὴ διαφορὰ τῶν φυλῶν καὶ τῶν ἐθνῶν πρὸς ἀλλήλα φαίνεται νὰ ὑπερβαίνει πολὺ τὴν φυσικὴν ἢ σωματικὴν. Ὁμοίαν δὲ διαφορὰν ὑπάρχει καὶ μεταξὺ ἐκάστου τῶν ἀνθρώπων, ἂν καὶ δὲν εἶνε ἐφικτὴ ἢ ἀκριβῆς ἐκτίμησις ταύτης καὶ ἀναμέτρησις. Τὸ μέγεθος τῆς διαφορᾶς τῶν φυσικῶν χαρακτήρων ὑγιῶν καὶ ἐξ ἴσου καλῶς τραφέντων καὶ ἐκπαιδευθέντων ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ δὲν εἶναι πολὺ σπουδαῖον.

Ἦν τῷ ἀναστήματι, τῇ ῥώμῃ, τῇ ὠκυποδίᾳ καὶ τῇ δξύτητι τῶν αἰσθήσεων ἢ διαστάσεις ἀπὸ τοῦ μέσου εἶναι ὡς δύο πρὸς τρία, σπανίως δὲ ὡς δύο πρὸς ἕνα. Εἰς τὰς διανοητικὰς δυνάμεις ἢ ἐν πάσῃ εἰδικῇ δυνάμει ἢ διαφορὰ εἶναι πολὺ σπουδαιότερα. Ὑπάρχουσι παρ' ἡμῶν σήμερον χιλιάδες μαθηματικῶν πεντάκις ἢ ἑξάκις ἰκανωτέρων πολλῶν ἄλλων χιλιάδων ἀνθρώπων, οἵτινες οὐδέποτε δύνανται νὰ κατανοήσωσι συγκριτικῶς ἀπλᾶ ἀριθμητικὰ ἢ γεωμετρικὰ προβλήματα, ἢ δὲ ἀναλογία μεταξὺ ἀκρας μαθηματικῆς μεγαλοφυΐας καὶ ἐσχάτης ἐν τῇ ἀριθμητικῇ ἡλιθιότητος εἶναι τοῦλάχιστον ὡς ἑκατὸν πρὸς ἕνα ἢ καὶ πλέον. Καὶ ἐν πάσῃ ἄλλῃ ἀνθρωπίνῃ ἐπιστήμῃ, οἷον ἐν τῇ μουσικῇ, ἐν τῇ ποιήσῃ ἢ τῇ ρητορικῇ, ὑπάρχει ἴσως ἢ αὐτὴ σχεδὸν διαφορὰ.

Αἰτία τούτου ἴσως εἶναι, ὅτι ἐνῷ, τῶν φυσικῶν χαρακτήρων ἐγένετο ἀκριβῆς ἐπιλογή κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς διὰ τοῦ ἐνδελεχοῦς ἀγῶνος αὐτοῦ πρὸς τὰ ὑποδεέστερα ζῷα καὶ πρὸς τὰς δυνάμεις τῆς φύσεως, τελευταῖον δὲ καὶ διὰ τῆς διαμάχης ἢ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ αὐτοῦ πρὸς ἄλλα γένη καὶ φυλά, αἱ ἀνώτεροι διανοητικαὶ αὐτοῦ δυνάμεις σπανίως ἢ οὐδέποτε ἐλειτούργουν, ἀχρηστοὶ οὔσαι εἰς αὐτὸν ἐν τῷ περὶ τῆς ζωῆς ἀγῶνι. Ἔνεκα τούτου αἱ μὲν φυσικαὶ δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου ἐπαγιώθησαν ἐντὸς περιγεγραμμένων ὀρίων, αἱ δὲ ἄλλαι ἐφέροντο καὶ ἐκινούντο ἐλευθέρως ἰθυνόμεναι ὑπ' ἀγνώστων τινῶν νόμων ἢ ἐμφύτου τινὸς ἕξεως· θαῦμα δὲ εἶναι ὅτι αἱ ὑπέρτεροι αὐταὶ δυνάμεις δὲν περιέπεσαν εἰς ἀτροφίαν ἔνεκα τοῦ ἀπεθισμοῦ, ὡς θὰ συνέβαιεν ἐπὶ ὁμοίων περιστάσεων εἰς τὰς ἄλλας τὰς φυσικάς. Τοῦναντίον, αἱ δυνάμεις αὐταὶ παρέμειναν ἀκέραιαι καθ' ἅπασαν τὴν ἀνθρωπίνην ἱστορίαν καὶ ἔτοιμοι ἐν εὐθέτοις καιροῖς νὰ ἐκλάμψωσιν ἐν τῇ ἐξάνθήσει Ὀμήρου τινὸς ἢ Σωκράτους, ἀρχιτέκτονός τινος πυραμίδος ἢ Βούδδα, Ἄρχιμήδους τινὸς ἢ Σαίξπηρ.

Τίνες αἱ ἐπιλεχθεῖσαι καὶ προαχθεῖσαι δυνάμεις.

Οὐδεμίαν μὲν, ὡς φαίνεται, πρόοδος συνεχῆς ἐγένετο ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ πνευματικῇ καὶ ἠθικῇ φύσει τοῦ ἀνθρώπου δι' ἔλλειψιν ἀνελικτικοῦ ἢ ἐκλεκτικοῦ αἰτίου ἰκανοῦ πρὸς τοῦτο, δὲν

ἔχει ὅμως οὕτω καὶ περὶ τῶν δυνάμεων τῶν κοινῶν εἰς τε τὸν ἄνθρωπον καὶ εἰς τὰ ζῷα. Τὰ οἰκογενειακὰ αἰσθητήματα καὶ αἱ κοινωνικαὶ ὁρμαὶ καὶ διαθέσεις ἦσαν ἀναγκαῖαι πρὸς τὴν ἀσφάλειαν τῆς φυλῆς ἢ τοῦ γένους. Ἐὐθάρρος καὶ ἡ καρτερία, ἡ φρόνησις καὶ ἡ τόλμη ἦσαν χρήσιμοι εἰς τὴν θήραν καὶ εἰς τὸν πόλεμον. Αἱ ἐπινοητικαὶ καὶ μηχανικαὶ δυνάμεις ἦσαν λυσιτελεῖς εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ὄπλων καὶ τῶν βρόχων, τοῦ ἱματισμοῦ καὶ τῶν οἰκημάτων, ἡ δὲ προνοητικὴ δύναμις καὶ ἡ πρὸς τὰ ζῷα ἀγάπη συνετέλεσαν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν στοιχείων τῆς ἀγροτικῆς βιομηχανίας. Ταῦτα ὅμως ἐγένοντο μόνον μετὰ τὴν ἐφεύρεσιν ὄπλων καὶ σκευῶν καὶ μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν καὶ τὴν χρῆσιν τοῦ πυρός. Εἶνε δὲ δύσκολον νὰ κατανοήσωμεν πῶς μόνη ἡ φυσικὴ ἐπιλογή, ἡ ἱκανὴ νὰ προξενῇ μεταβολὰς ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τὰς χρείας τοῦ ζῷου καὶ οὐδὲν τούτου περαιτέρω, ἐπήγαγε τὴν διανοητικὴν ὑπεροχὴν, δι' ἧς ὁ ἄνθρωπος ἐτάχθη ὑπεράνω τῶν ἄλλων ζῷων καὶ προσέλαβε τὴν νῦν ὑπάρχουσαν ἐν αὐτῷ ἱκανότητα πρὸς ἐπίδοσιν καὶ προαγωγὴν.

Συμπεράσματα περὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρωπίνου χαρακτήρος.

Ἐξ ὧν ὑπετυπώσαμεν περὶ τῶν νῦν δυνάμεων τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας καὶ περὶ τῶν διαφορῶν ἐνεργειῶν, δι' ὧν ἐνδέχεται αὕτη νὰ μετεδλήθῃ κατὰ τρόπον εὐκατάληπτον, προήχθη μὲν εἰς καταπληκτικὰ τινα συμπεράσματα. Βλέπομεν πρῶτον, ὅτι ἡ γενικὴ γνώμη περὶ τῶν μεγίστων προόδων ἡμῶν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ περὶ τῆς ὑποταγῆς τῆς φύσεως ὡς τεκμηρίων τῆς ἡμετέρας διανοητικῆς ὑπεροχῆς πρὸς τοὺς παναρχαίους ἀνθρώπους εἶναι ἐντελῶς ἀστήρικτος. Δεύτερον δ' εὐρίσκομεν ὡσαύτως πλανωμένους τοὺς φρονούντας ὅτι οἱ ἄγριοι εἶναι ὑποδεέστεροι ἡμῶν. Ὅσον μᾶλλον οὗτοι ἐξετάζονται συμπαθῶς, τοσοῦτον μᾶλλον φαίνονται ὅμοιοι πρὸς ἡμᾶς κατὰ τὰς ἐμφύτους διανοητικὰς δυνάμεις. Καὶ αὗτοι οἱ τοσοῦτον καταφρονούμενοι Αὐστραλοί, οἱ σχεδὸν πάντων ἔσχατοι κατὰ τὴν ὕλικὴν ἀνάπτυξιν, διὰ τῆς πολυπλόκου γλώσσης τῶν, διὰ τῶν ἀπηκριβωμένων κοινωνικῶν θεσμίων τῶν, πολλάκις δὲ καὶ διὰ

συμφύτου τινὸς εὐγενείας τοῦ ἥθους τῶν μαρτυροῦσιν, ὅτι ἔχουσι βάθος φύσεως προσόμοιον πρὸς τὸ ἡμέτερον. Οὗτοι δὲν ἔχουσι μὲν φιλοσόφους καὶ ἠθολόγους, ἀλλ' εἶναι ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ παλλῶν ἀνισορρόπων, ἠλιθίων καὶ φρενοβλαβῶν, οἵτινες βριθοῦσι παρ' ἡμῖν. Ἐν τοῖς ἄνω τόποις τοῦ Εἰρηνικοῦ εὐρίσκομεν ἄνδρας, οἵτινες καίτοι ἄγριοι κατὰ τὴν ὕλικὴν ἀνάπτυξιν λέγεται, ὅτι σωματικῶς, διανοητικῶς καὶ ἠθικῶς εἶναι ἴσοι πρὸς ἡμᾶς, ἴσως δὲ καὶ ὑπέρτεροι. Καὶ ὅμως οὗτοι ἐξαλείφονται μετὰ σπουδῆς ὑφ' ἡμῶν τῶν γαυριῶντων καὶ ἐπαιρομένων ἐπὶ πολιτισμῷ.

Τρίτον, οὐδὲν ὑπάρχει τεκμήριον ἐμφαίνον, ὅτι καὶ οἱ ἐπὶ τῶν λιθικῶν χρόνων ἄνθρωποι ἦσαν διανοητικῶς ἢ ἠθικῶς ὑποδεέστεροι ἡμῶν. Οἱ ἐπὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ Νησιῶται ἀποδεικνύουσιν ὅτι εὐτέλεια τεχνῶν καὶ οἰκῆσεων καὶ ἔλλειψις γραπτῆς γλώσσης δὲν εἶναι πασῶς γνώρισμα ὑποδεεστέρας φύσεως καὶ ἡμερώσεως—ἐπειτα δὲ ἡ ἀναμφίβολος ἀνυπαρξία ἐκλεκτικῆς δυνάμεως ἐχούσης «ἐπιδιωτικὴν ἀξίαν» καὶ ἱκανῆς εἰς τὴν ἀνέλιξιν τῶν ὑπερτέρων διανοητικῶν, αἰσθητικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων, ὡς εὐρίσκομεν ὑπερφυῶς προηγμένας ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἰνδικῇ, ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν Ἑλλάδι, μὴνύει ὅτι οἱ παλαιότατοι ἄνθρωποι, περὶ ὧν ἔχομεν γνῶσιν, πρέπει νὰ εἶχον ὡσαύτως τὰς δυνάμεις ταύτας. Ἐὰν δὲν εἶχον αὐτάς, πρέπει νὰ συνέβη διανοητικὴ πρόοδος ἐνδελεχῆς ἀλλοτρίᾳ τῆς ἐπιλογῆς καὶ ἀνευ καταληπτῆς τινος αἰτίας. Ἔτερον δὲ χαρακτηριστικὸν τοῦ ἀνθρώπου στοιχεῖον ἐπιρρωννύον τὸ συμπέρασμα τοῦτο, ὡς ἐδειξάμεν ἤδη, εἶναι ἡ ἄκρα πάσης τῆς διανοητικῆς καὶ ἠθικῆς αὐτοῦ φύσεως ποικιλία, ἥτις εἶναι πολὺ μεγαλειτέρα τῆς σωματικῆς μαρτυροῦσα ἅμα, ὅτι δὲν ὑπῆρξεν ἐκλεκτικὴ τις δύναμις ἱκανὴ νὰ περιορίσῃ τὴν ἔκτασιν τῆς ἢ νὰ ὀδηγήσῃ αὐτὴν πρὸς εἰδικὸν τινα σκοπὸν.

Συμπεράσματα περὶ τῆς οὐσιώδους φύσεως τοῦ ἀνθρωπίνου χαρακτήρος.

Ἐκ τῶν εἰρημένων συνάγομεν, ὅτι ἡ ἀνωτέρα πνευματικὴ φύσις τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι ἀπλῶς ἀνάπτυξις ἢ προαγωγὴ τῆς ζωϊκῆς διὰ τῆς ἐπιδιώσεως τοῦ εὐαρμοστοτάτου στοιχείου.

Πάντες οί μέγιστοι συγγραφείς και οί τοιούτων ζητημάτων μεριμνηταί οὔτω φρονούσι σήμερον. Ἀλλαχοῦ ἔδειξα, ὅτι και σωματικοί τινες χαρακτηρες τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὁμοίως ἀνεξήγητοι. Καί αὐτός δὲ ὁ Δαρβίνος ἐδήλωσεν, ὅτι ὁ νόμος τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς εἶναι μὲν κατὰ τὴν γνήμιον αὐτοῦ ὁ μέγιστος πάντων, ἀλλ' οὐχί και ὁ μόνος τρόπος και λόγος τῆς μεταβολῆς τῶν ὄντων.

Ἐγὼ φρονῶ, ὅτι ὅπως ὁ νόμος τῆς ἔλξεως κυβερνᾷ σύμπαντα τὸν ὕλικόν κόσμον, οὔτω και ἡ φυσικὴ ἐπιλογή διέπει ἐξ ἀρχῆς ἅπαντα τὸν ὀργανικόν. Ἀλλ' ἐν ταῖς ἀμέτροις μεταβολαῖς τῆς ὕλης ἄλλαι ἐντελῶς διακεκριμένοι δυνάμεις ἀνταγωνίζονται πρὸς τὸν νόμον τοῦτον ἢ ἀνακόπτουσιν αὐτόν. Μοριακαί και χημικαί δυνάμεις ἐν τῇ κύκλῳ τῆς λειτουργίας τῶν εἶναι πολὺ ἰσχυρότεραι και ἀναχαιτίζουσιν ὀλοσχερῶς τὴν ἐνέργειαν νόμου πολὺ τούτων κραταιότερου. (1) ἤλεκτρισμὸς και ἄλλαι αἰθέριαι δυνάμεις εἶναι πολὺ ἐντονιότεραι και συμβαίνει ἐν αὐταῖς ὡς ἐν ταῖς ἀπορροαῖς τῶν κομητῶν, αἵτινες ἐναντιοῦνται και καταβάλλουσι τὸ ἐλκτικόν κράτος τοῦ ἡλίου.

Ἐσαύτως ἐν τῇ ὀργανικῇ κόσμῳ βλέπομεν λειτουργούσας νέας και ὕψηλοτέρας δυνάμεις. Πρῶτον τὴν ζωϊκὴν, ἣτις ἀπεργάζεται ὀλην τὴν θαυμαστὴν δημιουργίαν, αὔξησιν και καρποφορίαν τοῦ φυτικοῦ κόσμου. Ἰσπεῖτα τὴν ἐν τῇ ἀνωτέρῳ βίῳ τῆς συνειδήσεως και τῆς προθέσεως, ἣτις ἐκφαίνεται ἐν τοῖς ὕποδεεστέροις ζῴοις, και τελευταίον τὴν ἐν τῇ ὕψηλοτέρῳ διανοητικῇ φύσει ἀναφωσμένην, ἣτις κοσμεῖ τὸν ἀνθρώπον ὀλίγη μόνον ὕστεροῦσα τῆς τῶν ἀγγέλων.

Οὐδὲν ὕπάρχει τεκμηρίον ἐμφαίνον, ὅτι ζῴον τι ἐκ τῶν ὕποδεεστέρων τοῦ ἀνθρώπου ἔχει τὰ σπέρματα τῆς ὕπερτέρας αὐτῆς φύσεως, ὅση φρόνιμα και εὐμαθῆ και ἂν εἶναι πολλὰ τούτων ἀναμφιστόως. Διαφορώτατα δὲ ἀπ' ἀλλήλων ζῴα, ὡς ἡ γαλῆ και ὁ κύων, ὁ ἵππος και ὁ ἐλέφας ἢ ὁ πίθηκος, δεικνύουσιν ἴσην σχεδὸν νοητικὴν δύναμιν· ἀλλὰ περὶ οὐδενὸς τούτων δύναται πεποιθότως νὰ λεχθῆ, ὅτι εἶναι ὕπερτερον τῶν λοιπῶν και οὐδὲν ἐξ αὐτῶν παρέχει σημεῖόν τι μινθον ὅτι κέκτηται τοῦλάχιστον τὰ στοιχεῖα τῶν δυνάμεων, αἵτινες ἀνύψωσαν τὸν ἀνθρώπον πολὺ ὕπερἄνω αὐτῶν ἢ τινος ἐκ τῶν ἄλλων ὕποδεεστέρων μὲν, ἀλλὰ πάντως οὐσιωδῶν δυνάμεων, δι' ὧν οὔτος κατέστη

ἱκανὸς εὐθὺς ὡς ἀπηνθρωπίσθη νὰ προαγάγη γλῶσσαν, νὰ μεταχειρισθῆ τὸ πῦρ, νὰ κατασκευάσῃ σκεῦη και ὄπλα, νὰ στείρῃ σπόρους και νὰ γίνῃ ποιμὴν και βοσκός.

Ἀλλ' ἀπ' ὅτου ὁ ἀνθρώπος προήχθη εἰς τὰς εἰδικὰς ἀνθρωπίνας αὐτοῦ δυνάμεις οὐ μόνον ἐγένετο κύριος τῆς γῆς και πάντων τῶν ἐν αὐτῇ ζωϊκῶν εἰδῶν, ἀλλ' ἀνέπτυξε και τὰς ἐν αὐτῷ λαμβανούσας ἐνεργείας, ἴων εὐρίσκομεν θαυμάσια μαρτύρια καθ' ἅπασαν τὴν ἱστορίαν· ὀλος ὁ κόσμος μετὰ πάσης τῆς ἀμετρήτου πολυμορφίας του, τῆς λαβυρινθίου πλοκῆς τῶν σχημάτων αὐτοῦ και τῆς κινήσεως, τῶν θαυμαστῶν καλλονῶν και τῶν ἀνεξαντλήτων ἐν αὐτῷ εὐχρήστων και λυσιτελῶν πραγμάτων, τῶν πολυπλόκων και μυστηριωδῶν νόμων και δυνάμεων ἀπέδη μέγα σχολεῖον παρέχον εἰς αὐτόν τὴν ὕλην, ἣτις εἶνε χρησίμη εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ὀλην τῶν μέχρι τοῦδε ἀνασκήτων δυνάμεων του και εἰς τὴν βαθμηδὸν ἀνύψωσιν τῆς διανοητικῆς και τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ φύσεως. Ἀλλ' ἡ πρὸς τοιαύτην ἀνάπτυξιν ἱκανότης προῦπήρχε, τὰ σπέρματα ἦσαν ἐγκρυπτα και πᾶσα δύναμις ἐλάμβανεν ὕποικουροῦσα ἐν αὐτῷ, διότι πάντα ταῦτα ὑπ' οὐδενὸς θαύματος ἢ μυστηρίου ἠδύναντο νὰ δημιουργηθῶσι.

Ἦως ἡ ὕπερτέρα αὐτῆ δύναμις ἐγεννήθη ἐν τῇ ἀνθρώπῳ οὐδέποτε θὰ δυνηθῶμεν νὰ μάθωμεν· ἀλλὰ πάντα δηλοῦσιν, ὅτι συνέδη πνευματικὴ τις ἐπιρροή (influence) ἀνάλογος πρὸς τὴν γεννήσασαν τὴν πρῶτην ὀργανικὴν ζωὴν τοῦ φυτοῦ· ὕστερον ἐπηκολούθησαν ἢ συνέσεις τοῦ ζῴου και τελευταίον ὁ λόγος, ἢ αἰσθησις τοῦ καλοῦ, ὁ ἔρως τῆς δικαιοσύνης και τῆς ἀληθείας, ὁ πόθος ὕψηλοτέρου τινὸς βίου, αἵτινα ἅπανταχοῦ κατὰ βαθμὸν διάφορον χαρακτηρίζουσι τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Ἡ δυνατὴ πρόοδος τοῦ χαρακτήρος.

Ἄν και, ὡς εἶδομεν, δὲν συνέδη πρόοδος χαρακτήρος καθ' ἅπασαν τὴν ἱστορικὴν περίοδον, περὶ ἧς ἔχομεν σαφεῖς εἰδήσεις κατὰ τὸ ἐφικτόν, ἐνεκα ἐλλείψεως μεγάλης τινὸς ἢ συνεχοῦς δυνάμεως ἐκλεκτικῆς, εὐλόγως οὐχ ἴττον δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι οὔτος θὰ προκόψῃ ἐπὶ τὸ βέλτιον ἐντὸς χρόνου μέλ-

λοντος οὐχί μακροῦ. Ἡ ἀκμὴ, εἰς ἣν ἀνήλθον κατὰ περιόδους ἄνδρες τινές, καὶ ἡ ἐν τῇ παρόντι χρόνῳ ἐκφαινομένη ὑπερφυῆς ποικιλία μαρτυροῦσιν, ὅτι ὑπάρχει θαυσιλῆς ὕλη ἱκανὴ ὥστε νὰ ἐξάρη ὑψηλότερον τὸν μέσον ὅρον σχεδὸν ἐπ' ἀόριστον. εἶναι δὲ τοῦτο ἐφικτὸν διὰ δύο χωριστῶν δυνάμεων, αἵτινες καὶ ἐνδέχεται καὶ πρέπει νὰ λειτουργήσιν ὁμοῦ, ἦτοι διὰ τῆς ἀγωγῆς καὶ διὰ τῆς ἐπιλογῆς ἐν τῇ γάμῳ. Ἡ πρώτη καὶ κυριωτάτη ἀρετὴ τοῦ παιδαγωγοῦ, ἡ ἀληθείης, ἀγάπη ἢ συμπάθεια πρὸς τὰ παιδιά, δὲν ἐπιβάλλεται ὡς καθήκον καὶ ὡς ἐντολὴ εἰς τοὺς ἀσχοῦντας τὸ μέγα τοῦτο ἔργον. Ἐφ' ὅσον δὲ τοῦτο δὲν γίνεται καὶ δὲν τάσσεται ὡς κύριον προσὸν εἰς τοὺς διδάσκοντας, οὐδεμίαν ἀληθείης πρόοδος ἐν τῇ κοινωνικῇ καὶ τῇ ἠθικῇ χαρακτῆρι δύναται νὰ ἐπιτελεσθῇ. Πνευματικὴ μόνον παιδεύσις, ἣτις παρέχεται νῦν εἰς τὰ παιδιά, δὲν εἶναι ἀνατροφή ἐντελής οὐδὲ τὸ σπουδαιότερον σημεῖον αὐτῆς.

Ἡ δ' ἕτερος καὶ βεβαίως δραστηριώτερος τρόπος, ἡ διὰ τοῦ γάμου ἐπιλογή, ἡ ἐκπληρωθῆ μόνον ἔταν πολὺ προηγιμένον κοινωνικὸν σύστημα καταστήσει πάσας τὰς γυναῖκας παρ' ἡμῶν οἰκονομικῶς καὶ κοινωνικῶς ἐλευθέρους ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν ἀνδρῶν λογικῇ δὲ καὶ τελείᾳ ἀγωγῇ ἡ διδάξῃ αὐτὰς τὴν σπουδαιότητα τῆς ἐκλογῆς τῶν ὑπὲρ ἑαυτῶν τε καὶ ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος. Ὅστις κατὰ τὰς γνωστὰς ἤδη περιστάσεις καὶ ἀρχὰς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως θὰ περιορίζηται συνεχῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑποδεστέρων τύπων ἐν ἐκάστη γενεᾷ, φυσικῶς δὲ καὶ αὐτομάτως θὰ ἐπιτελεσθῇ ἡ προκοπὴ αὐτῆ ἐπὶ τὸ βέλτιον, ἣτις μόνον διὰ τῆς μεθόδου ταύτης εἶνε δυνατὴ καὶ ἀσφαλής.

Ἐάν λάβωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν μεγίστην σπουδαιότητα τοιαύτης συνεχοῦς προκοπῆς τοῦ μέσου χαρακτῆρος καὶ ὅτι αἱ νῦν κρατοῦσαι πολυδάπανοι θρησκευτικαὶ καὶ παιδαγωγικαὶ δυνάμεις οὐδεμίαν ἐπήγαγον ἐν τούτῳ πρόαγωγῆν, θὰ κατανοήσωμεν ἴσως μετ' οὐ πολὺ, ὅτι ἡ ἀρχὴ ἡμῶν ὑπῆρξεν ἄστοχος καὶ πλημμυρῆς. Βελτίωσις τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως πρέπει νὰ προηγηθῇ τῆς τοῦ χαρακτῆρος καὶ μόνον ὅταν ἀναδιοργανωθῇ ἡ κοινωνία αὕτως, ὥστε νὰ καταλυθῇ ὁ νῦν κρατῶν ὠμὸς καὶ εὐτελής ἀγὼν περὶ ζωῆς καὶ περὶ πλοῦτου, θὰ δυναθῶμεν γ' ἀπελευθερώσωμεν τὰς ἐν τῇ φύσει ἡμῶν εὐεργετικὰς

ἐκείνας δυνάμεις, δι' ὧν μόνον εἶνε ἐφικτὸς ὁ ἐξευγενισμὸς τοῦ χαρακτῆρος.

Τὸ μέγα μάθημα, ὅπερ διδασκόμεθα ὑπὸ τῆς βραχείας ταύτης ἀναγραφῆς τῶν φάσεων τοῦ χαρακτῆρος ἐν σχέσει πρὸς τοὺς γνωστοὺς νόμους τῆς ὀργανικῆς ἀνελιξίως εἶναι, ὅτι ἡ ἀτελής ἡμετέρα ἀνθρωπίνη φύσις ἢ ἀπείρως σχεδὸν ἐπιδεκτικὴ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ δύναται νὰ προκόψῃ ἐπὶ τὸ βέλτιον συστηματικῶς ἅμα μὲν διὰ τῆς ὀλιγῶς συμπαθητικῆς καὶ ἠθικῆς ἀγωγῆς τοῦ παιδίου ἐξ ἀκαλῶν δυνάμεων καὶ ἐφεξῆς, ἅμα δὲ διὰ τῆς τελείας ἐλευθερίας τῆς ἐκλογῆς ἐν τῇ γάμῳ, ἣτις θὰ εἶναι ἐφικτὴ μόνον ὅταν πάντες γίνωσιν οἰκονομικῶς ἴσοι καὶ μηδεμίαν κοινωνικὴν διάκρισιν ἠθικῇ ἢ ὕλικῇ ἀσκήσῃ ροπὴν τινὰ ἐν τῇ ἐκλογῇ ταύτῃ.

Ὅταν οἱ ἐργάται, οἱ μερμυνηταὶ τοιοῦτων ζητημάτων καὶ οἱ νομοθέται ἀσπασθῶσι τὰς θεμελιώδεις ταύτας ἀληθείας καὶ μεταχειρισθῶσιν αὐτὰς ὡς ὀδηγοὺς ἀστέρους τῶν σκέψεων αὐτῶν καὶ τῶν σπουδῶν, θὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν δόξαν τοῦ ἀληθοῦς πολιτισμοῦ καὶ τότε πρῶτον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος ὁ χαρακτῆρ αὐτοῦ, ἡ ἀληθείης ἀνθρωπίνη αὐτοῦ φύσις θὰ ἐξευγενισθῇ διὰ βραδείας μὲν, ἀλλὰ σταθερᾶς, γενναίας καὶ καθαρᾶς ἐπιλογῆς, ἣτις θὰ τελῆται καὶ θὰ λειτουργῇ τοῦ λοιποῦ οὐχί δι' ἀγῶνος καὶ διὰ θανάτου, ἀλλὰ δι' ἀγάπης καὶ ἀδελφοσύνης.

ΡΑΔΑΜΑΝΘΥΣ

Τὸ κατωτέρω ἄρθρον ἐδημοσιεύθη ἐσχάτως εἰς τοὺς «Καιροὺς» τοῦ Λονδίνου. Ἐκρίθη δὲ ἀκόπιμος ἢ μετὰφρασις αὐτοῦ, ὄχι μόνον πρὸς φωτισμὸν καὶ ἐνίσχυσιν τῶν Ἑλλήνων μελισσοκόμων, ἀλλὰ καὶ πρὸς παρότρυνσιν τῶν δυναμένων διὰ τῆς ἐπιδόσεως αὐτῶν εἰς τὴν μελισσοκομίαν νὰ δημιουργήσωσι πηγὴν πλοῦτου δι' ἑαυτοὺς καὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα.

Σ. τ. Σ.

Η ΜΕΛΙΣΣΟΚΟΜΙΑ ΕΝ ΑΓΓΛΙΑ

Μέχρι πρὸ ἑξηκονταετίας περίπου ἡ μελισσοκομία ἐν Ἀγγλίᾳ μετὰ δυσκολίας ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς βιομηχανία, ἔτι δὲ δυσκολώτερον νὰ ἐφαρμοσθῶσιν εἰς αὐτὴν οἱ ὅροι «τέχνη» καὶ «ἐπιστήμη»· σήμερον ὅμως ἀναντιρρήτως ἡ ἀσχολία αὕτη πληροὶ καὶ τοὺς τρεῖς αὐτοὺς ὅρους πληρέστατα.

Ἴσθαι ἀληθές, ὅτι ἐπὶ ἑκατονταετηρίδας ἀνεγνωρίσθη ἡ σπουδαιότης τῆς ἀξίας τοῦ μέλιτος καὶ τοῦ κηροῦ καὶ μεγίστη σημασία, μετὰ τινος ἐπιτυχίας, ἀπεδόθη εἰς τὴν φυσικὴν ἱστορίαν τῶν μελισσῶν, ἀλλ' αἱ μέθοδοι περὶ τῆς ἀνατροφῆς αὐτῶν παρέμεινον πρωτόγονοι, συγκριτικῶς δὲ καὶ ἡ ἀπόδοσις τῆς ἀσχολίας ταύτης εἶχεν ἀποτελέσματα πενιχρότατα.

Αὐταὶ αἱ κατοικίαι, ἐντὸς τῶν ὁποίων τὰ μελίσσια ἀνευρίσκοντο ἢ εἰσήγοντο διὰ νὰ ζήσωσιν ἐκεῖ, ἦσαν ἀπλᾶ σπήλαια τῶν βράχων, φυσικαὶ ἢ τεχνητὰ κοιλότητος ἐντὸς κορμῶν δένδρων, ἀγγεῖα πήλινα διαφόρων σχημάτων, κατὰ δὲ τοὺς τελευταίους χρόνους κυψέλαι ἀχύρινοι ἢ κανίστρια χρισμένα τὰ κοινῶς κυψέλαι καλούμενα. Ἄπασαι αἱ ἦνται αὐταὶ ὄχι μόνον παρενέβαλλον σπουδαῖα ἐμπόδια κατὰ τὴν συγκομιδὴν καὶ τὴν ἐξαγωγήν τῶν κηρηθρῶν ἐξ αὐτῶν, ἀλλ' ἐκείνο τὸ ὅποιον σήμερον ἀποτελεῖ διὰ τοὺς μελισσοκόμους ἀντικείμενον μεγίστης προσοχῆς καὶ σπουδαιότητος εἶναι, ὅτι αἱ ρηθῆσαι πολυώνυμοι κυψέλαι ἀπήτουν τὸν θάνατον τῶν μελισσῶν πρὸ τῆς συγκομιδῆς τοῦ ἀποταμιεύματος αὐτῶν.

Ἀπὸ τῆς ἐπινοήσεως ὅμως κυψέλων μὲ τὰ κινητὰ ἐντὸς

αὐτῶν κηρηθροπλασία, ἡ μελισσοκομία ἀνεκαινίσθη ἔλοτελῶς. Διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ συστήματος τούτου, ὄχι μόνον ἐτέθη τέρμα εἰς τὸ βάρβαρον μέτρον τοῦ φόνου τῶν μελισσῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν γένει κατάστασις ἐνὸς μελισσίου, εἴτε ὑπὸ ἔποψιν τῆς ὑγείας αὐτοῦ, εἴτε τῆς ἐπαρκούς τροφῆς, εὐκόλως δύναται νὰ διαγνωσθῇ καὶ νὰ παρασχεθῶσιν αἱ δέουσαι πρὸς τοῦτο θεραπείαι καὶ βοήθειαι. Μελίσσια μὲ ἠλαττωμένον ἀριθμὸν μελισσῶν προστίθενται καὶ συνεργάζονται μετ' ἄλλων ἰσχυροτέρων. Μελίσσια ἐστερημένα ὁδηγοῦ (βασιλίσσης) ἐφοδιάζονται διὰ τοιούτου ἐκ τῶν ἐντὸς καταλλήλων κλιθεῶν ἐπίτηδες ἀνατρεφόμενων. Μελίσσια νέαι παράγονται διὰ τεχνητῆς ἐκκολάψεως. Γηραιαὶ βασίλισσαι ἀντικαθίστανται διὰ νεωτέρων καὶ, τὸ οὐσιαστικώτερον, δύναται νὰ λεχθῇ ἄνευ ὑπερβολῆς, ὅτι σήμερον ὑπὸ ἐπιμεμελημένην διαχείρισιν τῶν μελισσῶν ἐξασφαλίζεται ποσότης μέλιτος τριπλασία καὶ τετραπλασία ἐκείνης, ἡ ὅποια ἀνεπίδετο ὑπὸ τὸ παλαιὸν καθεστῶς.

Ἄλλὰ καὶ ἄλλαι περιστάσεις συνέτειναν εἰς τὴν ἀνύψωσιν τῆς μελισσοκομίας εἰς ἐπιστήμην καὶ τέχνην. Ἐν πρώτοις συνετελέσθη ἔξοχος φιλολογικὴ ἐργασία περὶ τοῦ θέματος τούτου καὶ ὑπὸ μορφὴν ἀναλυτικωτάτων Ὀδηγητῶν ἐγένοντο πολυπληθεῖς ἐκδόσεις καὶ εἰς τιμὰς προσιτὰς καὶ εἰς τὸν ἰδιοκτήτην τῆς ἐλαχίστης καλύβης. Ἐπιστημονικαὶ ἐρευνᾶι εἰς τὰς νόσους τῶν μελισσῶν ἀναφερόμεναι, ἀπέληξαν εἰς ἀποτελέσματα θεραπευτικά, δι' ὧν τὴν σήμερον ἐξασφαλίζεται κατὰ μέγα μέρος ἡ εὐεξία καὶ ἡ ζωὴ τῶν μελισσῶν.

Τὸ συντελεστικώτατον ὅμως μέσον τῆς προόδου καὶ διαδόσεως τῆς ἀσχολίας ταύτης προήλθεν ἐκ τῆς πρὸ Βοητίας συστάσεως τοῦ Συνδέσμου τῶν Βρετανῶν Μελισσοκόμων. Τοῦ Συνδέσμου τούτου ὁ σκοπὸς περιλαμβάνετο εἰς τρεῖς μεγάλας κατηγορίας: 1) ἡ συνηγορία ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπινωτέρας καὶ ἐπιμελεστέρας ἀνατροφῆς τῆς μελίσσης, 2) ἡ βελτίωσις τῆς καταστάσεως τοῦ ἀγρότου τοῦ ἠνωμένου Βασιλείου διὰ τῆς ἐνθαρρύνσεως, βελτιώσεως καὶ προαγωγῆς τῆς μελισσοκομίας καὶ 3) ἡ ἀνωτέρω βλέψις πρὸς αὐξήσιν τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς τῆς ὑγιεινῆς ταύτης τροφῆς.

Καὶ αἱ τρεῖς ἀνωτέρω κατηγορίαι τοῦ σκοποῦ τούτου ἐλή-

φθησαν αὐστηρῶς ὑπ' ὄψιν καὶ ἤχθησαν εἰς πέρας λίαν ἐπιτυχῶς. Βραδύτερον δὲ δι' ἐπαρκῶν χρηματικῶν βοηθημάτων καὶ καταλλήλων ὁδηγιῶν ὁ Κεντρικὸς Σύνδεσμος προέβη βαθμηδὸν εἰς τὴν σύστασιν ὁμοίων συνδέσμων καθ' ἕλκας τὰς ἐπαρχίας καὶ 28 τοιοῦτοι εἶναι ἀδελφικῶς συνηνημένοι. Ἐκαστος σύνδεσμος οὐχὶ σπανίως τιμᾶται διὰ τῆς προεδρίας προσώπων ὑψηλῆς περιωπῆς καὶ μεγάλης ἀξίας. Ἡ πριγκήπισσα Χριστιανία εὐμενῶς ἀνέλαβε τὴν προεδρίαν τοῦ Συνδέσμου τῶν Μελισσοκόμων τῆς Berkshire, ἡ δὲ πριγκήπισσα Ἑρρίκη τοῦ Battenberg τὴν προεδρίαν τοῦ Συνδέσμου τῆς Νήσου Wight.

Ἄλλο κέντρον, δι' οὗ ἡ Μελισσοκομία ἐρεθίζεται πρὸς πρόοδον, εἶναι αἱ ἐτησίως συγκροτούμεναι ἐκθέσεις μέλιτος, κυψελῶν καὶ ποικίλων ἐφαρμογῶν τῆς Μελισσοκομίας, κατὰ τὰς ὁποίας καὶ πολῦτιμα βραβεῖα προκηρύσσονται. Ὡσαύτως δὲ καὶ διὰ διαλέξεων μετὰ διασαφητικῶν συσκευῶν καὶ πρὸ πάντων διὰ περιουσιῶν εἰδικῶν προσώπων ἀνὰ πάντας τοὺς λειτουργοῦντας μελισσῶνας, αἵτινες ὁμοίως δεόν νὰ εἶναι γνωστοί, εἰς τὰ ἐπίτηδες τηρούμενα μνητῆρα τῶν Κεντρικῶν Συνδέσμων.

Οἱ εἰδικοί οὗτοι εἶναι πτυχιούχοι ἀναγνωρισθέντες κατόπιν ἐξετάσεων, τὰς ὁποίας ὑπέστησαν ἐν τῇ Κεντρικῇ Συνδέσμῳ τῶν Βρεττανῶν Μελισσοκόμων. Ἀντιπροσωπεύουσι δὲ τὰ πτυχία αὐτῶν τρεῖς βαθμίδας προόδου, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ δύο ἀνώτερα λαμβάνουσιν ὅσοι τῶν σπουδαστῶν ἐπέδειξαν σπουδαίαν ἐπίδοσιν καὶ ἰδιαιτέραν κλίσιν ὑπὸ τε θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν ἔποψιν εἰς τὰς περὶ Μελισσοκομίας γνώσεις.

Μεγάλα ὡσαύτως καὶ σοβαρὰς ὑπηρεσίας προσφέρει εἰς τοὺς Μελισσοκόμους ἡ βρεττανικὴ ἐφημερὶς «Μέλισσα». Ἐὖς ἔσοχον τοῦτο ἑβδομαδιαῖον περιοδικὸν ἐκδίδεται ὑπὸ δύο ἀνδρῶν μεγάλης πείρας καὶ εὐρυτάτης μαθήσεως περὶ τὴν φιλολογίαν καὶ ἐμπειρίαν τῆς Μελισσοκομίας. Ἐν τῇ περιοδικῇ τούτῃ δημοσιεύονται τὰ πρακτικὰ τῶν συνεδριάσεων καὶ αἱ ἐτήσιαι ἐκθέσεις ὅλων τῶν Συνδέσμων τῶν Βρεττανῶν Μελισσοκόμων. Ὑποβάλλονται εἰς τοὺς ἐκδότας αὐτοῦ ἐρωτήματα ἐκ μέρους τῶν ἐν ἀπορίᾳ τιμῇ εὐρισκομένων Μελισσοκόμων, αἱ δὲ εἰς αὐτὰ διασαφητικαὶ ἀπαντήσεις δημοσιεύονται μετὰ τῶν ἀντιστοίχων ἐρωτημάτων ἐν τῇ περιοδικῇ τούτῃ ἀποτελοῦσι

πολύτιμον καὶ ἀφθονον διδακτικὴν ὕλην διὰ τοὺς ἀναγνύστας. Ὡς πρὸς τὸν πραγματικὸν ἀριθμὸν τῶν ἀσχολουμένων εἰς τὴν Μελισσοκομίαν δὲν ὑπάρχουσι ἐντελῶς ἀξιόπιστοι στατιστικαὶ καθ' ὅλην τὴν Ἀγγλίαν. Ὅπισσθήκατε κατὰ τὰς μάλλον ἀθροιστικὰς πληροφορίας, αἵτινες συνελέγησαν μετὰ μεγάλης προσοχῆς ἐκ τῶν διαφόρων μελισσοτρόφων ἐπαρχιῶν, ἔχει ὑπολογισθῆ ὅτι εἰς τὰς Βρεττανικὰς Νήσους ὑπάρχουσι 90.000 μελισσοκόμοι, ἐν τῇ ἑν τῇ Ἀγγλίᾳ 63.000 μόνον καὶ αὐταὶ εἰς τὰς ἀγροτικὰς ἐπαρχίας. Ἡ εἰσαγωγή ξένου μέλιτος ὑπερβαίνουσα τὰς 30.000 στερλίναις λίρας ἐτησίως δεικνύει ὅτι ἡ ἐγχώριος παραγωγή δὲν εἶναι ἴση πρὸς τὴν κατανάλωσιν. Ἡ δὲ χαμηλὴ τιμὴ τοῦ ξένου προϊόντος ἀποδεικνύει τὴν ὑπεροχὴν τῆς ποιότητος τοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ παραγομένου μέλιτος.

Ἡ ἐπιψήφισις τοῦ νόμου τῶν μικρῶν ἐκτάσεων διανοίγει νέους ὁρίζοντας εἰς τὰς διαφόρους ἀγρονομικὰς ἀσχολίας. Διὰ τὴν ἐπιτυχὴ λειτουργίαν τοῦ νόμου τούτου θὰ ἀπαιτηθῶσι κατὰ τὴν Μικροκαλλιέργειαν περισσότερα τοῦ ἐνός εἴδους ἀσχολιῶν. Ἡ ἀνατροφή χοίρων πιθαινῶς καὶ αἰγῶν, ἡ πτηνοτροφία καὶ ἡ καλλιέργεια πολλῶν εἰδῶν ὀπιροφόρων δένδρων θὰ λάβωσιν ἀναμφιβόλως σημαντικὴν πρόοδον. Ὅπισσθήκατε ὁμοίως θὰ ἀπαιτηθῆ πάροδος ἰκανοῦ χρόνου, ὅπως προέλθῃ μεγάλη ἀπόδοσις ἐκ τῶν πηγῶν τούτων διὰ τε τὰ καταναλωθέντα κεφάλαια καὶ τὴν καταβληθεῖσαν ἐργασίαν. Ἡ Μελισσοκομία ὁμοίως δύναται νὰ παρουσιάσῃ κέρδη κατ' αὐτὸ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐγκαταστάσεώς της. Ὅταν δὲ ἀποκτηθῶσι καὶ αἱ δέουσαι περὶ αὐτῆς γνώσεις καὶ δεξιότητες, ὁρισμένως πρέπει νὰ προσδοκῶνται μεγάλα ἀποδόσεις τῶν κεφαλαίων καὶ τῶν ἄλλων δαπανῶν ἐν τῇ ἐπιχειρήσει ταύτῃ. Πρὸς διευκρίνησιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου δυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι κατὰ Μάϊον καὶ Ἰούνιον— τοὺς εὐνοϊκωτάτους μῆνας τῆς ἐνόρξεως τῆς Μελισσοκομίας— κυψέλαι τελείως ἐγκατεστημένοι δύνανται νὰ ἀγορασθῶσιν ἀπὸ 25 ἕως 35 σελίνια ἐκάστη. Ἐὰν ὁμοίως προτιμηθῇ σμῆνος (μελισσιον) μόνον, δυνατὸν τότε τοῦτο νὰ ἀγορασθῇ εἰς ποικίλλουσαν τιμὴν ἀπὸ 10—15 σελινίων· αἱ δὲ πρὸς ἐγκατάστασιν αὐτῶν κυψέλαι μὲ κινητὰ κηρηθροπλαίσια δύνανται νὰ ἀποκτηθῶσιν ἐντὶ χρηματικοῦ ποσοῦ ποικίλλοντος ἀπὸ 15—25 σελινίων.

Λαμβάνοντες γὺν ὑπ' ὄψιν ἔτι κατὰ μέσον ἔρον τῶν ἐτῶν καὶ κατὰ τὰς ἀρίστες πάντοτε πληροφροῦν ἢ ἀπόδοσις ἐκάστης κυψέλης ἀνέρχεται εἰς μίαν στεργλίαν λίτραν ἑτησίως, εὐρίσκομεν ἔτι ἢ μελισσοκομία ἐπιμελῶς διοικουμένη εἶναι ἐπικερδεστάτη ἀπὸ ἀπόψεως ἐπιχειρηματικῆς. Ὅτι δὲ οἱ ἀνωτέρω ὑπολογισμοὶ δὲν εἶνε ποσῶς ὑπερβολικαὶ γίνεται φανερόν ἐκ τοῦ γεγονότος, ἔτι μὲ τὰς σημερινὰς μεθόδους καὶ τὴν πεπειραμένην διαχείρισιν δὲν εἶναι ἀσύνηθες πράγμα νὰ ληφθῶσιν ἐκ μιᾶς καὶ μόνης κυψέλης εἰς μίαν συγκομιδὴν 50—60 λίτραι μέλιτος, ἐν ἣ κατὰ τὸ παλαιὸν σύστημα τῆς μελισσοκομίας 20 λίτραι ἐθειροῦντο καλῶ ἱκανοποιητικαί, παρεκτὸς τῆς κακῆς ποιότητος τοῦ μέλιτος, ἕπερ κατὰ τὴν ἐκθλιψιν ἀνεμιγνύετο μετὰ δυσόσμων ἀποτριμμάτων ἐκ τῶν κελλίων. Ἡ ἐπιτευχθεῖσα ὁμῶς τοσαύτη πρὸδος εἰς τε τὴν ποσότητα καὶ καθαριότητα τοῦ εὐγεύστου τούτου προϊόντος ὀφείλεται εἰς ἴδιὰ τινα μέσα καὶ εἰς μεθόδους, περιγραφὴν τῶν ὁποίων διὰ βραχυτάτων διδομεν ἀμέσως κατωτέρω.

Αἱ τεχνητὰ κηρήθραι εἶναι λεπτότατα φύλλα ἐκ κηροῦ ὁμοιομόρφως πεπιεσμένα μετ' ἀκριβεστάτης πανομοιοτυπίας πρὸς τὰς βάσεις τῶν κελλίων, τὰ ὅποια κατασκευάζουσιν αἱ μέλισσαι. Ἐὰ φύλλα ταῦτα κατασκευασμένα καταλλήλως προσαρμόζονται εἰς τὰ κηρήθρασι καὶ γίνονται παραίτια μεγίστου κέρδους εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν μελισσῶν. Ἐν πρώτοις ἐν ἣ καταναλίσκονται 1-1—1½ λίτραι μέλιτος ὑπὸ τῶν ἐργατῶν μελισσῶν διὰ τὴν ἔκρυσιν ἐκ τῶν γνοσίων τοῦ ὑπογαστρίου ἀρθρώσεων αὐτῶν 1 λίτρας κηροῦ, ἐπέρχεται μέγιστη οἰκονομία ζωικῆς ἐνεργείας διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως τεχνητῶν κηρήθρων. Ὁμοίως δὲ, ἐν ἣ διὰ τὴν κατεργασίαν τοῦ κηροῦ διὰ τῶν καταλλήλων πρὸς τοῦτο ὄργάνων τῶν μελισσῶν ἀπαιτεῖται καὶ ἱκανὸς χρόνος καὶ σχετικῆ μετὰ ταῦτα ἀνακούφισις, διὰ τῆς χρήσεως τῶν τεχνητῶν κηρήθρων προέρχεται μέγιστη οἰκονομία χρόνου εἰς τὰς μελίσσας, αἱ ὅποια προθύμως ἀποδέχονται τὴν ὑπὸ τῆς τέχνης παρεχομένην εἰς αὐτὰς συνδρομὴν εἰς τὸ ἔργον των. Ἐὰ κηρήθροπλασία τοποθετοῦνται καλλῆτως ἐντὸς τοῦ κιβωτίου εἰς τὰς πρὸς τοῦτο ὑπαρχούσας θέσεις καὶ φέρουσι κελλία εἰς ἀμφότερας τὰς πλευράς.

Ὅταν τὰ κελλία τῶν κηρήθρων πληρωθῶσι μέλιτος καὶ σφραγισθῶσι διὰ λεπτοτάτου ἐπικαλύμματος ὑπὸ τῶν μελισσῶν, αἶρονται ἐκ τῆς κυψέλης τὰ κηρήθροπλασία καὶ ἀφ' οὗ δι' ἰδίου κοπτεροῦ ἐργαλείου ἀφαιρεθῆ τὸ ἐπικάλυμμα τοῦ κελλίου, τίθενται αἱ κηρήθραι ἐντὸς τοῦ ἐξαγωγικοῦ μηχανήματος, ἐνθα περιστρεφόμεναι ἐκχέουσι τὸ μέλι, χωρὶς αὐταὶ νὰ πάθωσι σπουδαίας βλάβας. Αἱ κενωθεῖσαι κηρήθραι, καθαριζόμεναι ἀμέσως καὶ ἐπισκευαζόμεναι, τοποθετοῦνται ἐκ νέου εἰς τὴν κυψέλην καὶ μετὰ σκουδῆς γεμίζονται πάλιν ὑπὸ τῶν φιλοπόνων μελισσῶν.

Ὁ τρυγητὸς δύναται νὰ ἐπαναληφθῆ δις καὶ τρίς εἰς εὐνοϊκὸν καιρὸν, ὅπου ἢ μελισσοδοσκῆ ἀφθονεῖ, καὶ πολλάκις εἶναι δυνατόν ὑπὸ μιᾶς καὶ μόνης κυψέλης νὰ ἀποδοθῶσιν ἑκατὸν λίτραι μέλιτος ἑτησίως.

Δύο ἢ τρεῖς ἄλλα σημεῖα τοῦ θέματος τούτου ἀνάγκη δι' ὀλίγων νὰ ἐξετασθῶσι. Ἐὐ εἶναι ἔτι ἢ μελισσοκομία φέρει εἰς φῶς σειράν γεγονότων ἐκ τοῦ βίου τῶν μελισσῶν τὰ μέγιστα ἐνδιαφερόντων καὶ ἀξίων θαυμασμοῦ ἐν τῇ Φυσικῇ Ἱστορίᾳ. Καλὸν ἐγχειρίδιον περὶ τοῦ θέματος τούτου βεβαίως τὸν ἰσχυρισμόν. Ἐπειτα ἢ ἀπλή αὕτη ἐνασχόλησις εὐκόλως μετατρέπεται εἰς ἐρασιτεχνίαν. Ἀρχαῖος Ἴάλλος συγγραφεὺς λέγει: «Ἰπράγματι οἱ ἄνθρωποι δὲν ἀγαπῶσι τὰς μελίσσας, ἀλλ' αἱ μέλισσαι κατακτῶσιν αὐτοὺς» καὶ τοῦτο εἶναι πολλαχῶς ἀποδεδειγμένον ὑπὸ τῆς πείρας. Ἐξ ἄλλου ἢ μελισσοκομία προσαρμόζεται ἐξόχως εἰς τὴν γυναῖκα, καὶ ὅσον αὕτη δὲν εἶναι προωρισμένη ὑπὸ τῆς φύσεως νὰ κερδίξῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐκτὸς τοῦ οἴκου καὶ ἐν κακοκαιρίαις μάλιστα, οὐδὲ ἐκτίθεται εἰς σπουδαίους κινδύνους κατὰ τὴν ἀνατροφὴν διαφόρων κατοικιδίων ζῴων. Ἀπόδειξις τούτου εἶναι ἔτι ὅχι μόνον πολλὰ τῶν κορασίων ὡς μαθήτριά εἰς τὰς Ἱερωτικὰς ἢ Κηπουρικὰς Σχολὰς τῆς Ἀγγλίας προτιμῶσι τὴν σκουδὴν καὶ τὴν ἀσκησιν εἰς τὴν μελισσοτροφίαν, γινόμεναι πετυχητοὶ μελισσοκόμοι, ἀλλὰ καὶ καθ' ὅλην τὴν Ἀγγλίαν ἑκατοντάδες γυναικῶν καὶ κορασίων διευθύνουσιν ἢ βοηθοῦσιν εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην χιλιάδας κυψελῶν. Οὐδὲ πρέπει νὰ φοβῆται τις ἔτι ἢ κεντηθῆ ὑπὸ τῶν μελισσῶν. Πλεονεχταὶ προσωπίδες καὶ κατάλληλα χειρόκτια προστατεύουσι τὸν μελισσοκόμον κατὰ παντὸς κεντήματος τῆς μελίσεως. Ἐπι πλεον

δὲ αἱ μέλισσαι τελείως ὑποτάσσονται καὶ χαλιναγωγοῦνται διὰ ὀλίγων ἐμφυσημάτων καπνοῦ ἐκ τινος καταλλήλου συσκευῆς ἢ καὶ διὰ τῆς χρήσεως ὑφάσματος ἐμβαπτισμένου εἰς διάλυσιν φαινικοῦ ὀξέος.

Ἄλλο ἐπίσης σπουδαῖον σημεῖον τοῦ θήματος τοῦτο εἶναι ἡ στενὴ σχέσηις μεταξὺ τῶν ἐντόμων καὶ τῆς ὀπωροπαραγωγῆς. Σχεδὸν ἅπαντα τὰ ἀνθὴ τῶν ὀπωροφόρων δένδρων καὶ τῶν λοιπῶν καρπῶν τῶν κήπων ἐξαρτῶσι τὴν γονιμοποίησιν αὐτῶν ἐκ τῆς ἐνεργείας τῶν μελισσῶν. Εἶναι δὲ καλῶς παρατηρημένον ὅτι μήλα, ἀχλάδια, θαμάσκηνα, κεράσια, ροδάκινα, βερύκοκκα, πορτοκάλια, χαμαικέρασα, βατόμουρα παράγονται πολὺ ἀφθονώτερα ἐκεῖ ἐνθα ὑπάρχουσι πλησίον μελισσῶνες.

Ὅτι τὸ μέλι δὲν εἶναι μόνον εὐχυμιον ἀλλὰ καὶ ὑγιεινότατον τροφίμιον ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς χημικῆς αὐτοῦ συστάσεως καὶ τῆς ἰδιαιτέρας φύσεως τοῦ σακχάρου, τὸ ὅποσον ἐμπεριέχει. Πρὸς δὲ ἡ ἀξία τῆς θεραπευτικῆς αὐτοῦ ιδιότητος ἰδίως εἰς τὰς παθήσεις τοῦ φάρυγγος καὶ τὰς βρογχικὰς εἶναι ἀνεγνωρισμένη. Αὕτη πιθανῶς ὀφείλεται ὄχι ἀπλῶς εἰς τὴν μαλακτικὴν φύσιν τοῦ μέλιτος, ἀλλ' ἐπίσης καὶ εἰς τὸν λόγον ὅτις νεωτάτης ἀνακαλύψεως. Οἱ πλείστοι ἄνθρωποι φαντάζονται ὅτι τὸ κεντρὸν τῆς μελίτσης ἀπλῶς σκοπὸν ἔχει νὰ ἐνεργῇ ὡς ἔπλον ἐπιθέσεως καὶ ἀμύνης. Ἐὐ ἀληθὲς εἶναι ὅτι ἡ πρώτη σκοπιμότης καὶ χρῆσις αὐτοῦ εἶναι ὅτις διάφορος, ὅτλ. νὰ ἐγγέη ἐντὸς ἐκάστου κελλίου πεπληρωμένου μὲ μέλι, πρὸ τῆς ἐπισφραγίσεως αὐτοῦ, μίαν σταγόνα λεπτοτάτην ἐκ τοῦ δηλητηριώδους ἀσχοῦ. Ἐὐ κύριον συστατικὸν τοῦ ὑγροῦ τούτου εἶναι μυρμηκικὸν ὀξύ, τὸ ὅποσον δρᾷ ὡς ἀντισηπτικὸν καὶ προλαμβάνει τὴν ζύμωσιν, ἣτις θὰ παρήγετο εἰς τὸ μέλι. Πιθανὸν τοῦτο τὸ ἐλάχιστον, ἀλλὰ δραστηκώτατον στοιχεῖον νὰ ἔχη θεραπευτικὰς ιδιότητας μεγάλης σημασίας.

Μετὰφρασις Δ ΨΑΡΟΥ

ΟΔΗΓΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ¹

ΥΠΟ ΑΔΟΛΦΟΥ ΦΟΥΡΤΒΑΙΓΓΛΕΡ

Ὁ ἰωνικὸς ρυθμὸς ἐγεννήθη εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ὅπου καὶ μέχρι τῶν ὑστάτων χρόνων κυρίως ἐπεχωρίασε. Ἀλλὰ μετὸς Ἰωνας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας στενῶς συνεδέοντο οἱ Ἰωνες τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Ἡ Δῆλος π. χ., ἡ νῆσος τοῦ Ἀπόλλωνος, ἦτο τόπος συνόδου τῶν Ἰόνων. Ἐξ αὐτῆς λοιπὸν διεδόθη ὁ ρυθμὸς ἐκεῖνος ταχέως καὶ εἰς τὰς ἰωνικὰς νήσους πρὸς τὴν ἠπειρωτικὴν ὁμοίως Ἑλλάδα καὶ πρὸς Δυσμάς, ὅπου ὁ δωρικὸς ρυθμὸς ἐπεκράτει, σποραδικῶς μόνον κατὰ τοὺς ἀρχαιότερους χρόνους εἰσῆχθη. Ἐυρύτερον διεδόθη κατ' ἀρχὰς ἐν μόνον τοῦ ἰωνικοῦ ρυθμοῦ στοιχεῖον, ὁ περίκομπος ἰωνικὸς κίων, ὅχι ὁμοίως ὡς μέλος οἰκοδομῆς, ἀλλ' ὡς βάλθρον ἀναθημάτων γλυπτῶν, ἄσχετον πρὸς οἰονδήποτε οἰκοδόμημα. Πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν μετεχειρίσθησαν τὸν ἰωνικὸν κίωνα κατὰ τὴν ἀρχαϊκὴν ἐποχὴν καὶ εἰς χίρας, ὅπου διὰ τὰ κίρια ἐπεκράτει ἀποκλειστικῶς ὁ δωρικὸς ρυθμὸς, ὅπως π. χ. εἰς τὰς Ἀθήνας ἢ εἰς τὴν Αἴγιναν. Ἀλλὰ δυστυχῶς τῆς ἀρχαίας ἰωνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἔχομεν πολὺ ὀλιγώτερα λείψανα παρὰ τῆς δωρικῆς, ὅν καὶ ἔλπεις εἶναι ὅτι ἀνασκαφαὶ δύνανται νὰ φέρουν εἰς φῶς καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Μόνον ὀρθῶς ἀπομένοντα εἶρηπια παλαιοῖωνικοῦ ρυθμοῦ δὲν ὑπάρχουν δυστυχῶς πουθενά. Ἰννοϊαν σχετικῶς τελειότεραν αὐτοῦ δυνάμειν νὰ λάβωμεν μόνον εἰς τὸ Βρεταννικὸν μουσεῖον, ὅπου συναπτηρτίσθησαν ἐκ τεμαχίων οἱ κίονες τοῦ ἀρχαίου ναοῦ τῆς Ἐφέσου, καὶ εἰς τοὺς Δελφοὺς προσέτι, ὅπου ἔχομεν ὑπόδειγμα πλουσιωτάτου παλαιοῖωνικοῦ ρυθμοῦ εἰς τὴν ἐκ τεμαχίων συναπαρτισθεῖσαν πρόσαφιν τοῦ Ἰησαυροῦ τῶν Σιφνίων.

Οἱ ἀρχαῖοι ἠνόμασαν γυναικειὸν τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἰωνικοῦ ρυθμοῦ, ἀνδρικὸν δὲ τὸν τοῦ δωρικοῦ. Τοῦτο ἐστηρίζετο εἰς

¹ Ἐτέλος συνέχεια ἐκ σελ. 301.

πολύ ἐπιτυχῆ σύγκρισιν αὐτῶν. Ἀναμφιβόλως ὁ ἰωνικὸς ρυθμὸς εἶναι ἀδρότερος καὶ τίποτε δὲν ἔχει ἐκ τῆς σοβαρότητος καὶ αὐστηρότητος τοῦ δωρικοῦ. Ἐπιδιώκει τὸν πλούσιον στολισμὸν παντοῦ ὅπου δύναται. ἔχει φύσιν δεκτικὴν καὶ παραληπτικὴν παντὸς τοῦ πρὸ ποδῶν κειμένου χρησίμου, εἶναι ἐπομένως ὀλιγώτερον τοῦ δωρικοῦ ἀλλυποστάτως δημιουργικὸς καὶ διαμορφωτικὸς. Καὶ τὸ αὐτούσιον μνημειακὸν δὲν ἔχει καθὼς ἐκεῖνος, ἀλλὰ παραμένει δεσμευμένος ἐντὸς τῶν ἀρχαίων παραδόσεων τῆς ξυλοδομίας· λείπει ἄρα ἐξ αὐτοῦ ἡ ἐνέργεια καὶ δύναμις ἡ δημιουργήσασα εἰς τὸν δωρισμὸν τὰ ἐκ λίθου κραταῖα σχήματα. Ἀλλ' ἀντὶ τούτων τῶν προσόντων ἔχει ἴδια ἑαυτοῦ τὸν πλοῦτον, τὴν τρυφώσαν πλησιονίην, τὴν σπαργῶσαν ζωὴν, τὴν ἄνευ περιορισμοῦ ἐπικρατοῦσαν φαντασίαν.

Ὁ ἰωνικὸς ρυθμὸς διετήρησε σταθερῶς τὸν ἀρχαῖον τῆς ξυλοδομίας τρόπον. Οἱ κίονες εἶνε λεπτοί, βαδῖνοι καὶ ἀλλήλων ἀφιστάμενοι. Ἦ δὲ κιονόκρανον ἔχει πλατείας προσόψεις καὶ στενὰς πλευρικὰς ἐπιφανείας, τὸ τετραγωνικὸν δὲ σχῆμα ἀπέκτησε βραδύτερον, ἄπερ καὶ καταλληλότερον ἦτο, διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ κίονος εἰς τὴν περίστασιν. Ἦ φύσις του δὲν εἶναι διόλου ὅπως ἡ τοῦ δωρικοῦ κίονος διὰ τὰ προξενῆ καὶ ἄλλας τὰς πλευρὰς ὁμοιομόρφως τὴν αὐτὴν αἰσθητικὴν ἐντύπωσιν, διότι τὴν μορφήν του ταύτην ἔλαβεν, ὅτε ἀκόμη ὁ κίων, κατὰ τὸν ἀρχαῖον τρόπον, ἐφηρμιόζετο μόνον εἰς τὴν προσῆλάν τοῦ ναοῦ ὅψιν ἢ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ καὶ ὄχι περίξ αὐτοῦ, εἰς τὴν περίστασιν, ὥστε εἶχε μίαν μόνον κυρίαν ὅψιν. Διὰ τὰς ὁμοίων λοιπὸν δύο κύριαι ὀψεις εἰς τοὺς γωνιαίους κίονας περιπτέρου ναοῦ, ἀνάγκη ἦτο τὰ γίνῃ διπλῆ ἢ κυρία ὄψις, καὶ ἡ μεταποίησις αὕτη καθίστα τὸ κιονόκρανον δύσμορφον. Καὶ ἔτιως ἠναγκάσθη καὶ ὁ ἰωνικὸς ρυθμὸς τὰ παραδεχθῆ τὸν σπουδαιότατον ἐκείνον ὑπὸ τοῦ δωρικοῦ εἰσαχθέντα νεωτερισμὸν τῆς ἀνεγέρσεως περιστάσεως, εὐθὺς ὡς ἤρχισαν τὰ κτίζονται καὶ ἰωνικοὶ μεγάλοι μνημειακοὶ ναοί, μάλιστα ἐπεδίωξε καὶ τὴν ἐπίστασιν ἀκόμη τῆς ἐκ τούτου παραχθείσης νέας αἰσθητικῆς τοῦ ναοῦ. Διότι ἀμέσως ἠσθάνθησαν ὅτι οἱ λεπτοὶ περὶ τὸν σηκὸν βαδῖνοι κίονες δὲν ἦτο δυνατόν τὰ κάμουν τὴν ἐντύπωσιν τῶν ἀπλῶν καὶ ἰσχυρῶν δωρικῶν ἐδιπλασίασαν λοιπὸν αὐτούς, ἀνεγείραντες δύο σειρὰς περὶ τὸν

σηκὸν τοιουτοτρόπως ἐγεννήθη ὁ δίπτερος ναὸς καὶ αὕτη ἦτο ἡ μορφή τῶν μεγάλων παλαιοῖωνικῶν ναῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῆς Σάμου δηλαδὴ, τῆς Ἐφέσου καὶ τοῦ παρὰ τὴν Ἰλλήτων. Εἰς τὸ μέτωπον μάλιστα αὐτῶν δὲν ἤρχεσθησαν οὐδὲ εἰς τοὺς ἐξ κίονας τοῦ δωρικοῦ ρυθμοῦ, ἀλλ' ἠϋξήσαν αὐτοὺς εἰς ὀκτῶ καὶ εἰς δέκα. Μόνον ὡς πρὸς τὸ σχέδιον τοῦ σηκοῦ φαίνεται ὅτι ἀρκετὸν καιρὸν περιμύριστησαν εἰς τὴν παλαιὰν ἀπλῆν μορφήν τῆς ἐπισθεν κλεισμένης αἰθούσης μετὰ ἢ ἄνευ ὀπισθοδόμου· κατόπιν ἐγένεν ἀποδεκτὴ καὶ ἡ συμμετρικότης αὕτη τοῦ δωρικοῦ ναοῦ διὰ τῆς προσθήκης τοῦ εἰς τὸν πρόναον ἀντιστοιχοῦτος ὀπισθοδόμου.

Συντηρητικώτερος τοῦ δωρικοῦ καὶ πιστότερος εἰς τὴν παράδοσιν τῆς ἀρχαίας ξυλοδομίας ἐδείχθη ὁ ἰωνικὸς ρυθμὸς καὶ εἰς τὸν θριγκὸν του. Ἦ δὲ ἐπιστύλιον ἀπομιμείται φανερώς δοκοὺς ὑπερκείμενας ἀλλήλων (δύο ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τρεῖς), ἐκάστης τῶν ὀπῶν ἢ πρὸς τὰ ἔξω πλευρὰ προέχει ὀλίγον τῆς ὑποκειμένης, ἐξ οὗ προέρχονται αἱ ὀριζόντιαι ταινίαι τοῦ λίθου. Ἀλλὰ τὸ ἰδιάζον τοῦ δωρικοῦ ρυθμοῦ δεύτερον ἐπίθημα, ἡ τρίγλυφος, λείπει ὅλως διόλου ἐκ τοῦ ἰωνικοῦ. Ἐνταῦθα ἀμέσως μετὰ τὸ ἐπιστύλιον ἀκολουθεῖ ἡ ὀροφή, εἰς τὴν ὀπῶν τὰς προεχούσας κεφαλὰς τῶν ποτε ξυλῶν δοκῶν πιστῶς ἀπομιμείται ὁ λίθος· οὕτω εἶναι αἱ λεγόμενοι δρόντες, οἱ ὅποιοι εἰς παλαιότερους χρόνους ἐσχηματίζοντο μεγάλοι καὶ βαρεῖς ὅπως τὰ ἄκρα τῶν ξυλῶν δοκῶν, ἀργότερα δὲ μόλις μετεποιήθησαν ἐπὶ τὸ κομψότερον ἢ ὡς κόσμημα. Ἦ δὲ λοιπὸν ἔχασεν πραγματικὴν ἀπ' εὐθείας ἐνὸς τύπου μεταθέσασιν ἀπὸ τῆς ξυλοδομίας εἰς τὴν λιθοδομίαν, ὅποιαν δὲν εὐρίσκομεν εἰς τὸν δωρικὸν ρυθμὸν. Οἱ μικρασιατικοὶ ναοὶ διετήρησαν πιστῶς μέχρι τέλους τὴν πρωτόπλαστον ἐκείνην διάταξιν, καὶ ἦν οἱ δρόντες ὑπέκκινται ἀμέσως τοῦ ἐπιστυλίου, λείπει ἐπομένως κάλλε ἄλλη ζώνη· τοιοῦτος ἀπεδείχθη π. χ. ὁ ἐκ τῶν χρόνων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ναὸς τῆς Πριήνης· κακῶς δὲ ὑπετέθη εἰς τὸ Ἰταλωλλεῖον τῆς Ἀλικαρνασσοῦ τὸ ἐν τῇ Βρεταννικῇ μουσεῖῳ κειμένη ἡ ζώνη μεταξὺ ἐπιστυλίου καὶ δρόντων, διότι αὕτη μᾶλλον ἀνήκει εἰς τὴν βᾶσιν τοῦ μνημείου. Ἦ ἔξω ὅμως τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὁ ἀρχικὸς οὗτος τύπος ἐνωρὶς ἤδη μετεποιήθη. Παρέλευσαν δηλαδὴ

δλως διόλου τοὺς ὀδόντας καὶ παρενέβαλαν μεταξύ ἐπιστυλίου καὶ γείσου ἀντίστοιχον πρὸς τὴν δωρικὴν τρίγλυφον ὑπερύψωσιν τοῦ κτιρίου, ἤτοι ζώνην συνεχῆ φέρουσαν παραστάσεις περὶ ἅπαν τὸ κτίριον. Τοῦτο παρατηροῦμεν εἰς τὸν ἐν Δελφοῖς θησαυρὸν τῶν Σιφνίων, κτίσμα τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ ἔκτου αἰῶνος, τὸν αὐτὸν δὲ τύπον παρέλαβον καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ὅτε κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα ἤρχιζαν νὰ κτίζουσιν καὶ ἰωνικοὺς ναοὺς μικροτέρους, εἰσήγαγον μάλιστα τὸ νέον στοιχεῖον καὶ εἰς αὐτὸν τὸν δωρικὸν ναὸν ἡς ζυφοφόρον περὶ τὸν σηκόν.¹

Τὸ γείσον τοῦ ἰωνικοῦ ρυθμοῦ εἶναι ἀπλούστατον· ἔχει τὴν κάτωθεν πλευρὰν ὀμαλὴν λοξῶς τεμνομένην· εἶναι δὲ ὅμοιον εἰς τὰς μακρὰς πλευρὰς καὶ εἰς τὰς στενάς. Τὸ ἀέτωμα δὲν ἔφερε γλυπτὸν διάκοσμον εἰς τοὺς μικρασιατικοὺς ναοὺς, διότι ὡς φαίνεται ἔστενοχῆρει τοὺς καλλιτέχνους ὁ περιορισμένος χώρος. Ἀλλ' ὁ θησαυρὸς τῶν Σιφνίων, ὅστις καὶ κατὰ τὴν ζυφοφόρον ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸν μικρασιατικὸν τύπον, ἔχει γλυπτὰς παραστάσεις εἰς τὸ ἀέτωμα, αἵτινες ὅμως ἀρκετὰ ἀδεξιῶς εἰσδιάζονται εἰς τὸν χῶρον. Καὶ τὰ δύο ταῦτα γνωρίσματα ἀνάγονται βεβαίως εἰς δωρικὴν ἐπιρροήν.

Ἡ ὑπὲρ τὸ γείσον σίμη ἐξελέγετο ὡς ἡ καθ' αὐτὸ πρὸς πλούσιον στολισμὸν θέσις. Εἰς τὸν ἀρχαῖον τῆς Ἐφέσου ναὸν ἐκοσμεῖτο ἡ σίμη μὲ πλουσιωτάτην καὶ λεπτότατα ἐξεργασμένην ζυφοφόρον.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλας θέσεις ἐζήτουν καὶ εὑρισκόν εἰς τὸ κτίριον πρὸς στολισμὸν διὰ παραστάσεων· εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἐφέσου ἐκόσμησαν μὲ μεγάλας ἀνάγλυφους παραστάσεις τὸ κατώτερον μέρος τῶν κιόνων τοῦ μετώπου. Ἰννοεῖται δὲ ὅτι, ἀφοῦ ἐξήπλωσαν τόσον πλοῦτον ἤδη κάτω, παρηγοῦντο πλέον τελείως τοῦ ἐν τῷ δωρικῷ ρυθμῷ δραστηριοτάτου ἐκείνου στοιχείου τῆς ἐπιτάσεως ἀπὸ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω. Τώρα ἤρμοζε πλέον εἰς

¹ Ἰννοεῖ βεβαίως ὁ συγγραφεὺς τὴν περιήρητον ζυφοφόρον τοῦ Παρθενῶνος. Ἀλλὰ τοιαύτην ζυφοφόρον εἶχεν ἤδη ὁ ἀρχαῖος ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς ὁ ἐπὶ Πειραιστρατιδῶν κτισθείς, ἤτοι κτίσμα δωρικὸν ἤδη τοῦ ἔκτου αἰῶνος. Λείψονα αὐτῆς εἰς τὸν πρόδομον τοῦ μουσεῖου τῆς Ἀκροπόλεως, ἐξηγήθησαν ὑπὸ Hans Schrader ὡς καριστάνοντα τὴν ὑπὸ τοῦ Πειραιστράτου τὸ πρῶτον ὀργανωθεῖσαν κομπήν τῶν Παναθηναίων. Σ. Μ.

τοῦτον τὸν πλούσιον ἰωνικὸν ρυθμὸν, ὅτι ἐνίοτε εἰς μικρότερα κτίρια ἀντὶ τῶν κιόνων ἐτοποῖέτου ἀπλῶς ὀλοκλήρους ἀνθρωπίνας μορφὰς καὶ μάλιστα κόρας μὲ πολύπτυχον ἔνδυμα, ὅπως βλέπομεν τοῦτο πάλιν εἰς τὸν θησαυρὸν τῶν Σιφνίων.

Ἀλλὰ τὸ χαρακτηριστικώτατον μέρος τοῦ ἰωνικοῦ ρυθμοῦ μένει πάντοτε ὁ κίων, πάντῃ ἀντίθετος πρὸς τὸν δωρικόν. Εἶναι ραδινὸς καὶ ὑψηλός, ὀλίγον μόνον πρὸς τὰ ἄνω λεπτυνόμενος, ὅπως ὁ κανονικὸς κορμὸς δένδρου. Αἱ ραβδώσεις τοῦ κορμοῦ τοῦ κίονος εἶναι εἰς ἀρχαίκοις χρόνοις ἀβαθεῖς, πολυάριθμοι, συμπεπυκνωμένοι καὶ συμπλησιάζουσι ἀλλήλας ὅπως αἱ δωρικαὶ μὲ ὀξείας ἀκμᾶς. Διὰ τῶν αὐλακώσεων τούτων ἐπιτείνεται ὄχι ἐπουσιωδῶς ἢ ἐντύπωσις τῆς ραδινότητος τοῦ κίονος. Ἀλλὰ κατόπιν ἡ αἰσθητικὴ κατὰ τοῦτο ἤλλαξε καὶ τὰς διαυλακώσεις ἐθεώρησαν πάρα πολὺ συνωστισμένας, ὑπερκόμφους καὶ σκληράς· ἀντὶ λοιπὸν νὰ συμπλησιάζουσι αὐτὰς μὲ τόσον ὀξείας ἀκμᾶς, ἀφῆκαν μίαν γέφυραν μεταξύ δύο ἐκάστοτε αὐλάκιων, περιώρισαν δὲ καὶ τὰς αὐλακὰς ταύτας εἰς μικρότερον ἀριθμὸν (24 συνήθως) καὶ τὰς ἐβάθυναν περισσότερον. Τοιοῦτοτρόπως ἀπέκτησεν ὁ κίων κάτι τι τὸ βαρύτερον καὶ μνημειακώτερον.

Ὁ κορμὸς τοῦ κίονος στηρίζεται πάντοτε ἐπὶ βάσεως, ἣτις εἰς ἀρχαίκοις χρόνοις εἶναι ὑψηλὴ, πλουσίως δὲ καὶ ἐπιμελῶς ἐξεργασμένη. Συνίσταται ἐκ διαφόρων καὶ ποικίλως συναλλασσομένων μερῶν, ἰδίως ἐκ στρογγύλων περιζωμάτων καὶ ἐκ περιβαθύνσεων· αὐταὶ αἱ τελευταῖαι εἰς ἀρχαίκοις χρόνοις εἶναι πολὺ συνεσταλμένα καὶ ἀβαθεῖς· τὰ δὲ στρογγυλόμενα περιζώματα συνήθως φέρουν ὀριζόντια διαξέσματα, ἐξ οὗ ἐπιτείνεται μᾶλλον ἢ ἀντίθεσις τῆς ὀριζοντίας ἐπαναπαυομένης βάσεως καὶ τοῦ καθέτως πρὸς τὰ ἄνω φερομένου κορμοῦ. Τὸ στοιχεῖον τοῦ στρογγύλου περιζώματος ἡς βάσεως κίονος ἦτο οἰκτεῖον τῆς συριακῆς καὶ τῆς ἀσσυριακῆς τέχνης· ἀλλὰ τὸ περιζώμα ἔφερεν ἐκεῖ ὡς κόσμημα τὰ φύλλα τοῦ κάλυκος λιθοῦ, ἐνῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἦτο ἀπλοῦν τεκτονικὸν σχῆμα. Ἐκτὸς περιζώματος καὶ περιβαθύνσεως ἅπαντ' εἰς ἀρχαιοτέρας ἰωνικὰς βάσεις κιόνων καὶ μὲν κορινθίς, ἣτις κατὰγεται ἐξ ἀρχαίων ἀνατολικῶν προτύπων καὶ παριστάνει κυρίως κάλυκα ἄνθους πρὸς τὰ κάτω νεύοντα· μάλιστα εἰς Περσικὰς βάσεις ὁ κάλυξ μὲ τὰ φύλλα

είναι σαφώς ἐξεργασμένος· ἀλλ' εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀποβάλλεται τὸ παριστανόμενον ἀντικειμενικὸν καὶ σχηματίζεται καθαρῶς τεκτονικὴ κορυφὴ, ἣτις ὅμως καὶ αὐτὴ ταχέως ἐξηφανίσθη ἐκ τῆς βάσεως τοῦ κίονος. Ἡ τάσις λοιπὸν τῆς ἀναπτύξεως βαίνει καὶ ἐδῶ ἀπὸ τοῦ πλουσίου καὶ συσσωρευμένου εἰς τὸ ἀπλοῦν, ἀπὸ τοῦ ἐν βραχεῖ χώρῃ μὲ κορυφότητα στολισμένου εἰς τὸ ἰσχυροτέραν καὶ μνημειακὴν ἐντύπωσιν ἐμποιοῦν. Ἡ μεγάλη ποικιλία τῶν ἰωνικῶν βάσεων τῶν κίωνων ἐξαφανίζεται κατόπιν ἀπέριττον δέ, ἤρεμον καὶ μνημειακὴν μορφήν ἔλαβεν ἡ ἰωνικὴ βάση κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ πέμπτου αἰῶνος ἐν Ἀθήναις, περιορισθεῖσα εἰς δύο στρογγύλα περιζώματα καὶ εἰς τὴν μεταξὺ αὐτῶν κειμένην δυνατὴν περιβάλλουσιν. Αὕτη ἡ ἀττικοῖωνικὴ μορφή ἐπεκράτησε κατ' ἅπαντα τὸν κατόπιν χρόνον.

Κατὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ κιονοκράνου ἀνάγκη εἶναι νὰ διακρίνωμεν τὰ ἐξ ἑῶν σύγκειται δύο μέρη. Εἰς ἀρχαιοτέρους χρόνους χωρίζονται ταῦτα ἀκόμη σκληρῶς καὶ εὐκρινῶς ἀπ' ἀλλήλων· ἀλλ' ἡ ἐπακολουθήσασα ἀνάπτυξις συνεχίηεν αὐτά. Ὁ στρογγύλος κορμὸς εὕρισκει τὸ τέρμα του εἰς ἀποστρογγυλούμενον ὄγκωμα στολιζόμενον ὑπὸ στεφάνης φύλλων κατακλινόντων, ἣτις πλαστικῶς λαμβάνει κατὰ μικρὸν τὴν μορφήν τῆς σειρᾶς τῶν ἠῶν, ἀπομακρύνεται δηλονότι ἐντελῶς ἐκ τῆς παραστάσεως φύλλων· ἀλλὰ πιθανῶς ὡς βάσις ὑπόκειται τὸ σχῆμα φυλλοσκεποῦς κιονοκράνου¹. Ἡ σειρά τῶν ἠῶν διατυπώνεται εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους βαρεῖα καὶ ὄγκηρά, ἀλλ' ἐπίπεδος· κατόπιν γίνεται πλαστικωτέρα, τὰ μέρη τῆς φαίνονται χαλαριώτερα καὶ ἐλαφρότερα. Πολλάκις μεσολαθεῖ μεταξὺ τοῦ κορμοῦ καὶ αὐτῆς μικρὸν περίζωμα ἀστραγάλων.

Ἐπὲρὰν τοῦ τμήματος τούτου ἐπικάλπεται προεξέχον πολὺ

¹ Τοιοῦτον κιονόκρανον, τὸ ὅποιον μόνον μὲ τὰς ἑλικὰς ἐνθυμίζαι τὸ σὺνηθὲς ἰωνικόν, εἶναι τὸ τοῦ ναοῦ τῆς Νεανόρειας τῆς Ἐπιφάνειας, τὸ ὅποιον πάλιν ἐντελῶς συγγαγῆς φαίνεται πρὸς τὸ Περσικὸν κιονόκρανον τῆς Περσέπολεως. Ὅσον τὰ τοῦ δωρικοῦ βῆμισθό μέρη εἶναι εἰς πάντα ἀναγνώστῃ καταληπτὰ ἐκ τῶν σιζομένων καὶ κοινῶς γνωστῶν μνημείων, τόσον τὰ τοῦ ἀρχαιοτέρου ἰωνικοῦ (πρὸ τοῦ πέμπτου αἰῶνος) ἄγνωστα εἰς τοὺς πλείστους, καθὼς ξένα πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἀποβαλόντων δυσκαλονόγη ἐνταῦθα ἄνευ σχημάτων.

τὸ δεύτερον ἔτι χαρακτηριστικώτερον μέρος τοῦ κιονοκράνου, τὸ φέρον τὰς ἑλικὰς. Τὸ μέρος τοῦτο δὲν ἔχει στρογγύλην, ἀλλὰ ἐπίπεδον μορφήν μὲ προσίλιαν καὶ ἀντίστοιχον ὀπισθίαν ὄψιν καὶ μὲ δύο στενάς πλευρικός. Κυρίως ἡ ἄμεσος αὕτη ἐπίθεσις τῆς στρογγύλης ἐκείνης καὶ ταύτης τῆς ἐπίπεδου μορφῆς ἔπρεπε νὰ φαίνεται σκληρὰ, καὶ ἡ σκληρότης αὕτη δὲν ἀποκρύπτεται ἀκόμη εἰς τὰ παλαιοῖωνικὰ κιονόκρανα, ὅπως εἰς τὸν ἐν Δελφοῖς κίονα τῶν Ναξίων [ὡς βάσιν ἀναθήματος, τῆς Σφιγγός]. Ἀλλ' ἡ ἀνάπτυξις τείνει εἰς ἐξαφάνισιν αὐτῆς δι' ἀμοιβαίας συναρμογῆς καὶ συγχωνεύσεως τῶν δύο μερῶν. Τὸ τμήμα τῶν ἑλικῶν ἀποτελεῖται ἀπὸ τεμάχιον ἐγκαρσίως ἐπὶ τοῦ στρογγύλου τέρματος τοῦ κίονος τεθειμένον, τὸ ὅποιον πρὸς τὰ κάτω ἑκατέρωθεν ἀποκυλινδροῦται εἰς ἑλικὰς· αἱ δύο δὲ ἑλικὲς προεκβάλλουν πολὺ πέραν τοῦ στρογγύλου κορμοῦ καὶ τοῦ στρογγύλου περιζώματος τῶν ἠῶν, κατόπιν ὅμως συστέλλονται καὶ συνδέονται στενιώτερον πρὸς τὸ ἄκρον τοῦ κορμοῦ.

Ἦδη εἰς μεταλλικὰ σκεύη τῆς ὑστερας μυκηναϊκῆς καὶ πάλιν ἔπειτα τῆς πρωῆμου ἀρχαϊκῆς τέχνης τῆς μικρασιατικῆς Ἑλλάδος εὕρισκομεν τὴν ἐπίστεψιν στηριγμάτων δι' ὀριζοντίου τεμαχίου, τὸ ὅποιον πρὸς τὰ κάτω ἀποκυλινδροῦται εἰς ἑλικὰς. Τὸ αὐτὸ τεχνικὸν στοιχεῖον ἅπαντ' ὡς κιονόκρανον τῶν κίωνων ναῶν εἰς ἀνάγλυφον ἐπὶ βράχου παλαιομικρασιατικὸν ἢ χειρτικόν, καθὼς τὸ ὀνομάζουσι. Ἦτο λοιπὸν παμπάλαιον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ διαδεδομένον στοιχεῖον, τὸ ὅποιον ἡ ἰωνικὴ τέχνη παρέλαβε καὶ μνημειακῶς διέπλασε. Τὰς μεταξὺ δὲ τῶν δύο ἑλικῶν γωνίας ἐγένεσε μὲ μικρὰ ἀνθήμια. Ἦν γένει ἑλικὲς καὶ ἀνθήμια κατήντησαν εἰς τὴν διακοσμητικὴν τέχνην σὺνηθὲς στοιχεῖον. Εἰς τὸν τρόπον δέ, μὲ τὸν ὅποιον τὰ κατὰ τὰς γωνίας ἀνθήμια ταῦτα ὁμοῦ μὲ τὰς ἑλικὰς συνεδέθησαν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον στενιώτερον πρὸς τὴν ἐπίστεψιν τοῦ κορμοῦ, ἦτοι πρὸς τὴν σειρὰν τῶν ἠῶν, δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν ἕλην τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἰωνικοῦ κιονοκράνου. Πολὺ σπουδαῖον ἦτο ὅτι τὴν πρὸς τὰ κάτω φερομένην γραμμὴν τοῦ ὀριζοντίου μέρους τῶν ἑλικῶν ἐλύγισαν ἐλαστικῶς πρὸς τὰ κάτω, ἵνα τοιοῦτοτρόπως ἀπέφυγαν κατὰ τὰ οὐσιώδη τὴν σκληρότητα τῆς ἀρχικῆς συνθέσεως. Ἡ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἕκτου αἰῶνος ἀνήκουσα στήλη

τῶν Ναξίων δὲν ἔχει ἀκόμη ταύτην τὴν κάμψιν, ἔχει ὅμως αὐτὴν ὁ εἰς τὰ μέσα τοῦ αἰῶνος ἀνήκων κίον τοῦ ναοῦ τῆς Ἐφέσου, τοῦ ὁποῦ τοῦ σχήματα ἔγιναν ὡς φαίνεται πρότυπα ὁμοίων κατασκευῶν.

Ἰδιαιτέραν χρῆσιν τῶν ἐλικίων εὐρίσκομεν εἰς τὴν περσικὴν τέχνην, ἣτις στενότερα συνδέεται πρὸς τὴν ἰωνικὴν τοῦ ἔκτου αἰῶνος¹. Ἰδῶ διπλασιάζονται αἱ ἐλικες κατὰ κάλλετον· ἐπειδὴ δὲ τετράκις τοῦτο γύριον-γύριον ἐπανελαμβάνετο, ἐγεννῶντο τέσσαρες ὁμοίαι προσόψεις, εἶναι δὲ σχηματισμένοι αἱ ἐλικες ἀπαλλάκτως ὅπως εἰς τὴν στήλην τῶν Ναξίων καὶ ἀδίκως παρεγνωρίσθη ἢ συνάφεια αὐτῶν πρὸς τὸ ἰωνικὸν κιονόκρανον. Εὐρίσκομεν δὲ καὶ ἔχνη τῆς χρήσεως τῶν ἐλικίων ὑπὸ τῆς παλαιολιθικῆς τέχνης κατὰ κάλλετον ἀλλαχοῦ καὶ ὄχι εἰς τὸ κιονόκρανον.

Ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλης παντελῶς διαφορετικῆς πηγῆς παρέλαθεν ἡ παλαιελληνικὴ τέχνη ἐν κιονόκρανον μὲ ἐλικας, τὸ ὁποῖον ἐπὶ χρόνον τινὰ συνέζησεν ὁμοῦ μὲ τὸ περιγραφέν, ἂν καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ συνδιατηρηθῆ διὰ παντὸς καὶ ταχέως πάλιν ἐξέλιπε. Αἱ ἐλικες αὐτοῦ ἀνάγονται εἰς τὰ ἐλικοειδῶς σχηματισμένα φύλλα εἰδους τινὸς αἰγυπτιακοῦ κρίνου, τὰ ὁποῖα εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς κιονόκρανα, ὑπὸ δὲ τῶν Φοινίκων εἰσῆλθον εἰς πολλὴν χρῆσιν καὶ ἰδιαιτέρας διεπλάσθησαν. Τὴν φοινικικὴν αὐτῶν μορφήν μανθάνομεν πρὸ πάντων ἐκ τῶν κυπριακῶν κιονοκράνων, οἱ Ἕλληνες ὅμως μετεποίησαν τὸ σχῆμα πολὺ κατὰ τὸν ἰδικὸν τῶν τρόπον, πρὸ πάντων παρέλειψαν ὅλως διόλου τὸ ἄνω μέρος, διεμόρφωσαν δὲ μόνον τὰς ἐλικας. Τὸ διακρίνον αὐτὰς τοῦ προτέρου τύπου χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι ἀμφοτέραι ἀνέρχονται ἐκ τῶν κάτω. Ὁ κάλυξ, τὸν ὁποῖον ὁ κυπριακὸς φοινικικὸς τύπος διετήρησέ κάτω εἰς τὸ μέσον, παραλείπεται τῶρα καθὼς ἐν γένει παραλείπεται πᾶν ὅ,τι ἐνθυμίζει τὸ ἄνω· πιθανῶς τοῦτο συνέβη ὄχι ἄνευ ἐπιδράσεως τοῦ προτέρου τύπου. Εἰς τὴν γωνίαν ὅμως τῆν μεταξὺ τῶν ἀνερχομένων ἐλικίων ἐτέθη ἐννοεῖται κατὰ τὸν ἐλληνικὸν τρόπον τὸ ἀνθέμιον. Μὲ τοιαῦτα κιονόκρανα εὐρέθησαν ἀρχαῖοι

ναοὶ εἰς τὴν Λέσβον καὶ εἰς τὴν Νεάνδρειαν τῆς Αἰολίδος, διὸ καὶ ὠνόμασαν αὐτὰ «αἰολικά». Εἰς πίνακας ἀναθηματικούς ἀπαντᾷ τὸ σχῆμα τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ, π. χ. εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐπλανῶντο δὲ οἱ νομιζόντες ὅτι ἦτο δυνατὸν ὁ πρῶτος ἐκεῖνος κύριος τύπος νὰ ἀναχθῆ εἰς τοῦτον τὸν τελευταῖον ὡς πηγὴν τοῦ τοῦτο εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατον. Οἱ δύο τύποι κατάγονται ἐκ διαφοροῦ βίξεως, μολονότι ἑκάτερος ἐπέδρασεν ἐπὶ τοῦ ἑτέρου. Ὁ δεῦτερος δέ, ὁ αἰολικὸς κληθεὶς, οὐδὲ ἀπέκτησέ ποτε σημασίαν τινά.

Εἰς τὴν Νεάνδρειαν εὐρέθησαν ἐκτὸς τοῦ τμήματος τῶν ἐλικίων καὶ δύο ἄλλα μέρη κοσμοῦμενα μὲ φύλλα πρὸς τὰ κάτω κλίνοντα. Ἄλλ' εἶναι δυστυχῶς ἀθέβαιον, ἂν συνανηθῶν εἰς τὸν αὐτὸν κίονα τὰ μέρη ταῦτα καὶ κατὰ ποῖον τρόπον εἶναι καὶ πολὺ ἀμφίβολον κατὰ πόσον αἱ ἀπεικονίσεις εἶναι ὀρθαί. Ἐὰ κατακλίνοντα φύλλα ἔχουν μεγάλην φυσικότητα καὶ περισσέτεραν συγγένειαν πρὸς τὰ φυτικὰ μορφώματα τῆς ἀνατολικῆς τέχνης παρά ἢ πολὺ σχηματισμένην σειράν τῶν ἠθῶν.

Τὸ κόσμημα τῆς σειράς τῶν ἠθῶν ὁμοῦ μὲ τοὺς ἀστραγάλους μετεδιδάσθη καὶ εἰς ἐπιπέδους ἐπιφανείας, κατασταθὲν τοιουτοτρόπως ἐν ἐκ τῶν σπουδαιωτάτων μεσολαβούντων κοσμημάτων τοῦ ἰωνικοῦ ρυθμοῦ. Διότι ὅλα τὰ προηγουμένως μνημονευθέντα ἀρχιτεκτονικὰ μέρη, ἦτοι ἐπιστύλια, διάζωμα καὶ γείσον συνδέοντο πρὸς ἀλληλα διὰ μεσολαβούντων κυματίων, καὶ μεταξὺ αὐτῶν κύριον σχῆμα κατεστάθη ἢ σειρά τῶν ἠθῶν, τὸ εἰδικῶς τοῦτο «ἰωνικὸν» κυμάτιον. Παραπλευρῶς δὲ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτοῦ ἐναλλάξ παρουσιάζεται ἐν ἄλλο, τὸ «λέσβιον» καλούμενον, ἐπίσης ὑπὸ φύλλων κοσμοῦμενον καὶ πιθανῶς ἀναγόμενον εἰς τὴν ἀσσυριακὴν καὶ συριακὴν διακόσμησιν τοῦ στρογγύλου περιζώματος μὲ φύλλα κάλυκος λιτοῦ.

Μὲ τὰ κυμάτια ταῦτα στολίζονται καὶ ἡ ἄνω ἐσχατιὰ τοῦ τοίχου καὶ τὸ κιονόκρανον τῶν παραστάδων· ἐδῶ μάλιστα παρουσιάζονται τὰ κυμάτια εἰς πολλὰς σειράς ἀλλεπαλλήλους, καὶ ταῦτα πολὺ πλαστικῶς δεδηλωμένα. Πᾶσαι αὐταὶ αἱ ἐφευρέσεις ἔλαβον κατόπιν μεγάλην σημασίαν, ἣτις μέχρι τῆς σήμερον ἡμέρας διήκει.

Τοιουτοτρόπως καὶ τὸ ἰωνικὸν κτίριον ἀκριβῶς ἐν τῇ ἀντιθέ-

¹ Εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Σέρβου ἐν Περσεπόλει: εἰργάσθησαν περὶ τὸ 485 π. μ. Ἴωνες ἀρχιτέκτονες.

σει του πρὸς τὸ διορικὸν δεικνύει ἔξοχον ἴδιον χαρακτήρα καὶ εἶναι μεγαλοπρεπὲς μὲν μορφήν τῆς δημιουργοῦ καλλιτεχνικῆς δυνάμεως τῶν Ἑλλήνων.

Οἱ ναοὶ ἦσαν τὸ ἐγκαλλώπισμα καὶ τὸ κειμήλιον πάσης πόλεως ἢ πολιτείας· διότι μεγάλοι τινὲς ναοί, ἀνεγερθέντες εἰς ἀρχαίους ἱεροὺς τόπους, ἔκειντο ἐκτὸς τῆς πόλεως, εἰς ἔξοχικὸν μέρος, ὅπως τὸ Ἱεραῖον τοῦ Ἄργους, ὁ ναὸς τῆς Ἀφαίας εἰς τὴν Αἴγιναν, ὁ τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς τὰ Δῖδυμα παρὰ τὴν Μίλητον. Εἰς τὸν ναὸν καὶ εἰς τὸ περὶ αὐτὸν ἱερὸν συνεκεντρῶντο πᾶν ὅ,τι ἰσχυρὸν, μέγα καὶ ὑψηλὸν καὶ τὸν ἄνθρωπον πέραν τῆς πραγματικότητος μετέφερε. Ἰδῶν ἦτο ἡ πατρὶς πάσης τέχνης καὶ πρὸ παντός, ἐννοεῖται, τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν, τῆς πλαστικῆς καὶ τῆς ζωγραφικῆς.

Ἔσσα δὲ εὐτυχῶς εἶναι τὰ διασωθέντα ἀντικείμενα αὐτῶν, ὥστε τὴν κατὰ τοὺς ἀρχαίκοις χρόνους ἀνάπτυξιν ἀμφοτέρων ἀκόμη δυνάμεθα ἀκριβοῦς νὰ παρακολουθήσωμεν. Καὶ εἶναι ποικιλιώταται ἢ εἰκῶν, τὴν ὁποίαν περὶ αὐτῶν ἀνασχηματίζομεν διότι ἕνεκα τοῦ πολυσχιδοῦς τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου καὶ χάρις εἰς τὴν σφριγηλότητα καὶ ἐλευθερίαν τῶν καλλιτεχνῶν, οἵτινες προσεπάθουν ἕκαστος νὰ προσφέρῃ τι ἄλλο καὶ καλλίτερον, προέκυψε μεγάλη τοπικὴ διαφορὰ τῆς τέχνης. Ἄλλ' ὅμως παντοῦ διακρίνονται καὶ τινὰ κοινὰ γνωρίσματα, συμφέρει δὲ εἰς αὐτὰ πρῶτον νὰ προσέξωμεν, πρὶν εἰσελθῶμεν εἰς τὴν θεωρίαν τῶν μερικῶν φαινομένων.

Ἐὸ τέρμα, πρὸς ὃ κυρίως τείνει ἡ ἀρχαϊκὴ πλαστικὴ καὶ ζωγραφικὴ, εἶναι ἢ ὀλονὲν τελειότερα, ὀρθότερα διάπλασις τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς. Μὲ αὐτὴν, τὴν ἀνθρωπίνην μορφήν, ζητοῦν τῶρα νὰ ἐκφράσσουν τὴν ἐννοίαν τῶν θεῶν καὶ τῶν ἡρώων καὶ τοὺς περὶ αὐτῶν μύθους, ἐκ τῶν ὁποίων ἦτο πεπληρωμένη τότε ἡ φαντασία τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ὁποίων ἠγασαυρὸν ὄλον πάλιν διεφύλαττεν ἕκαστη τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν. Κοντὰ εἰς τὰ θεῖα ταῦτα, τὸ καθ' αὐτὸ ἀνθρώπινον μικρὸν μόνον διαφέρον ἐξήγειρε, ἀφοῦ ἀπαξ συνέβησαν θεοὺς καὶ ἡρώας νὰ παριστάνουν ὑπὸ μορφήν ἀνθρωπίνην. Ἄνθρωπος, ἡρώας καὶ θεὸς δὲν διακρίνονται πλέον ἄλλως εἰ μὴ δι' ἐξωτερικῶν συμβόλων. Ἡ μετάγγις

αὕτη τῆς ἐννοίας τῶν ὑπερανθρωπίνων ὄντων εἰς τὴν αὐτοῦσαν ἀνθρωπίνην μορφήν ἦτο κρίσιμου βραχίως διὰ πάντα τὸν κατόπιν χρόνον.

Ἄφοῦ δὲ ἀπαξ ἐξ ὑπαρχῆς ἔλαβεν ἡ τέχνη τὴν τάσιν ταύτην, ἐπόμενον ἦτο νὰ μείνῃ ξένη ὅλως διόλου πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς διακρίσεως ἀτομικότητος εἰς τὴν ἀνθρωπίνην μορφήν. Ὅ,τι ἐπεδίωκον, ἦτο ἡ γενικῶς ὀρθὴ καὶ ἰσχυρὰ ἀνθρωπίνην μορφήν, ὅχι ὅμως τὸ ἄτομον. Ἄλλ' ἐπειδὴ πάλιν ἕκαστος καλλιτέχνης ἐσχημάτισεν ἐκ τῆς παρατηρήσεως τῆς πραγματικότητος κατ' ἀφαιρέσιν ἰδίαν ἐννοίαν ἰσχυροῦ ἀνθρώπου, αἱ κεφαλὰὶ ἐγίναν πολὺ διαφορότροποι· ἐπλανήθησαν δὲ ὅσοι παρανοοῦντες τοῦτο ἐνόμισαν ὅτι εἰς τὰ σωζόμενα ἔργα ἔβλεπον πραγματικὰ ἄτομα καὶ ἀπεικονίσματα ἀτόμων, ἐνῆ ἡ ἀρχαϊκὴ τέχνη οὐδέποτε ἐσκέφθη τοιοῦτόν τι. Ὅ,τι αὐτὴ δίδει, εἶναι γενικαὶ μόνον διαφοραὶ τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς, ὅλον ἄρρεν, ὀψίλυ, γενειοφόρον, ἀγένειον καὶ μὲ μακρὸν ἢ βραχὺ γένειον καὶ κόμην μακρὰν ἢ βραχεῖαν. Μία καὶ ἡ αὐτὴ νεανίου μορφή δύναται νὰ παραστήσῃ θεὸν ἢ ἡρώα ἢ ἄνθρωπον, καὶ μία καὶ ἡ αὐτὴ κόμη δύναται νὰ εἶναι μεγάλη τις θεὰ ἢ δέσποινα ἢ καὶ ἀπλή νεικός· μόνον δὲ ἀπὸ ἐξωτερικὰ σημεῖα δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἂν εἶναι τὸ ἐν ἢ τὸ ἄλλο.

Ἄλλ' ἡ ὀρθὴ ἐκείνη ἀπόδοσις τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς ἦτο δύσκολον πρόβλημα, τὸ ὁποῖον ἡ ἀρχαϊκὴ τέχνη ἤρχισε μόνον νὰ λύῃ.

Εἰς τὴν πλάσιν τῆς κεφαλῆς δὲν ἐφθασε μέχρι σαφοῦς ἐννοίας τῆς βλήης κατασκευῆς τοῦ κρανίου. Ἐτὴν προσοχὴν τῆς στρέφει πρὸ παντός εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἐπειδὴ αὐτὸς δίδει ἰρισμένην ἔκφρασιν εἰς τὴν κεφαλὴν, καὶ διὰ τοῦτο παραμελεῖ τὸ κρανίον. Ἐὸ μέτωπον ἀνέρχεται λοξόν, τὸ κρανίον εἶναι βραχὺ, ἀλλ' ὁ ὀφθαλμὸς αἰδαλέος προέχει, κεῖται ἐπιπέδως καὶ δὲν εὐρίσκει τὴν ὀρθὴν του θέσιν εἰς τὴν κεφαλὴν, ἐπειδὴ λείπει ἀπὸ τὸν καλλιτέχνην σαφῆς ἐννοία τῆς κατασκευῆς τοῦ κρανίου. Εἰς τὴν πρῶτον μάλιστα ἀρχαϊκὴν τέχνην τὸ λάθος τοῦτο εἶνε πολὺ δυνατόν, ἐνῆ κατόπιν μετριάζεται. Ὡς πρὸς τοῦτο ἡ αἰγυπτιακὴ τέχνη ὑπερέβαλλε κατὰ πολὺ τὴν ἀρχαϊκὴν ἑλληνικὴν, ἀλλὰ τὸ λάθος συμμερίζεται αὕτη μὲ πολλὰς ἄλλας ἀρχαϊκὰς τέχνας· ὁμοίως π. χ. κατασκευάζει προέχοντα

καὶ οὐδαλέον τὸν ὀφθαλμὸν καὶ ἡ πρῶτος μεσαιωνικὴ τέχνη. Εἰς τὸν προέχοντα βολβὸν τοῦ ὀφθαλμοῦ παριστάνετο πάντοτε ἡ ἴρις καὶ ἡ κόρη, εἰς τὴν πλαστικὴν ἢ μὲ χρῶμα ἢ μὲ ἐνθετον χρωματιστὴν βλῆν. Ἄλλ' εἰς τὰ βλέφαρα δὲν ἔδιδαν ἀκόμη πολλὴν προσοχήν· εἰς τοὺς παλαιότερους χρόνους ἐσχηματίζοντο ὡς μικρότατον, ἐντελῶς ὁμοιομόρφως περιτρέχον τὸν ὀφθαλμὸν κρᾶσπεδον. Ἄνω καὶ κάτω βλέφαρον δὲν διεκρίνετο οὔτε διεσταύρινε τὸ ἐν τῷ ἄλλῳ μόνον δὲ εἰς τὴν κατόπιν ἀρχαϊκὴν τέχνην ἤρχισαν νὰ δίδουν διαφορετικὸν σχῆμα εἰς τὸ ἄνω βλέφαρον, νὰ χαρακτηρίζουν μάλιστα ἰδιαιτέρως τὴν δερματικὴν κατασκευὴν τοῦ. Εἰς τὰ ἀνάγλυφα ὁ ὀφθαλμὸς καὶ εἰς τὴν ἐν κατατομῇ παράστασιν τῆς κεφαλῆς ἐσχηματίζετο πάντοτε ὡς ἐν πλήρει προσόψει. Εἰς δὲ τὴν ἀγγειογραφίαν, εἰς τὴν ὅποίαν δι' ἐγγαράξιον ἐδηλώνοντο αἱ γραμμαὶ τῆς ἐσωτερικῆς διατυπίσεως τῆς μορφῆς, ἀνεπτύχθη κατὰ συνθήκην διάκρισις τοῦ ἀνδρικοῦ καὶ γυναικείου βολβοῦ τοῦ ὀφθαλμοῦ, διὰ τοῦ σχηματισμοῦ ἐκείνου μὲν ὡς μεγάλου τελείου κύκλου, τούτου δὲ ὡς στενομάκρου ἀμυγδαλοειδοῦς. Ἐκ τῆς ἑλλιπικοῦς γνώσεως τῆς κατασκευῆς τοῦ κρανίου προήλθε καὶ ἡ μὴ ὀρθὴ τοποθέτησις τοῦ ὠτός, τὸ ὅποιον ἄλλοτε μὲν τίθεται πολὺ ὑψηλὰ, ἄλλο δὲ πολὺ χαμηλὰ. (1) λιθὸς τοῦ ὠτός εἰς τοὺς ἀρχαιότερους χρόνους εἶναι μέγας καὶ πολὺ προσκαλλημένος, ἀργότερα δὲ μόνον σχηματίζεται ἐλευθέρως· καὶ ἡ κόγχη κατ' ἀρχὰς γενικῶς μόνον καὶ σχηματικῶς ἀποδίδεται· εἰς τὴν κατὰ μικρὸν δὲ τελειοποιήσιν αὐτῆς δύνανται τις καλῶς νὰ παρακολουθήσῃ τὴν πρόοδον τῆς παρατηρήσεως τῶν καλλιτεχνῶν.

Ἐκτὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ σπουδαιστάτη ἔδρα ἐκφράσεως εἰς τὸ πρόσωπον εἶναι τὸ στόμα. Μόνον ὀλίγα πρῶτα ἀρχαϊκὰ ἔργα ἔχουν τὸν ὀφθαλμὸν συγγενῆ πρὸς τὸν αἰγυπτιακόν, ναρκώδη χωρὶς ἐκφρασιν, μολονότι ἐπὶ πολὺ διετηρήθη κάποιον πυχὴ ἐκ τῶν γυναικῶν κατερχομένη ὡς θάνειον ἐκ τῆς αἰγυπτιακῆς τέχνης. Ἄλλ' ὅμως πολὺ γλήγορα λαμβάνει ὁ ὀφθαλμὸς μίαν τινὰ ἐκφρασιν καὶ μάλιστα σχεδὸν πάντοτε εὐπροσῆγορον, ἥτις ἀφ' ἑαυτῆς κατανατᾷ εἰς τὸ μειδίωμα. Αἱ γωνίαι τοῦ στόματος ἀνυψώνονται, ἀντιστοίχως δὲ αἱ παρειαὶ ἀνασφύρονται. Ἄλλ' εἰς τὴν κατόπιν ἀρχαϊκὴν τέχνην εὐρίσκομεν πλέον σφριγηλὰ χεῖλη

ἐκπληκτικῆς φυσικότητος. Ἐὸ μειδίωμα τοῦτο εἰς τὴν ἐκφρασιν δὲν ἐγεννήθη, καθὼς ἐνόμισαν, κατὰ τύχην ἐξωτερικῶς, ἀλλὰ προέκυψεν ἐκ τῆς θελήσεως τοῦ τεχνίτου. (2) αἰωνίως ὁμοίως, ναρκώδης, στερημένος πάσης ἐκφράσεως διαλλέσεώς τινος ψυχικῆς αἰγυπτιακὸς σχηματισμὸς τοῦ προσώπου ἦτο ἀνυπόφορος εἰς τὸ ζωντανὸν πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων, διὰ τοῦτο αὐτοί, μόλις ἠσθάνθησαν κάποιαν ἱκανότητα καὶ ἀμέσως ἐδοκίμασαν νὰ δώσουν εἰς τὴν κεφαλὴν μίαν ἐκφρασιν. Ἄλλὰ κατὰ τὴν ἀντίληψίν των αὕτη δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι δι' ἀνθρώπους εὐγενεῖς, ἤρωας ἢ θεοῦς ἄλλη παρὰ ἑορταστικὴ καὶ φαιδρὰ. Πρὸς ἐκφρασιν περιπλοκωτέρας τινὸς διαλλέσεως ὁ καιρὸς ἀκόμη δὲν ἐκάλει. Μόνον κακίαν, ἀγριότητα καὶ μανίαν κατήρθωσε πρὸς τούτοις νὰ παραστήσῃ εἰς τὴν διατύπωσιν κατωτέρων κακῶν δαιμόνων, ὅπως ἰδίως τῆς Μεδούσης, καὶ μάλιστα διὰ τοῦ βλέμματός, τῶν βυτίδων τοῦ μετώπου καὶ τοῦ ἀνασυρομένου στόματος.

Γυμνὸν παρεστάθη τὸ σῆμα μόνον ἀνδρῶν· διὰ τὰς γυναῖκας ἀπηγορεύετο τοῦτο ὑπὸ τῶν ἡθῶν. Σπανιώτατα δὲ μόνον ὁ καλλιτέχνης ἠδύνατο νὰ εὕρῃ ἀφορμὴν πρὸς παράστασιν γυναικείας μορφῆς ἀνεὶ περιβολῆς.

Εἰς τὴν πλάσιν τοῦ σήματος ἀπεδείχθη ἀμέσως ὅτι ὑψίστατο κατ' ἀρχὴν διαφορὰ πρὸς τὴν αἰγυπτιακὴν τέχνην. Αὕτη εἶχε μορφώσει τύπον ἀντίστοιχον περίπου πρὸς τὴν κατασκευὴν ἀνδρὸς κανονικοῦ μετρίως ἰσχυροῦ, μὴ σωμασκήσαντος. Ἄλλὰ πρὸς αὐτὸν ἀντέθεσεν ἀμέσως ἡ ἀρχαϊκὴ ἑλληνικὴ τέχνη τὸ ἰδεῶδες τοῦ δι' ἀσκήσεως σκληραγωγηθέντος σήματος, τὸσον δὲ ἰσχυρὰ ἦτο ἡ ἐπιβολὴ τοῦ ἀλληθιτικοῦ τούτου ἰδεῶδους καὶ τὸσον γενικῆ ἢ ἐπικράτησίς του, ὥστε μετεβιδάσθη καὶ εἰς τὴν διάπλασιν τοῦ γυναικείου τύπου, ὅστις καὶ ὡς πρὸς τὸ ἐνδυμα, ἀλλὰ πολὺ εὐκρινέστερον κατὰ τὴν σπανίαν ἐμφάνειαν τοῦ γυμνοῦ ἀκολουθεῖ τὸν ἀνδρικὸν κατὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ εὐρέος στήθους καὶ τῶν στενῶν ἰσχίων, τῶν μυοδῶν μελῶν καὶ τοῦ ὑψηλοῦ ραδικοῦ ἀναστήματος· οἱ ἀρχαῖκοι χρόνοι δὲν δίδουν καμμίαν προσοχήν εἰς ὅ,τι τὴν γυναῖκα ἰδίως χαρακτηρίζει, τὸ ὅποιον ἡ παλαιὰ κρητομυκηναϊκὴ τέχνη τὸσον ἐξαιρετα ἐγνώριζε νὰ καταδεικνύῃ.

Ὅσον φανερὰ εἶναι ἡ διαφορὰ πρὸς τὴν αἰγυπτιακὴν ἀντί-

ληψιν, τόσον φανερά εἶναι καὶ πρὸς τὴν ἀσυρριακὴν. Εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν φαίνεται κανὲν ἴχνος τῆς τὴν Ἀσσυρίαν ἐπικρατοῦσης ὑπερβολικότητος εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν μυῶν, καθὼς ἐν γένει τὸ πνεῦμα τῶν Ἰλλήνων ἀπέκρουσε πάντοτε κάθε ἀνατολικὴν δαψίλειαν, τρυφήν καὶ ὑπερβολὴν εἰς πᾶν εἶδος τέχνης.

Ἡ διάπλασις τῶν βραχιόνων καὶ μελῶν προηγήθη τῆς τοῦ λοιποῦ σώματος, ὥστε ἐνῆ ἀκόμη τοῦτο ἐσχηματίζετο χωρὶς τὴν ἀκρίθειαν τῆς διατυπώσεως τῶν μερῶν, ἐκεῖνα διεμορφώνοντο ὀρθῶς. Εἰς τὴν ὀρθὴν διάπλασιν τοῦ στέρνου χωριστὰ ἀπὸ τὴν κοιλίαν προέβησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς δὲ τὴν τῶν πλευρῶν ἐτόλμησαν νὰ ἐπιδαθοῦν μόλις ἐν τέλει τῆς περιόδου. Δυσκολιότης ἦτο ἢ διακρίσις τῶν μερικοτήτων εἰς τὰ μαλακὰ μέρη τοῦ σώματος. Κατ' ἀρχὰς ἤρχοντο εἰς τὸ νὰ δώσουσι μόνον μίαν τεταμένην λείαν ἐπιφάνειαν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐπίπεδος ὄλιως διόλου ἔκειτο καὶ ὁ ὀμφαλός· διότι πρὸς εὐκρινῆ παράστασιν τοῦ διὰ τῆς γυμνάσεως σκληραγωγημένου σώματος ἐσχηματίζον αὐτὸν ὄλιως ἐπίπεδον ἐν τελείᾳ ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἐν τῇ αἰγυπτιακῇ τέχνῃ μαλακῶς εἰς λιπαρὰν σάρκα εἰσχωροῦντα. Κατὰ μικρὸν ἐτόλμησαν νὰ προβοῦν καὶ εἰς τὴν παράστασιν τῶν εὐθέων κοιλιακῶν μυῶν. Καὶ τότε καλλιτέχνης τις, δὲν ἠξεύρομεν ποῦ, ἔκαμε μίαν ἀνακάλυψιν· ὡς φαίνεται, ἔκαμεν ἀνατομικὰς παρατηρήσεις καὶ εὔρε τὰς τρεῖς ἐγκαρσίας διαιρέσεις τοῦ εὐθέου μυὸς ὑπεράνω τοῦ ὀμφαλοῦ· ἀφοῦ λοιπὸν ἀπέκτησε ταύτην τὴν γνῶσιν, ἔπλασε σχηματικὴν παράστασιν τοῦ σώματος μὲ τρία μυϊκὰ σαρκώματα ὑπεράνω τοῦ ὀμφαλοῦ, τὰ ὁποῖα σκληρὰ γραμμῇ ἀφορίζει ἀπὸ τῶν περικειμένων. Αὕτη ἢ διατύπωσις διεδόθη ἔπειτα πολὺ εἰς τὸν αὐστηρῶς ἀρχαῖκόν ρυθμόν. Ἀμαθεῖς μιμηταὶ προσέβησαν ἔπειτα εἰς τὰ τρία σαρκώματα καὶ ἐν τέταρτον ἢ καὶ πέμπτον. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ πρέπει νὰ παρετήρησαν πάλιν, ὅτι ὁ σχηματισμὸς οὗτος ἐδείκνυε τὴν ἀφυσικότητά του, ἐπειδὴ εἰς τὸ φυσικὸν τὸ τρίτον ἀνώτατον διαχώρισμα τοῦ εὐθέου κοιλιακοῦ μυὸς δὲν φαίνεται εὐκρινῶς, ἅτε κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τοῦ στέρνου καλυπτόμενος. Κατὰ τὰ τέλη λοιπὸν τῆς ἀρχαῖκῆς ἐποχῆς διῆρθωσαν τὴν διατύπωσιν ἐκείνην, ὥστε τώρα παρέστησαν μόνον τὰ δύο κατ' ἄνω διαμερίσματα

τοῦ μυός· οὗτος δὲ ὁ τρόπος ἐπεκράτησεν ἔπειτα διὰ πάσης τῆς ἀρχαιότητος.

Πᾶσαι αἱ λεπτομέρειαι τοῦ σώματος ἐμελετήθησαν πρῶτον εἰς τὴν ἡρέμα ὀρθίαν ἰσταμένην μορφήν καὶ ἐξ αὐτῆς ἔπειτα μετεδιδάσθησαν εἰς τὴν ἐν κινήσει. Εἰς τὰς κινήσεις δὲ τῶν μελῶν ἐπεδιώχθη πρὸ παντὸς ἢ εὐκρίνεια· εἶναι σκληρὰ ταῦτα, γωνιώδη καὶ σχηματικά, ἀλλ' εὐκρινῆ. Ἡ τέχνη τῆς κατ' ἐπίπεδον ἐργασίας διαθέτει ἤδη μέγαν ἀριθμὸν σχημάτων κινήσεως· ἀλλὰ ταῦτα εἶναι πάντοτε στερεά, εὐκρινῆ, σκληρά. Ὡστε ἐδῶ ματαίως ἢ ἐζητοῦμεν ἐκείνην τὴν θαυμασίαν ἄμεσον ἀντίληψιν τῆς κινήσεως, τὴν ὁποῖαν εἴρομεν εἰς τὴν κρητομυκηναϊκὴν τέχνην. Ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς διαμορφώσεως κινούνται ἐδῶ κατ' ἀντιθέσεις ἰσχυράς, λείπει ἐπομένως ἀκόμη ἐντελῶς τὸ ἀνετον φυσικόν. Διὰ τὰς χεῖρας π.χ. ὑπάρχουν μόνον δύο κινήσεις· ἢ εἶναι συνεσφιγμένοι εἰς πυγμὴν ἢ κατέρχονται ξηρῶς παρὰ τὸ σῶμα, τὸ δὲ μεταξὺ τούτων ὑπάρχον δὲν ἀνήκει εἰς τὸν κύκλον τῆς ὄψεως τοῦ ἀρχαῖκοῦ καλλιτέχνου.

Ὁ φυσικὸς τῆς κεφαλῆς στολισμὸς εἶναι ἢ κόμη. «Καρηκομόωντες» ἦσαν οἱ Ἰλλήνες τῶν ἀρχαῖκῶν χρόνων, ὅπως καὶ οἱ πρόγονοι αὐτῶν, οἱ δημιουργοὶ τῆς κρητομυκηναϊκῆς τέχνης. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ πάλιν ἀναφαίνεται ἢ περμελιώδης μεταξὺ αὐτῶν διαφορά· διότι, ἐνῆ ἢ κρητομυκηναϊκῇ ἀφήνει τὴν κόμην νὰ κυματίζῃ ἐλευθέρως, ἢ ἀρχαῖκῇ γνωρίζει μόνον μίαν σχηματοποιημένην διάπλασιν. Τοῦτο σημαίνει ὅτι δὲν παραδίδεται ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ ὀρίμενον, ἀλλὰ βῆμα πρὸς βῆμα προσπαθεῖ νὰ κατακτήσῃ αὐτό.

Ἄνδρες καὶ γυναῖκες φέρουν ὁμοίως πλούσιαν κόμην, ἣτις ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καταπίπτει παρ' ἀμφοτέροις ἐλευθέρως καὶ ἀνεμένως ἐπὶ τῶν νώτων καὶ ἐπὶ τοῦ στήθους. Καὶ ὁ πολεμιστῆς ἀκόμη κομᾶ. Μόνον περὶ τὰ τέλη τῆς ἀρχαῖκῆς ἐποχῆς συχνότερα γίνεται εἰς τοὺς ἄνδρας ἢ βραχεῖα κόμη. Οἱ ἀλλήται κατ' ἀνάγκην εἶχον αὐτὴν βραχεῖαν.

Πρὸς παράστασιν τῆς κόμης ἀνεπτύχθησαν διάφοροι τρόποι σχηματοποιήσεως. Ἰδιαιτέρως περιειργάζοντο τὸ κατὰ τὸ μέτωπον μέρος αὐτῆς, διὰ νὰ δώσωσι τοιοῦτοτρόπως εἰς τὸ πρόσωπον κομψὸν πλαίσιον. Ἡ σχηματοποίησις δὲ τῶν μετωπιαίων

βοστρύχιων είναι πολλάκις διαφορετική ἀπὸ τὴν τῆς λοιπῆς κόμης. Ἐὖ ἔλον παρίστανον ὡς λείαν ἢ ὡς μικρόν τι κυματίζουσαν ἐπιφάνειαν. Ἐπ' αὐτῆς δὲ ἠδύναντο νὰ δηλωθοῦν αἱ τρίχες διὰ λεπτῶν παραλλήλων εὐθειῶν ἢ κυματοειδῶν γραμμῶν. Ἄλλος τις ὅμιος τρόπος σχηματοποιήσεως, ἀπὸ τὴν ἼωνIAN πιθανῶς ἑλλῶν, ζητεῖ νὰ ἐξάρη πρὸ πάντων τὴν πλαστικὴν πλησιονίην· διὰ τοῦτο λύει τὸ ἔλον εἰς ταινίας ἐκ μικρῶν, στρογγύλων χανδρῶν· οὗτος θὰ ὠνομάζετο ὁ χανδροειδῆς τρόπος. Ἐνίοτε συνδυάζεται τὸ σχηματικὸν τοῦτο εἶδος πρὸς τὸ ἄλλο. Εἰς τὴν μετὰ ταῦτα ὅμιος ἀρχαϊκὴν ἐποχὴν ἢ πλάσις τῆς κόμης γίνεται πολυμορφότερα· τὰ ἄκρα τῶν τριχῶν συνελίσσονται δακτυλοειδῶς καὶ ὄν τρόπον ἢ σχηματοποιήσις γίνεται καὶ εἰς τὴν ἀσσυριακὴν τέχνην, οἱ καταπίπτοντες μικροὶ βόστρυχοι πλάσσονται ἤδη φυσικώτερον ἑλικοειδῶς. Ἐν γένει ἀποβαίνει τῶρα παικιλιωτέρα ἢ μορφῇ τῆς κόμης καὶ ἐπιδεικτικωτέρα, μάλιστα ἢ τῶν γυναικῶν. Ἀλλὰ καὶ ἡ βραχύτατα κομμένη τῶν ἀνδρῶν πλάσσεται μὲ τρόπον χαρακτηριστικόν· εἰς τὸ μάρμαρον μάλιστα ἐπιχειροῦν πλέον νὰ δηλώσῃ αὐτὴν δι' ἐπιφανείας τραχέως λαξευμένης.

Καὶ τὸ ἐνδυμα διατρέχει τὴν αὐτὴν καὶ ἡ κόμη ἀνάπτυξιν. Εἰς τὴν ἀρχαϊκὴν τέχνην ἢ σημασία του εἶναι πολλή, διότι καὶ ὅσα πρόσωπα βραδύτερον συνείλιζον νὰ παριστάνουν γυμνά, ἐμφανίζονται τῶρα μὲ πλήρη περιβολήν, ἦτοι αἱ μεγάλοι θεότητες, Ζεὺς, Ποσειδῶν, Διόνυσος, Ἑρμῆς καὶ οἱ ἥρωες· καὶ αὐτὸς δ' Ἡρακλῆς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐμφανίζεται ἐνδεδυμένος.

Καὶ τὸ ἐνδυμα πλάσσεται κατ' ἀρχὰς ὡς λεία ἐπιφάνεια χωρὶς πτυχάς, ἀλλὰ μὲ στολισματὰ· ἐνίοτε πλάσσονται καὶ παράλληλοι γραμμαι ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, αἵτινες ὅμιος δὲν παριστάνουν πτυχάς, ἀλλὰ χαρακτηρίζουν μόνον τὸ εἶδος τοῦ ὑφάσματος. Διὰ τὰ λεπτοῦφανα κατάσαρκα ἐνδύματα ὁ τρόπος οὗτος τῆς πλάσεως παρέμεινε καὶ ἑλλην τὴν ἀρχαϊκὴν ἐποχὴν, κατόπιν ὅμιος συνεδυάσθη πρὸς τὴν παράστασιν ἀληθινῶν πτυχῶν, ἦτις ὀρμηθεῖσα ὡς φαίνεται ἐκ τῆς Ἴωνίας, ἀρχίζει πρῶτον μὲ ὀλιγώτερον βαρείας ἐκφανεῖς πτυχάς, αἱ ὅσαι ὅμιος κάμνουν περισσοτέραν ἐντύπωσιν ἀληθείας καὶ φυσικότητος παρὰ ἢ κατόπιν ἐμφανισθεῖσα ἰμόνον μετὰ τὸ μέσον τοῦ ἔκτου

αἰῶνος) πλουσία πτύχωσις. Διότι αὕτη εἶναι πολὺ περιτέχνως σχηματοποιημένη καὶ ναὶ μὲν κάμνει ἐξαιρετὸν ἐντύπωσιν, ἀλλ' εἶναι ἐξεζητημένη, ὡς φαίνεται δὲ, καὶ διεδόθη ἐξ Ἴωνίας. Ἐὖ κύριον αὐτῆς στοιχεῖον εἶναι εἰς μῆκος κατερχόμεναι πτυχαι, τῶν ὁποίων αἱ διὰ κανόνος τρόπον τινὰ χαραχθεῖσαι γραμμαὶ πρὸς τὰ κάτω μεταβαίνουν εἰς διχαλωτὸν σχῆμα. Ὁ σχηματισμὸς οὗτος πολλάκις παρενοήθη, διότι ἐπιστεύθη ὅτι ἀποδίδει πραγματικὸν ἐνδυμα τῆς ἐποχῆς. Ἀλλ' εἶναι ἀπλή σχηματοποιήσις, τὰ δὲ πρότυπά της ἦσαν ἔλως διόλου φυσικῶς κατερχόμενα ἐνδύματα. Ἀλλὰ τὴν φυσικότητα τῶν πτυχῶν δὲν ἤμποροσεν ἀκόμη ν' ἀντιληφθῇ ἢ τέχνη· χωρὶς ἄλλο τῆς ἐφαίνετο ὡς ἀταξία καὶ ὄλιος διόλου ἀναξία μιμήσεως. Ὅπως δὲ ἡ ἐκφρασις τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν ἀρχαϊκὴν τέχνην εἶναι πανηγυρικὴ καὶ φαιδρὰ, ὁμοίως ἔπρεπε καὶ ἡ ὄλη αὐτοῦ ἐμφάνεια νὰ εἶναι ἐορταστικὴ, ταύτην δὲ δὲν ἠδύναντο νὰ φαντασθοῦν ἄλλως παρὰ εἰς τύπους αὐστηρῶς σχηματοποιημένους.

Ἐκτὸς τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς σημαντικότητα λαμβάνει καὶ τὸ ζῆον εἰς τὴν ἀρχαϊκὴν τέχνην. Καὶ ἐδῶ δὲ ἰσχύει τὸ αὐστηρῶς τυπικόν. Ἀλλ' ἡ σχηματοποιήσις δὲν φαίνεται τόσον παράξενος ἐδῶ ὅσον εἰς τὴν ἀνθρωπίνην μορφήν. Ὁσαύτως καὶ ἐδῶ γίνεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἢ ἐξεργασία τῆς μορφῆς, καὶ ὄχι χωρὶς ἐπίδρασιν τῆς Ἀνατολῆς. Τοῦτο σαφῶς βλέπομεν πρὸ πάντων εἰς τὴν πλάσιν τοῦ λέοντος, τὸν ὅποιον ἐν γένει τὸ πρῶτον ἐγνώρισαν πάλιν διὰ τῆς ἀνατολικῆς τέχνης, ἀφοῦ ἡ ἐπὶ ἀμέσου γνώσεως στηριζομένη παλαιὰ παράδοσις τῆς κρητικῆς τέχνης πρὸ πολλοῦ εἶχεν ἐκλείψει. Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πλάσιν τοῦ ἵππου παρατηρεῖται, τοῦλάχιστον εἰς τὴν ἰωνικὴν τέχνην, κάποια ἐπιρροή τῆς ἀσσυριακῆς τέχνης. (1) ταῦρος τέλος πλάττεται εἰς τὰ ἀρχαϊκὰ ἀνάγλυφα κατὰ τὴν ἀνατολικὴν τέχνην, ὥστε μόνον τὸ ἕτερον τῶν κεράτων φαίνεται, ἐνῶ ἄλλη ἦτο ἢ ἀπεικόνισις αὐτοῦ εἰς τὴν κρητομυκηναϊκὴν. Ὅπως δὲ ποτε ὅμιος ἀκριβῶς εἰς τὴν ζωοπλαστικὴν τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης βλέπομεν σαφῶς ἐκδηλουμένην τὴν ἰδίαν αὐτῆς ζωντανὴν ἀντίληψιν τοῦ φυσικοῦ καὶ τὴν δύναμιν τῆς σχηματοποιήσεως.

Ἐὰν ἀποβλέψωμεν τῶρα ἐκ τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν ἰδιαιτέρως εἰς τὴν πλαστικὴν καὶ μάλιστα εἰς τὴν ἀνδριαντοποιίαν,

πρέπει πρώτον νά ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἐκ τῆς πρωτογενοῦς ἀρχαϊκῆς τέχνης, τῆς ξυλογλυφίας δηλονότι, τίποτε δὲν μᾶς διεσώθη. Ἄλλ' ἡ ἀπίθεια δὲν πρέπει νά θεωρηθῆ πολὺ σπουδαία, διότι ἡ ξυλογλυφία ποτὲ δὲν ὑπῆρξεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως π.χ. εἰς τὴν Γερμανίαν κατὰ τὸν 10' αἰῶνα, τέχνη δίδουσα τὸν βυθμὸν καὶ εἰς τὰς ἄλλας. Διὰ τὰ λατρευτικὰ εἰδῶλα τὸ κατὰ παράδοσιν ὑλικὸν ἦτο τὸ ξύλον, εἰς τὸ ὅποσον ἔδιδον λάμπριν καὶ ἀξίαν διὰ τῆς προσεφαρμογῆς ἐλέφαντος καὶ χρυσοῦ. Ἄλλ' εἰς ταύτην τὴν τέχνην εἰς τὸ ἔπακρον ἔφθασε καὶ μνημειακὰ ἔργα ἐδημιούργησε μόλις ἡ φειδωλὴ τέχνη, ἡ δὲ μεγάλη ἀνάπτυξις τῆς ἀρχαϊκῆς πλαστικῆς δὲν ἀναχωρεῖ ἐκ τῶν ξοάνων τῆς λατρείας, ἀλλ' ἐκ τῶν μνημειακῶν λιθίνων ἢ χαλκῶν ἀναθημάτων. Εἰς ταῦτα δὲ ἐμορφώθησαν οἱ καλλιτεχνικοὶ ἐκεῖνοι τρόποι, οἵτινες κῦρος ἔπειτα ἀπέκτησαν διὰ πᾶσαν τέχνην, ὅπως δυνάμεθα νά βεβαιωθῶμεν ἐκ τῶν πολλῶν διασωθέντων πηλίνων εἰδωλίων, τὰ ὅποια ἐπαναλαμβάνουν τοὺς τύπους μνημειακῆς πλαστικῆς. Ἀδίκως λοιπὸν ἐζήτησαν νά ἴδουν εἰς τὰ ἀρχαιότερα λίθινα ἀγάλματα πανταχοῦ ἔχνη τῆς ἐργασίας τῶν ξοάνων.

Ἡ ἐπὶ λίθου πλαστικὴ ἐχρησιμοποίησε, ὅπου εὖρε, τὰ καλύτερα τοῦ πῆρου εἶδη, τὰ ὅποια καὶ παλλαχοῦ ὑπῆρχον. Τοιοῦτο πολὺ εὐχρηστον ὑλικὸν εὐρίσκεται εἰς τὴν Κύπρον, ὅπου καὶ μεγάλως διὰ τοῦτο ἀνεπτύχθη ἡ ἐπὶ λίθου ἀγαλματοποιία, ὑπὸ τύπον ὅμως χειρωνακτικὸν πλέον χάριν μεγάλης παραγωγῆς καὶ χωρὶς ἀύθυπτότατον καλλιτεχνικὴν σημασίαν. Ἰῶν ἔργων τῆς κυπριακῆς τέχνης ἐγίνετο καὶ ἐξαγωγή· εὐρέθησαν π.χ. ἀρχαῖα κυπριακὰ λίθινα ἀγάλματα εἰς τὴν Ναύκρατιν τῆς Αἰγύπτου, εἰς τὴν Ἰόδον, εἰς τὴν Ἐφεσον καὶ ἀλλαχοῦ εἰς τὴν Ἰωνίαν.

Ὁ εὐγενῆς κρυσταλλικὸς ἀσβεστόλιθος, τὸ μάρμαρον δηλονότι, εὐρίσκετο εἰς ὀλίγους σχετικῶς τόπους. Ἰὰ ἀρχαιότατα, μέγιστα καὶ παραγωγικώτατα λατομεῖα μαρμάρου εἶχον αἱ νῆσοι Νάξος καὶ Πάρος. Ἦντεθῆεν δὲ διὰ θαλάσσης ἠδύνατο καὶ εἰς μακρινὰ μέρη εὐκολώτερον νά μεταφερθῆ τὸ πολύτιμον ὑλικόν. Ἐδῶ λοιπὸν ἀνεπτύχθη ἡ μαρμαρογλυφία, ἔντεθῆεν ἐξήλθον ἐπιτήδριοι μαρμαρογλύπται εἰς πάντας τοὺς τόπους καὶ ἐδῶ ἤρχοντο οἱ ξένοι καλλιτέχναι, διὰ νά λάβουν τὸ ἴσρατον διὰ τὰ

ἔργα των ὑλικόν. Αἱ νῆσοι ἐκεῖναι, ἐξ ὧν ἡ Πάρος ὑπερέβη τάχιστα τὴν Νάξον κατὰ τὴν φήμην, εἶχον στενάς σχέσεις πρὸς τοὺς καλλιτέχναις τῆς Ἰωνίας, τῆς Κρήτης καὶ τῶν Ἀθηναίων. Εἰς τὴν Ἀττικὴν, ὅπως καὶ παλλαχοῦ ἀλλαχοῦ, τὸ εἰσαγόμενον μάρμαρον ἐξέδαλε τῆς θέσεώς του τὸν πῆρον ὡς ὑλὴν τῆς γλυπτικῆς. Ἄλλ' εἰς τὴν Ἀττικὴν ἤρχισαν νά ἀναζητοῦν καὶ τὸ ἐγγώριον μάρμαρον. Καὶ πρώτον μὲν ἀνεκάλυψαν τὸ κατωτέρας ποιότητος Ἰμμήτειον, ἔπειτα δὲ εἰς τὰ τέλη τῆς ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς τοὺς θησαυροὺς Πεντελησίου μαρμάρου· ἀλλ' ἡ ἐκμετάλλευσις αὐτοῦ διὰ τὴν μνημειακὴν γλυπτικὴν συμπίπτει μόλις εἰς τὸν πέμπτον αἰῶνα. Καὶ παρὰ τὴν Σπάρτην εὖρον ἐγγώριον μάρμαρον πρὸς χρῆσιν τῆς γλυπτικῆς· διότι εἰς τοὺς ἀρχαίκοις χρόνους ἡ καλλιτεχνία ἤκμασεν εἰς τὴν Λακωνικὴν, ἂν καὶ βραδύτερον κατὰ τὴν ἀκμὴν τῶν Ἀθηναίων νάρκη κατέλαθεν αὐτήν. Ἡ ἀρχαϊκὴ Σπάρτη ἐφιλοτιμεῖτο εἰς τοὺς ἀρχαίκοις χρόνους νά προηγῆται εἰς ὅλα, καὶ εἰς τὴν καλλιτεχνίαν· ἀλλ' ὅτε κατόπιν εἶδον ὅτι δὲν ἠδύναντο νά παρακολουθήσουν τοὺς ἄλλους, παρητήθησαν αὐτῆς ἀμέσως· καὶ τοιοῦτοτρόπως ἡ ἐγγώρια τέχνη ἀποθνήσκει διὰ μᾶς εἰς τὴν Σπάρτην τὸν πέμπτον αἰῶνα.

Εἰς ἄλλας πάλιν χώρας, ὅπως εἰς τὴν Σικελίαν καὶ Ἰταλίαν, τὸ μάρμαρον δὲν διεδόθη διόλου. Δὲν ἐγνώρισαν αὐτὸ οὐδὲ οἱ φιλότεχνοι Ἑτροῦσκοι, ἂν καὶ εἰς τὴν ἰδικὴν ἰτων χώραν κεῖνται τὰ σημερινὰ κολοσσιαία λατομεῖα τοῦ μαρμάρου τῆς Καρράρας, ἐξ ὧν τὸ ἦμισυ τῆς οἰκουμένης σήμερον προμηθεύεται ὑλικόν. Οἱ Ἑτροῦσκοι δὲν ἐγνώρισαν αὐτά, μόλις δὲ οἱ Ῥωμαῖοι ἤρχισαν νά τὰ ἐκμεταλλεύωνται.

Πᾶσα ἡ ἐπὶ λίθου, ξύλου, ἐλέφαντος, ἢ πηλοῦ πλαστικὴ βοηθὸν τῆς εἶχε τὸ χρῆμα. Κατώτερα εἶδη λίθου ἐσκεπάζοντο ὅλως διόλου μὲ χρῆμα, τοῦ δὲ ἐλέφαντος καὶ τοῦ μαρμάρου, ἐκεῖνου μὲν πιθανῶς, ὅπως εἰς τὸν μέσον αἰῶνα, τούτου δὲ βεβαίως, καθὼς ἐκ πολλῶν λειψάνων ἀσφαλῶς γνωρίζομεν, μόνον μέρη τινά, διότι δὲν ἠθελον νά ἀποκρύψουν ὅλως τὴν ὄψιν τοῦ εὐγενοῦς μετάλλου. Ἡ σὰρξ πρὸ πάντων εἰς τὸ μάρμαρον δὲν ἐχρωματίζετο (πάντοτε ὅμως ἢ κόμη, τὰ χεῖλη, οἱ ὀφθαλμοὶ) καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ἐνδυμα μόνον ἐν μέρει ἐδέχετο στολισματα χρωματιστά. Τὸ χρωμάτισμα δὲν ἀποβλέπει διόλου εἰς ἀπομίμησιν

τοῦ φυσικοῦ, μάλιστα ἀπομακρύνεται αὐτοῦ σκοπίμως, ἀλλ' ἐπιδιώκει καθαρῶς καλλιτεχνικὴν ἐντύπωσιν, χωρισμὸν καὶ ἔξαρσιν τῶν μερῶν, ἄρα ὑποστήριξιν τῆς πλαστικῆς μορφώσεως καὶ διακόσμησιν τοῦ ὅλου. Τοιαυτοτρόπως αἱ πύρινοι μορφὰ παλαιστατικοῦ τινος ἀετιώματος φέρουν ζωηρὸν γαλάζιον χρῶμα εἰς τὴν κόμην καὶ τὸν πύργονα¹, τὸ κερασσοκόκκινον δὲ χρῶμα ἐλήφθη διὰ τὴν κόμην τῆς ἐπὶ μαρμάρου πλαστικῆς. Ἐν γένει ὅπως εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν οἴτω καὶ εἰς τὴν πλαστικὴν κόκκινον καὶ γαλάζιον ἦσαν τὰ κύρια χροῖματα. Ὁπου δὲ ἐπετίθετο χρῶμα, ἔπρεπε τοῦτο νὰ εἶναι καλῶς διακεχυμένον καὶ τόνου σαφοῦς καὶ ἰσχυροῦ, τοὺς δὲ βαμποῦς καὶ ἀμυδροτέρους τόνους τῆς σημερινῆς χρήσεως ἢ ἰσχυρὰ καὶ σφριγηλῆ ἀρχαία τέχνη δὲν ἠγάπα διόλου.

Ἀλλὰ τὸ ὑπέροχον ὑλικὸν τῆς πλαστικῆς ἦτο τὸ μέταλλον. Βεβαίως, μνημειακὰ στρογγυλόμορφα ἔργα δὲν ἠδύναντο κατ' ἀρχὰς ἄλλως νὰ κατασκευάσῃσι παρὰ διὰ συγκολλησεως σφυρηλάτων μεταλλίνων πλακῶν, χυτὰ δὲ ἦσαν μόνον μικρότερα ἀγαλμάτια, ἐφ' ὅσον χρόνον γνωστὸς ἦτο μόνον ὁ τρόπος τῆς ὀλοσιμῆς χύσεως. Ἀλλ' εἰς τὴν Αἴγυπτον πρὸ πολλοῦ ἦτο γνωστὸς ὁ τρόπος τῆς χύσεως κοίλων μορφῶν καὶ ἐκεῖθεν ἐδιδάχθησαν καὶ αὐτοὶ οἱ Ἕλληγες περὶ τὰ μέσα περίπου τοῦ ἔκτου αἰῶνος, ἔκτοτε δὲ ἤρχισε καὶ ἡ κατασκευὴ μνημειακῶν χαλκῶν εἰκότων. Ἡ ἐκ μεταγενεστέρων χρόνων γνωστὴ εἰς ἡμᾶς ἀρχαία παράδοσις ἀποδίδει εἰς τοὺς Σαμίους καλλιτέχνας Ραῖκον καὶ Θεόδωρον τὴν ἐφεύρεσιν τῆς χύσεως τοῦ μετάλλου με τοῦτο δὲ βεβαίως πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν τὴν χύσιν κοίλων μορφῶν, τὴν ὁποῖαν Σάμιοι καλλιτέχνηται μετέφεραν ἐξ Αἰγύπτου. Ἡ ἐπὶ μετάλλου ἐργασία ἀνεπτύχθη ἔπειτα ἰδιαιτέρως εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν βορειανατολικὴν γωνίαν τῆς Πελοποννήσου, εἰς τὸ Ἄργος, τὴν Σικυώνα καὶ τὴν Κόρινθον.

Τὸ χρῶμα ὅμως πολὺ ὀλίγην χρῆσιν εὔρεν εἰς τὴν μεταλλοπλαστικὴν. Σφυρηλάτων μέταλλον, καὶ χρυσὸν ἀκόμη, ἐχρωμάτιζαν ἐνίοτε ἐν μέρει καὶ ἐνθετο δὲ τεμάχια ἄλλου χρώμα-

¹ Εἰς τὸ περίφημον ἀετιώμα τοῦ τρισωμάτου θαμιανὸς ἐν τῇ μουσαίῳ τῆς Ἀκροπόλεως. Σ. Μ.

τος ἐπέθησαν εἰς τὸ μέταλλον, ἀλλὰ πάντοτε εἰς ὀλίγα μικρὰ καὶ ὠρισμένα μέρη μνημειακῶν μορφῶν· οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν ἐνθετοὶ ἐκ χρωματισμένης ὕλης· καὶ τὰ χεῖλη ἐνίοτε, αἱ θηλαὶ τῶν μαστῶν καὶ ἄλλα τινά, οἶον ταινίαι, κοσμήματα ἐνδυμάτων καὶ τὰ τοιαῦτα ἐκ μετάλλου ἀλλοχρόου. Ἡ τεχνουργία αὕτη διετηρήθη μέχρι τῶν ἐσχάτων τῆς ἀρχαιότητος χρόνων.

Οἱ τύποι τῆς ἀρχαίης στρογγυλοσιμῆς πλαστικῆς εἶναι περιωρισμένοι καὶ εὐσύνοπτοι. Πρῶτος ἔρχεται ὁ τύπος τῆς ὀρθίας γυμνῆς ἀνδρικής μορφῆς, ἣτις ἦτο τὸ κύριον θέμα τῆς μνημειακῆς στρογγυλοσιμῆς πλαστικῆς καὶ ποικίλης ἐφαρμογῆς. Ἀκριβῶς δὲ ὁ τύπος οὗτος, ὅπως εὐκρινῶς ἀκόμη βλέπομεν, ἦλθεν ἐξ Αἰγύπτου. Καὶ ἐκεῖ ὅπως ἐδῶ προβάλλει ὀλίγον ἢ τοιαύτη μορφή τὸν ἀριστερὸν πόδα· οἱ βραχίονες κρέμονται ξηρῶς παρὰ τὸ σῶμα, αἱ χεῖρες εἶναι κλεισταί, ὁ ἀντίχειρ πρὸς τὰ ἔξω. Σαφῶς δὲ διακρίνονται αἱ πρωτόγονοι ἀρχαῖαι μορφαι, αἱ ἀναγόμεναι εἰς τοὺς πρὸ τῆς παραδοχῆς τοῦ αἰγυπτιακοῦ σχήματος χρόνους, ἀπὸ ἐκείνων, αἵτινες προϋποθέτουν τοῦτο. Εἰς τὰς πρωϊμώτερας τῶν δευτέρων τούτων διακρίνεται τὸ αἰγυπτιακὸν πρότυπον ὅχι μόνον ἐξ ἐκείνων τῶν χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς τοῦ σώματος κατασκευῆς, τοῦ τρόπου τοῦ χωρισμοῦ τῶν βραχιόνων ἀπὸ τὸ στήθος, τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ὀμφαλοῦ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἠλιθίας ἐκφράσεως τοῦ προσώπου. Ἀλλὰ τὰ γνωρίσματα ταῦτα τῆς ἐξαρτήσεως ἐξηφανίσθησαν ταχέως καὶ ἀντικατεστάθησαν διὰ τῆς ζωντανῆς ἀντιλήψεως, παρέμειναν δὲ μόνον αἱ γενικαὶ ἐκεῖναι γραμμαὶ τοῦ τύπου. Τὸ ὄλον δὲ λαμβάνει αὐτοπόστατον ζωὴν. Εἰσέρχονται πλέον ἐνέργεια καὶ θέλησις καὶ πνευματικὴ ἐκφρασις· ἡ μορφή δὲν στέκεται πλέον ἐκεῖ ψυχρὰ καὶ νεκρά, ὅπως εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἀλλὰ προβαίνει μετὰ τὴν ἰδικὴν τῆς θέλησιν· οἱ μῦες, τοὺς ὁποίους ὁ Αἰγύπτιος σχεδὸν διόλου δὲν δηλώνει, πλάσσονται τεταμένοι καὶ γίνονται καταφανεῖς τοῦλάχιστον εἰς τοὺς βραχίονας καὶ τὰ σκέλη, ἢ δὲ κεφαλῇ λαμβάνει ἐκείνην τὴν γελαστήν, ἀπὸ εὐπροσηγορίαν λάμπουσαν ἐκφρασιν. Ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς ἤδη ἔδειξε τὴν ἀπὸ τῶν Αἰγυπτίων ἀνεξαρτησίαν τῆς διὰ τῆς παντελοῦς γυμνότητος.

Ὁ ἐσχάτως ἀπολλανῶν Γάλλος ἀκαδημαϊκὸς Φραγκίσκος Κοπέ πλὴν τῶν ποιητικῶν καὶ δραματικῶν ἔργων τοῦ ἔγραψε καὶ σειράν συντόμων διηγημάτων ἀδράς ἐμπνεύσεως. Ἴν' ἐκ τούτων εἶναι τὸ κάτωθι δημοσιευόμενον.

Σ. τ. Σ.

ΤΟ ΦΥΛΑΚΤΟΝ

ΔΙΗΓΗΜΑ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ ΚΟΠΠΕ

Ἡ καταιγὶς ἐνέσκηψε πρὸ πέντε λεπτῶν καὶ ἡ βροχὴ σχηματίζει πομπόλυγας εἰς τὰ ρεῖθρα. Ἡ δὸς ἡρημιώθη διὰ μίας καὶ οἱ ἵπποι τῶν ἁμαξιῶν ἀκίνητοι καὶ στίλβοντες παρὰ τὸ ἄλλος τῆς πλατείας ὑπὸ τὸν βαγδαλον ὄμβρον ὁμοιάζουν πρὸς τὰ βερνικωμένα τετράποδα τὰ περιεχόμενα ἐντὸς κιβωτοῦ παιδικῶν ἀθουρμάτων.

Ἴν' αὐτοῖς τὸ λεωφορεῖον τὸ διευθυνόμενον πρὸς τὸν σταθμὸν τοῦ Βορρά ἐτοιμάζεται νὰ κάμψῃ τὴν γωνίαν τῆς ὁδοῦ· οἱ σύροντες αὐτὸ δύο φαιόστικτοι ἵπποι ἔσεισαν τὰ κρόταλά των καλπάζοντας ἐντὸς τῶν λάκκων τῆς βροχῆς. Ὅμοιοι πρὸς οὐλαμὸν στρατιωτῶν Ῥωμαίων προφυλασσομένων διὰ τῶν ἀσπίδων των οἱ ἐπιβάται ἐξώρμησαν ἐκ τῆς αἰθούσης τοῦ σταθμοῦ, ὅπου ἀνέμενον, ἵνα καταλάβωσι τὸ λεωφορεῖον σκεπάζοντας τὴν κεφαλὴν διὰ τῶν ἀλεξιβρόχιων των καὶ μαστιζόμενοι ἐκ τῶν νώτων ὑπὸ τῆς βροχῆς.

— Ἐμπρός!.. Σταθμὸς τοῦ Βορρά! ἀνεφώνησεν ὁ ὁδηγός... Τρεῖς θέσεις μένουσιν ἀκόμη... Ἰῆνας, δύο, τρεῖς... ἐτελείωσε!.. Ἰδῶ ὁ τέταρτος, ὁ πέμπτος!..

— Ἐὶ τὸ τέσσαρα καὶ τὸ πέντε ἔδῳ, εἶπε φωνῇ γλυκεῖα, ἐξερχομένη κάτωθεν τοῦ πλατέος λευκοῦ κεκρυφάλου μοναχῆς τοῦ τάγματος τοῦ Ἁγίου Βικεντίου.

Ἐφοῦ ἔκλεισαν τὰ τεράστια ἀλεξιβρόχιά των ἐκ κυανοῦ βαμβακεροῦ ὑφάσματος—παρόμοια τοῦ ὁποῖου δὲν ὑπάρχουν πλέον παρὰ εἰς χεῖρας μοναχῶν καὶ γυρολόγων τῶν χωρίων—αἱ δύο μοναχαὶ ἀνῆλθον εἰς τὸ λεωφορεῖον.

— Μία θέσις μένει ἀκόμη, ἐπανέλαθεν ὁ ὁδηγός. Ἐὶ ἐξ ποῦ εἶνε; ἐμπρός!..

Μία γυνὴ πάλιν διέσχισε τὸ πλῆθος καὶ παρουσιάσθη μὲ τὸν ἀριθμὸν, μία γυνὴ τοῦ λαοῦ, γραῖα ἤδη ἐν ἡλικίᾳ ἀκόμη εἰκοσιπέντε ἐτῶν, προφυλάττουσα ὅσον ἡδύνατο ὑπὸ τὸ τρυπημένον ἀλεξιβρόχιον παιδίον ἀσθενικόν, μὲ κίλλους ὀφθαλμούς, τὸ ὅποιον ἐβάσταζεν εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς κρατούμενον ἀπὸ τὸν τράχηλόν της.

— Αἶ, κυρά! εἶπεν ὁ ὁδηγός περιβεβλημένος τὸν ἀποστάζοντα ἀδιάβροχον μανδύαν του, αὐτὸ δὲν εἶναι μωρὸ... πρέπει νὰ πληρώσῃ εἰσιτήριο.

— Τί λέτε, κύριε!.. ἀπήντησεν ἡ γυνὴ, προσπαθοῦσα νὰ δεῖξῃ ἀταραξίαν—Ἔἴνε τριῶν ἡμισυ ἐτῶν.

— Ναί, χωρὶς τὰ καλοκαίρια!.. ἄς εἶναι ὅμως!.. ἄς ἔχῃ χάριν ποῦ βρέχει, δὲν πειράζει... ὀρίστε!

Ἡ πτωχὴ γυνὴ, αἰσχυνομένη ὅπισθοῦν, ἐτοποθετήθη εἰς τὴν μόνην ἀπομένουσαν κενὴν θέσιν, παρὰ τὴν θύραν, ἀντικρὺ τῶν δύο μοναχῶν, μὲ τὸ παιδίον καθισμένον εἰς τὰ γόνατά της.

Ντίν! ντίν! ντίν!

Ἐὶ λεωφορεῖον πλήρες ἐπανέλαβε τὴν πορείαν του μὲ κρότον ἐκκωφτικὸν σιδηρίων σειομένων καὶ ὑαλοπινάκιων συγκλονιζομένων.

Καθήμεναι πλησίον ἀλλήλων, ὁμοιομόρφως ἐνδεδυμέναι, αἱ δύο ἀδελφαὶ τοῦ Ἰλιέους, δὲν ὁμοιάζον ὅμως ποσῶς καὶ κατὰ τὴν μορφήν.

Ἡ πρεσβυτέρα, γυνὴ πεντηκοντοετις, εἶχε τὴν συνήθη εὐσαρκίαν καὶ τὴν ὑγιεινὴν ὄψιν ἀγρότιδος. Ἐφοῦ ἐνεχείρισεν εἰς τὸν εἰσπράκτορα τὰ ἔξ χάλκινα νομίσματα περιτυλιγμένα εἰς τεμάχιον χάρτου—τὸ μόνον χρήμα, τὸ ὅποιον ἐπιτρέπεται νὰ ἔχουν αἱ ἀγαθαὶ μοναχαί, δοθὲν αὐταῖς πρὸ ὀλίγου παρὰ τῆς ἡγουμένης, ἥτις τὰς ἐπιφόρτισε μὲ παραγγελίαν τινὰ διὰ τὸ νοσοκομεῖον—ἡ εὐσαρκὸς ἀδελφὴ μὲ κίνημα ἀπότομον ἀπέθεσε τὸ καλάθιον ἐπὶ τῶν γονάτων της καὶ ἐσταύρωσε τὰς χεῖρας. Ἔἴναι δούλη τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ δούλη προωρισμένη διὰ τὰ ταπεινὰ ἔργα, διὰ τὴν εὐτελεῖ ὑπηρεσίαν.

Ἡ σύντροφός της ἀπ' ἐναντίας εἶναι νεαρωτάτη, εἰκοσιτριῶν

ἢ εἰκοσιτεσσάρων ἐτῶν ἴσως· ἀλλὰ τὸ σύνολόν της φέρει τὴν ἀπόχρωσιν ἀριστοκρατικῆς ἀδρότητας, ἐξηγουμένης μόνον ἐκ λόγων καταγωγῆς. Μόνον δεινός τις ζωγράφος τῆς ψυχῆς θὰ ἦτο ἱκανὸς ν' ἀποτυπώσῃ διὰ τοῦ χριστήρος τὸ ὠχρὸν ἐκτετατό πρόσωπον, μὲ τοὺς δύο μεγάλους ὀφθαλμοὺς χρώματος λεπτοκαρῦου, πρόσωπον ἰσχυρὰν ἤδη, φέρον ἐλαφρὰ ὑποκύματα ἰχνη ἀνωθεν τῶν παρείων. Καὶ εἶναι ἀξίαι δουκίσσης αἱ δύο διαφανεῖς χεῖρες μὲ τοὺς λεπτοὺς δακτύλους, τὰς ὁποίας ἡ νεαρὰ μοναχὴ τοῦ τάγματος τοῦ Ἁγίου Βικεντίου στηρίζει ἐπὶ τῆς ὀστεινῆς λαβῆς τοῦ πεπαλαιωμένου ἀλεξιόροχλου της.

Ἡ πτωχὴ γυνή, ἡ μήτηρ τοῦ πάσχοντος τέκνου, ταχέως συνῆψε συνημιλίαν μετὰ τοῦ ἑδηγοῦ, λιπασάρκου καὶ ἡλικιωμένου ἀνδρὸς μὲ φαρὸν γένειον, ὡσεὶ ἀρχαίου ἀκροβολιστοῦ, φέροντος ὑπὸ τὸν μανδύαν εἰς τὴν κομιδιοδόχην τοῦ ἐπενδύτου πεπαλαιωμένην ταινίαν τοῦ μεταλλοῦ τῆς Κριμαίας. Λαμβάνων τὸ τμήμα τοῦ εἰσιτηρίου ἀπὸ τὴν ἐπιθάτιδα εἶχεν εἰπῆ λόγους τινὰς συμπαθείας περὶ τοῦ ἀσθενικοῦ παιδιοῦ, τὸ ὅποιον ἐκεῖνη ἐδάσταζεν.

— Ἀλήθεια, ἀπήντησεν αὐτῇ, ἦτο πολὺ ἄρρωστον· τώρα μόλις τὸ ἐπῆρα ἀπὸ τὸ νοσοκομεῖον, ἔπου ἔμεινεν ἕξ ἑβδομάδας. Κυττάξατε χρῆμα ποῦ τὸ ἔχει ἀκόμα!.. Ἰσκέλιος ἦμις ὁ γέρος ὁ γιατρός μὲ τὸ παράσημον, ἐκεῖνος ποῦ ὀμιλεῖ ἄγρια, μὰ φαίνεται πῶς ἔχει καλὴ καρδιά, μοῦ τὸ εἶπε καὶ τώρα πάλιν: «Ἦξ μῆνες μουρουνόλαδσ καὶ ἡὰ τοῦ περάσῃ... Ἀλήθεια, Πόλδε; Λεσπόλδον τὸ λέγουν... Δὲν ἡὰ μοῦ κάμνης πεισματα!... ἡὰ τὸ πίνης τὸ μουρουνόλαδσ σου, θυμᾶσαι;.. τὸ ὑποσχέθηκες...»

Ἦπειτα μεταβάλλουσα διὰ μιᾶς τόνον φωνῆς καὶ μὲ ὕφος συμπαθοῦς τινος πονηρίας:

— Ἔχετε καὶ σεῖς παιδιὰ; ἠρώτησε τὸν ἑδηγόν.

— Ἔχω τρία, ἀπήντησεν ὁ πρήην στρατιώτης... Μεγάλα ἕμις... τρεῖς κόρας. Ἡ μεγαλειτέρα ὑπανδρεύθηκε, τώρα εἶναι ἕνας χρόνος... ἡ μικροτέρα τώρα ἀρχίζει νὰ μεγαλιώνῃ.

— Αἶ, τὰ ξεύρετε λοιπὸν αὐτὰ... Ὄταν ἀρχίσαιμεν ν' ἀνη-

συχοῦμεν διὰ τὴν ὑγείαν τοῦ μικροῦ, ἦτο κακὴ ἐποχὴ... μέσα εἰς τὸν Ἰούλιον μῆνα, καὶ εἶχε παύσῃ ἡ ἐργασία. Ὁ ἀνδρας μου εἶναι βιβλιοδέτης... κατασκευάζει κουτιὰ καὶ ἄλλα πράγματα ἀπὸ χαρτόνι... Ἐργάζεται εἰς τὸ σπίτι κ' ἔχει ἀρκετὴν πελατεῖαν. Ἀλλὰ τὸ καλοκαῖρι, βλέπεις, οἱ περισσότεροι πελάται φεύγουν, πηγαίνουν εἰς τὴν ἐξοχίην, εἰς τὰ λουτρά... Ἐὸ παιδάκι μας ἀρρώστησε τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς τῆς 14 Ἰουλίου... Ἐκάμνε μεγάλην ζέστην καὶ ἐκρύωσε φαίνεται... ἔκλαιε κ' ἐκόντευε νὰ πνιγῇ... Καὶ ὁ πατέρας του ἐξακολουθοῦσε νὰ κρεμνᾷ μικρὰς σημαίας καὶ κόκκινα φαναράκια εἰς τὸ παράθυρον... Δὲν ξεύρεις πῶς ἐθύμισα!.. Μόνον εἰς τὴν πολιτικὴν ἔχουν αὐτοὶ οἱ ἄνδρες τὸν νοῦν των!... Ἐὴν ἄλλην ἡμέραν ὅμως ποῦ νοῦς πλέον διὰ φωταψίαν! Ἦλθε ὁ γιατρός κ' ἐστράδωσε τὸ στόμα του ὅταν τὸ εἶδε τὸ παιδί, καὶ μὰς εἶπε νὰ τοῦ κολλήσωμεν ἕνα «βιζιγάντι»... Φαντασθῆτε εἰς τὴν ἡλικίαν του!.. Δὲν ἐντρέπομαι νὰ εἰπῶ πῶς εὐρεθῆκαμεν καὶ ὀλίγον στενοχωρημένοι. Ὁ ἀνδρας μου ἐπῆγε νὰ εἰσπράξῃ κάτι ποῦ τοῦ ἔχρεωστοῦσαν, ἀλλὰ ποῦ!.. εἶχαν φύγη ἔλοι. Ἦπειτα φαίνεται πῶς μέσα εἰς τὸ σπίτι μας δὲν ἦμποροῦσε νὰ γίνῃ καλὰ τὸ παιδάκι μας. Ἔχομεν δύο μικρὰ δωμάτια καὶ ἡ κρεββατοκάμαρά μας εἶναι ἐπάνω ἀπὸ τὸ πηγάδι. Ἦότε ὁ γιατρός μὰς εἶπε: «Ἦρέπει νὰ τὸ στείλετε εἰς τὸ νοσοκομεῖον. ἡὰ σὰς δώσω ἐγὼ συστατικὸν εἰς ἕνα φίλον μου ποῦ εἶναι ἐκεῖ...» Ἀχ! τί σκληρὸ ποῦ ἦτο γιὰ μὰς! Ἐὸ ἐπήγαμεν μὲ τὴν ἄμαξα, ἔβαλα ἐνέχυρον δύο σενδόνια γιὰ νὰ πληρώσω τὸ ἀγῶγι. — Ὄταν ἐφθάσαμεν εἰς τὴν εἰσοδὸν τοῦ νοσοκομείου, ὁ ἀνδρας μου ἀγκάλιασε κ' ἐφίλησε τὸ μικρό, ποῦ τὸ εἶχα τυλιγμένο σ' τὴν ἀγκαλιά μου μὲ μίαν μάλλινην κουβέρτα, καὶ μοῦ εἶπε: «Ἦγγαινέ το μόνῃ σου ἐπάνω· ἐγὼ δὲν ἔχω τὸ θάρρος!» Ἦμιβῆκα—ἡ μάννα ἔχει μεγαλειτέρα γενναιοῦτητα—ἀλλὰ ἔταν ἕνας νοσοκόμος ἦλθε καὶ μοῦ ἐπῆρε τὸ παιδί ἀπὸ τὰ χέρια μου, μοῦ ἐφάνῃ ὡσάν νὰ μοῦ ἐξερρίζωσαν τὴν καρδιά! Ἦπειτα κατέβηκα νὰ εὕρω τὸν πατέρα του, ποῦ ἐκάπνιζε καὶ μ' ἐπερίμενε κάτω. Ὄταν μὲ εἶδε μοναχὴν μὲ τὴν κουβέρτα ἀποκάτω ἀπὸ τὴν μασχάλην μου, ἐπέταξε μὲ θυμὸν τὴν πίππαν του εἰς τὸ πεζοδρόμιον καὶ τὴν ἔκαμε χίλια κομμάτια. Ἐγυρίσαμεν εἰς τὸ σπίτι, χωρὶς νὰ βγάλωμε μιλιά!..

Ἐξ ἑβδομάδας ἔμεινε ὁ Λεοπόλδος εἰς τὸ νοσοκομεῖον! Ἦταν καλοκαίρι, ἀλήθεια, ὥρατος καιρὸς, ἀλλὰ τί νὰ σὰς εἰπῶ... ὄλον αὐτὸ τὸ διάστημα μοῦ ἐφαίνετο πῶς δὲν εἶχε φῶς ὁ ἥλιος. Μὲ ἀφίναν νὰ τὸν βλέπω κάλλε Κυριακὴν καὶ Πέμπτην, καὶ τοῦ ἐπήγαινα κρυφά, ἐπειδὴ ἦτον ἀπαγορευμένον, γλυκὰ καὶ παιγνιδάκια, κάτω ἀπὸ τὸ σάλι μου... Μοῦ ἔλεγαν ὅτι ἦτο καλλιτέρα καὶ ὅτι θὰ γίνῃ καλὰ χωρὶς ἄλλο. Κάλλε φορὰν ὅμως ποῦ ἔφευγα καὶ τὸ ἀφίνα, ἔκλαια ἀπαρηγόρητα. Καὶ ἔπρεπε νὰ τὰ καταπίνω ὅλα ἐκεῖνα τὰ δάκρυα καὶ νὰ μὴ γυρίζω εἰς τὸ σπῖτι κλαμένη. Ὁ πατέρας τοῦ ἐστενοχωρεῖτο ποῦ μᾶς ἔλειπεν ὁ μικρὸς, ἀν καὶ ἔκαμνε τὸν γενναῖον... Καὶ μίαν φορὰν, ποῦ ἐγύρισα ἀπὸ τὴν ἀγορὰν, εὐρήκα τὸν ἀνδρα μου καὶ ἔκλαιε κοντὰ εἰς ἓν ἀρνάκι χάρτινον τοῦ Λεοπόλδου, ποῦ εἶχε ἀφήσῃ ἐπάνω εἰς τὸ τραπέζι... Ἔλος πάντων ἐτελείωσεν αὐτὴ ἡ ἱστορία καλὰ, ἐξηκολούθησεν ἡ πτωχὴ γυνή, καταφιλοῦσα τὸ τέκνον της.—Ὡς ἰδοὺς πάλιν τὸν πατέρα σου... εἶναι εἰς τὸ σπῖτι καὶ μᾶς ἐτοιμάζει νὰ φάμε... Τώρα θὰ στέκῃς καλὰ, παιδάκι μου, θὰ γελῆς παχὺ καὶ δυνατὸ... Νά, κύτταξε πῶς ἐκκοκύνισαν τὰ μαγουλάκια σου!.. Καὶ θὰ παίρνῃς καὶ τὸ μουρουνόλαδό σου γιὰ τὸ χατήρι τῆς μητερούλας σου... ἔ, βασιλόπουλό μου;

Ἦνδ' ἔλεγε ταῦτα ἡ ταλαίπωρος μήτηρ, λαλοῦσα ἐκ τῆς περισσείας τῆς καρδίας της, ὁ δὲ δῶγος τοῦ λειφορείου, ὅστις ἦτο καὶ αὐτὸς πατήρ, καὶ ἡ γραία ἀδελφὴ τοῦ Ἑλέους, ἥτις ἦτο ἀγαθὴ γυνή, τὴν ἠκροῶντο μὲ μεϊδίαιμα ἐνθαρρυντικόν.

Ἀλλὰ τί σκέπτεται τάχα ἡ ἄλλη ἀδελφὴ, ἡ νεαρὰ μοναχὴ ἢ τόσον ἰσχυρά, μὲ τὰς λευκὰς καὶ ἀρχοντικὰς χεῖρας, ἢ ὅποια κατεβίβασεν ἐπάνω εἰς τὰ ὄμματα τὰ βελούδινα τῆς βλέφαρα, ὡς νὰ ἤθελε νὰ βυθισθῇ ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τοὺς συλλογισμοὺς της;

Σκέπτεται ὅτι ὅλα ταῦτα δὲν εἶναι ὄνειρον· ὅτι δύο ὄντα ἠνώθησαν διὰ παντὸς εἰς τὴν εὐτυχίαν καὶ εἰς τὴν συμφορὰν, ὅτι ἀγαπῶνται καὶ ὅτι ἔχουν ἀνάμεσόν των ἓν τέκνον. Σκέπτεται ὅτι ἄλλοτε—ἴθι, πρὸ πολλοῦ, πρὶν ἀκόμη αἰ εὐσπλαγγικαί της χεῖρες ἐγγίσωσι τὴν ἀνθρωπίνην δυστυχίαν—ὄνειρεύθη καὶ αὐτὴ, ὄνειρον ἀγνὸν καὶ εὐγενές, τοῦ ὁποῦ ἀόριστόν τινα ἀνά-

μνησιν ἀνευρίσκει εἰς τοὺς ἀφελεῖς λόγους τῆς γυναικὸς ἐκείνης τοῦ λαοῦ. Σκέπτεται τὸ παρελθὸν καὶ ἀναπολεῖ...

Ὄνομάζετο τότε Ἀννέττα... Ἐξήρχετο μόλις ἐκ τοῦ Παρθεναγωγείου. Τὸ ὑψηλὸν παράθυρον τοῦ παρθενικοῦ τῆς δωματίου ἔβλεπεν εἰς τὸ εὐρύχωρον κήπον τοῦ μεγάρου τοῦ πατρὸς της. Ἦτο ἀνοιξίς καὶ ἀπὸ τὸ φύλλωμα τῆς ἀνθισμένης καστανέας ἤκουε τὰ κελαδῆματα τῶν πτηνῶν... Ἐκείνας τὰς ἡμέρας ὁ θεῖός της ὁ ἀρχιεπίσκοπος εἶχε κάμῃ λόγον εἰς τοὺς γονεῖς της περὶ γάμου... Ἐπρόκειτο διὰ τὸν κύριον Καβενδαίλ, ἓνα νέον ἀρχαιοτάτης καὶ εὐγενοῦς οἰκογενείας τῆς Ἰρλανδίας. Ἐνόμιζεν ὅτι ἀκούει ἀκόμη τοὺς ἤχους τῆς μαζούρκας, τὴν ὁποῖαν ἔπαιζεν ὀρχήστρα ἀφανῆς εἰς τὸν χορὸν τῆς πρώτης παρουσιάσεως τοῦ νυμφίου. Πῶς τὴν ἐτάραξεν εὐθὺς μὲ τὸ πρῶτον βλέμμα ὁ νέος ἐκεῖνος ὁ ἀνεπλήρητος τὸ ἦθος καὶ τὴν ἐνδυμασίαν, ὅστις, μὲ τὴν κτενισμένην ἐπιμελῆς κόμην του, μὲ τὸ βραχὺ κοκκινωπὸν γένειον καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς λάμποντας ὡς μαύρους ἀδάμαντας, ἠμολίαζε πραγματικῶς μέλος τι τῆς δυναστείας τοῦ Βαλοά... Ὁ Δούγλας... ἐλέγετο Δούγλας. Ἐπὶ ἕξ μῆνας πολλάκις ἡ νεᾶνις ἐπρόφερε τὸ ὄνομα τοῦτο χαμηλῆ τῆ φωνῆ, ὅσάκις εὐρίσκετο ἐντελῶς μόνῃ, μὲ μεϊδίαιμα τρυφερότητος... Ἦν τούτοις δὲν ἠγάπα τὸ βλέμμα του ἐκεῖνο τὸ πολὺ τολμηρὸν, τὸν γέλωτά του ἐκεῖνον τὸν κακεντρεχῆ... Ἐπειτα μίαν ἡμέραν αἰφνιδίως ὁ πατήρ της ἀνεχώρησε μαζὶ της καὶ ἐπήγαν εἰς μίαν ἐπαυλὴν τινὴ μακράν. Ἐπὶ τέλους ἔλαβε τὸ θάρρος νὰ ἐρωτήσῃ περὶ τοῦ μνηστῆρός της καὶ ὁ γέριον δούξ κατακόκκινος ἐξ ὀργῆς ἠρκέσθη μόνον νὰ τὴν διατάξῃ νὰ μὴ προφέρῃ ποτὲ ἄλλοτε τὸ ὄνομα ἐκεῖνο ἐνώπιόν του... Καὶ ὑπήκουσε μετὰ λύπης, χωρὶς νὰ ἐννοῆ τίποτε, ἕως ὅτου εἰς ἓν φύλλον ἐφημερίδος, εἰς τὸ ὁποῖον τυχαίως ἔρριψε τὸ βλέμμα, ἀπεκάλυψε τὸ φρικτὸν σκάνδαλον, τὴν νυκτερινὴν συμπλοκὴν ἐντὸς ἐστιατορίου, τὴν μονομαχίαν του ἐξ αἰτίας μιᾶς χορευτρίας, κατὰ τὴν ὁποῖαν ὁ κύριος Καβενδαίλ ἐφόνευσε μὲ τὴν σπάθην ἀπαθέστατα ἓνα ἀνθρώπου... ὄλον τὸ αἶσχος τέλος τὸ ὁποῖον ἀπεκαλύφθη ἐν λεπτομερείᾳ ἐνώπιον τοῦ κακουργιοδικείου. — Κατόπι ἐνεθυμεῖτο ὅτι ἔπαθε μακρὰν ἀσθένειαν, ἐνεθυμεῖτο ὅτι ἐπρόφερον εἰς τὸ παραλήρημά της τὸ ὄνομα τοῦ

Δούγλα, ένεθυμειτο τήν άμυδράν λάμπιν τής κανδήλας κατά τās νύκτας τής άϋπνίας. Έπειτα άνεπόλει τὸ στάδιον τής άναρρώσεώς της· τὸ φθινόπωρον εἰς τὸν ἐξώστην τοῦ πύργου της, τὸν σκιαζόμενον ὑπὸ πλατάνων μὲ κιτρινισμένα φύλλα, ὅπου ἤσθάνετο τόσην μελαγχολίαν καὶ δόλοεν παρακολούθει διὰ τοῦ βλέμματος τὰ σύννεφα διοκόμενα ὑπὸ τοῦ βορειοδυτικοῦ ανέμου καὶ κατασπαρασσόμενα κατὰ τήν διάθασίν των εἰς τās κορυφάς τῶν ὀρέων... Ἐπὶ τέλους ἔλαβε τήν σοβαράν ἀπόφασιν, καὶ μὲ ὀλην τήν θλίψιν τοῦ πατρὸς της καὶ μὲ ὄλας τās συμβουλὰς τοῦ θεοῦ της ἀρχιεπισκόπου, ὁ ὅποιος ἔδραμε μετὰ σπουδῆς ἀπὸ τήν ἔδραν του διὰ νὰ τήν ἀποτρέψη, περιεβλήθη τὸ ἔνδυμα ἀδελφῆς τοῦ Ἰλέους — ἔγεινε καλογραία.

Ἐπὶ ἕξ ἔτη τήρα θεραπεύει πληγὰς, τās ὅποιας θεωρεῖ ὀλιγώτερον ἀνιάτους ἀπὸ τήν πληγὴν τής καρδίας της. Ἀγρυπνεῖ παρὰ τὸ προσκεφάλαιον ψυχorroαγούντων, τοὺς ὅπολους σχεδὸν φθονεῖ διότι ἀναχωροῦν ταχύτερον αὐτῆς...

Καὶ ἰδοὺ ἕξαφνα ἐνεθυμήθη ὅτι, μολονότι χωρισμένη πλέον καὶ νεκρὰ διὰ τὸν κόσμον, διεφύλαξε καὶ ἔχει ἀκόμη εἰς τὸν λαϊμόν της τὸ φυλακτόν, τὸ μετάλλιον τὸ εὐλογηθὲν ἀπὸ τὸν Πάπαν, τὸ ὅπολον ἔφερεν εἰς αὐτὴν ἐπιστρέφων ἐκ μακρῆς περιουσίας ἀνὰ τήν Ἰταλίαν ὡς δῶρον ὁ κύριος Καθενδαλλ... Ὡ ἀσθενὴς καρδία!

Κατ' ἐκείνην τήν στιγμὴν ἡ συντροφὸς της ἰθίησεν ἔλαφρῶς τὸν βραχιονὰ της, ἐκλαμβάνουσα αὐτὴν ὡς κοιμισμένην.

— Ἐξύπνα, ἀδελφὴ μου... ἐφθέσασμεν.

Ἡ δεσποινὴς Ἀννέτα δὲ Καρδαλλιάν, ἡ φέρουσα τῶρα τὸ θρησκευτικὸν ὄνομα ἀδελφῆ Ἰρσὺλη, ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὸ βλέμμα της συνήντησε πάλιν ἐνῆπιόν της τήν γυναῖκα ἐκείνην μὲ τὸ ἀσθενὲς παιδίον ἐπὶ τῶν γονάτων της, ἀκούσιον ἀφορμὴν τῶν βεμβασμῶν της.

Ἦφερε μετὰ σπουδῆς τήν χεῖρα εἰς τὸν λαϊμόν, εἰσήγαγε μετὰ κόπου δύο δακτύλους ὑπὸ τὸ καλλαρισμένον πανλόν τοῦ περιλαιμίου της καὶ ἀνέσυρε μικρὸν χρυσοῦν μετάλλιον κρεμᾶμενον διὰ λειποῦ κορδονίου, τὸ ὅπολον ἀπέκοψε διὰ τῆς χειρὸς. Ἐπειτα θέτουσα τὸ ἀντικείμενον αὐτὸ, ἀκόμη θερμὸν ἐκ τοῦ

θάλλους τοῦ στήθους της, εἰς τήν χεῖρα τῆς γυναικὸς τοῦ λαοῦ εἶπε:

— Θὰ μοῦ κάμετε τήν χάριν, κυρία, νὰ δεχθῆτε αὐτὸ τὸ ἐνθύμημα καὶ νὰ τὸ κρεμάσετε εἰς τὸ ἀγαπημένον σας τὸ παιδάκι... Εἶναι φυλακτόν εὐλογημένον ἀπὸ τὸν Ἅγιον Πατέρα μας τὸν Πάπαν.

Καὶ ἀποφεύγουσα τās εὐχαριστίας τῆς μητρὸς ἢ ἀδελφῆ τοῦ Ἰλέους ἀπειμακρύνθη παρακολουθοῦσα τήν εὐσαρκον συντροφὸν της, ἣτις ἤδη κατῆλθεν ἐκ τοῦ λεωφορείου καὶ ἐβάδιζεν ἀπτώχτος εἰς τὸν βόρβορον τῆς ὁδοῦ.

Ὁ ὁδηγὸς, ὅστις ἔφερεν εἰς τὸ Πυλάκιόν του πρὸς ἀνάγνωσιν τὸ φύλλον ριζοσπαστικῆς ἐφημερίδος, ἤσθάνθη τήν ὄρεξιν νὰ ἐκφέρῃ χλευαστικὴν τινα παρατήρησιν. Ἄλλ' ἦτο παλαιὸς δεκανεὺς τῶν πεζῶν ἀκροβολιστῶν, ἀπολέσας τὸ ἦμισυ τοῦ ὠτίου του ἀποκοπὲν ὑπὸ σφαίρας βρωσικῆς εἰς τήν μάχην τοῦ Βαλακλαδά, καὶ ἐσέθετο τās γυναῖκας.

Ἡ πτωχὴ γυνὴ παρετήρησε τὸ ἡγιασμένον μετάλλιον μὲ σοβαρότητα καὶ εὐσέβειαν.

Καὶ ὁ ὁδηγὸς ἠρκέσθη νὰ μειδιάσῃ ὑπὸ τὸν φαιὸν του μύστακα ἐξ ἀδρότητος πρὸς τὸ ἠραῖον φύλλον.

Μεταφρασις Χ.

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΛΛΑΣ

Τὴν 22 Μαΐου ἐτελέσθησαν εἰς τὴν ἐνταῦθα Πρώτον Σκοπευτικὴν Σχολὴν οἱ πρῶτοι Σχολικαὶ Σκοπευτικοὶ Ἀγῶνες μετὰ τῶν μαθητῶν τῆς ἀνωτάτης τάξεως τῶν ἐν Ἀθήναις Γυμνασίων, τοῦ Πρακτικοῦ Λυκείου καὶ τῆς Ἐμπορικῆς Σχολῆς. Ἐκαστον σχολεῖον ἀντεπροσωπεύεται ὑπὸ ἑμᾶδος ἑξ σκοπευτῶν, ἀνεδειχθῆναι δὲ πρωτεύσασα ἡ ἑμᾶς τοῦ Ἀ' Γυμνασίου, εἰς ἣν καὶ ἀπενεμήθη τὸ ὑπὸ τοῦ Συλλέγου πρὸς Διάδοσιν Ὁφελίμων Βιβλίων ταχθεὶν ἐπαμειβόμενον ἑπαθλον σκοπευτικῆς ἀριστείας. Πλὴν τούτου εἰς τοῦς τρεῖς ὑπερτερήσαντας κατὰ τὴν εἰστοχίαν σκοπευτὰς ἀπενεμήθησαν ἐν σκοπευτικῶν ὅπλων καὶ ἐν σκοπευτικῶν πιστόλιον, ὡς ἐτήσια ἑπαθλα τῶν ἀδελφῶν Βόλων, καὶ ἐν κινηγητικῶν ὅπλων, ὡς ἑπαθλον ἐκ μέρους ἀνωνόμου ἀλλοθίου. Ἐἰς τοῦς πρωτεύσαντας ἑξ ἑκάστης ἑμᾶδος ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγῶνων ἀπένευεν ἀργυρᾶ μετᾶλλια.

— Μεταρρυθμιστικῆς τῆς ὑπὸ τὸν κ. Θεοτόκην Κυβερνήσεως, ὑπουργὸς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ἐγένετο ἀπὸ τῆς 21 Ἰουνίου ὁ κ. Σ. Στάης.

— Διὰ Β. Δ. τῆς 25 Ἰουνίου ὁ κ. Γεώργ. Δροσίνης διορίσθη Γεν. Ἐπιθεωρητῆς τῆς Δημοτ. Ἐκπαιδεύσεως.

— Τὸ Ὀρφανοτροφεῖον Χατζηκωνῆστα ἐπανηγήρυσεν τὴν πεντηκονταετηρίδα τῆς ἰδρύσεώς του. Κατὰ τὴν ἐορτὴν παρέστη ὁ Βασιλεὺς καὶ τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον, ἠμύλησεν δὲ ὁ Δήμιάρχος Ἀθηναίων, ὡς πρόεδρος τοῦ ἀδελφάτου τοῦ φιλανθρωπικοῦ ἰδρύματος.

— Δύο διαγωνισμάτων αἱ κρίσεις ἀνεγνώσθησαν εἰς τὴν μεγάλην αἰ-

θουσαν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου: ἡ τοῦ Σουλτανοῦ Διαγωνίσματος πρὸς συγγραφὴν ἱστορίας τῆς Θεσσαλίας ὑπὸ τοῦ εἰσηγητοῦ κ. Σ. Λάμπρου καὶ ἡ τοῦ Παντελεδαίου Δραματικοῦ Ἀγῶνος ὑπὸ τοῦ εἰσηγητοῦ κ. Ν. Γ. Πολίτου. Εἰς τὸ πρῶτον ἐβραβεύθη ἡ συγγραφὴ τοῦ κ. Β. Κάνθη καὶ εἰς τὸ δευτέρον ἡ «Ἀρσινόη» τοῦ κ. Θ. Θωμά, ὁ «Κόσμος καὶ Ἡμίκосμος» τοῦ κ. Ἰωσήφ καὶ ὁ «Πρυκόλακας» ἀνωνόμου.

— Ὁ κ. Δημοσθένης Χατζηλάζαρος ἐγένετο ἰδρυτῆς Διαγωνίσματος πρὸς συγγραφὴν ἱστορίας καὶ λογογραφίας τῆς Μακεδονίας. Τὰ τῆς διεξαγωγῆς τοῦ Διαγωνίσματος ἀνεθεσεν εἰς τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον.

— Ἡ ἐπὶ τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων τῶν Δημοτικῶν Σχολείων Ἐπιτροπὴ τῶν κριτῶν ἀπέριψε πάντα τὰ ὑποβληθέντα εἰς τὴν κρίσιν αὐτῆς ἀναγνωσματάρια διὰ τὰς ἑξ τάξεις ἐν ἧλοι ὅσιν.

— Διὰ τὸ προσεχὲς ἔτος ὁργανοῦται Ἱερολογικὴ καὶ Ἱεροτεχνικὴ Ἐκθεσις ἐν Ἀθήναις τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἱερολογικοῦ Κήπου καὶ τοῦ Συνδέσμου τῶν Ἑλλήνων Γεωπόνων. Σκοπὸς ταύτης ἔσται ἡ ἐπὶ ἐξάμηνον ἑκθεσις πλουσίαν συλλογῶν ἐκ τῶν ἐγχωρίων καὶ ξένων ἐργαστασίων παντὸς εἴδους ἐργαλείων καὶ μηχανημάτων 18 διαφόρων κλάδων ἀναγομένων εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὰς σχετικὰς βιομηχανίας ἧται:

1) τῆς κυρίως γεωργίας, 2) τῆς κτηνοτροφίας καὶ κτηνιατρικῆς, 3) γαλακτοκομίας καὶ τυροκομίας, 4) ἀμπελοουργίας, 5) οἰνοποιίας, 6) οἰνοπνευματοποιίας καὶ ἀρωματοποιίας, 7) ἐλαικομίας καὶ ἐλαιουργίας, 8) θενδροκομίας, λαχανοκομίας καὶ ἀνοκομίας, 9) πτηνοτροφίας, 10)

μελισσοκομίας, 11) σηροτροφίας, 12) βασοκομίας καὶ βιομηχανίας βασικῶν προϊόντων, 13) θήρας καὶ ἀλιείας, 14) ὑδραυλικῶν ὀργάνων καὶ μηχανῶν, 15) κινητηρίων μηχανῶν, 16) μεταγωγικῶν ὀργάνων, 17) συσκευαστικῶν μέσων ὀπιρῶν, λαχανικῶν, ἀνθέων, ἐλαίων, κτηνοτροφικῶν προϊόντων κ.λ., 18) χημικῶν προϊόντων λιπασμάτων, ἐντομοκτόνων ἀντιπαρασιτικῶν φαρμάκων, οἰνολογικῶν προϊόντων κ.λ.π.

ΑΓΓΛΙΑ

Ἐξ ἀφορμῆς ἐπιδημίας τυφοειδοῦς πυρετοῦ, ἧτις ἐνέσκηψεν ἐσχάτως εἰς τὰ περὶχωρα τῆς Γλασκώθης, ἐξηκριθῆθη ἐπὶ ἡ ἀρχὴ ταύτης προ-ἦλθεν ἑξ ἀνθρώπου πρὸ πολλῶν ἐτῶν παθόντος ἐκ τυφοῦ καὶ θεραπυθέντος ἑκτοτε. Ἀνάλογος περιπτώσις παρατηρήθη καὶ εἰς ἄλλο μέρος τῆς Ἀγγλίας πρὸ τινῶν μηνῶν. Ἐκ τούτου προεκλήθη ἡ προσοχὴ τῆς υγειονομικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου καὶ ὀργανώθη εἰς τὰ νοσοκομεία συστηματικὴ ἐρευνα καὶ μελέτη τοῦ ζητήματος. Μέχρι τοῦδε ἡ ἐπιστήμη ἐπίστευεν ὅτι ὁ τυφικός μετὰ τὴν ἀνάρρωσιν τοῦ ὄχι μόνον ἦτο τελείως ὑγιῆς, ἀλλὰ καὶ σθένος κινδύνου παρεῖχε μεταδόσεως τῆς νόσου. Ἀλλ' αἱ ἀνωτέρω περιπτώσεις, καὶ ἄλλαι εἰς τὴν Ἀμερικὴν, μαρτυροῦν ὅτι οὗτος ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἐπὶ μακρὸν ἐπικίνδυνος διὰ τὴν δημοσίαν υγίαν. Ποῖα μέτρα λοιπὸν ἐπιβάλλονται πρὸς πρόληψιν τοῦ τοιοῦτου κινδύνου; Ἰσως ἀνάλογα πρὸς τὰ τῆς Γερμανίας, ἔπου οἱ παλαιοὶ τυφικοί ὑποχρεοῦνται νὰ ὑποβάλλωνται εἰς ἐξετάσεις καὶ εἰς ἀπολυμάνσεις, διὰ τῶν βακτηριολογικῶν σταθμῶν τῶν λειτουργούντων εἰς τὰ μέρη τὰ προσβαλλόμενα ὑπὸ τυφικῶν ἐνδημιῶν.

ΑΜΕΡΙΚΗ

Ὁ Ἀμερικανὸς ἐπιστήμων Schwartz διὰ νὰ διευκολύνῃ τὴν εἰρεσιν τοῦ βάρους καὶ τοῦ ἀναστήματος τῶν παιδίων μέχρις ἡλικίας 12 ἐτῶν κα-

τήρτισεν τοῦς ἑξῆς μνημοτεχνικοὺς κανόνας:

Ἰήρος.— Διὰ νὰ εἰρωμεν τὸ βᾶρος παιδίου μέχρι 3 ἐτῶν, πρέπει νὰ προσθέσωμεν εἰς τὴν ἡλικίαν του $1 \times 5 + 8$ ἀπὸ δὲ 3 μέχρι 12 ἐτῶν νὰ προσθέσωμεν $1 \times 4 + 8$. Τὸ ἐξαγόμενον εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν λίτρων τοῦ βάρους των. Ἐπειδὴ δὲ ἡ λίτρα εἶναι ἴση πρὸς ἡμῖσιν χιλιόγραμμον, ἔχομεν:

Ἡλικία	Βᾶρος σώματος
$1 + 1 \times 5 + 8 = 14$	λίτρ. ἢ χ/μα 9
$2 + 1 \times 5 + 8 = 23$	" " " 11.500
$3 + 1 \times 4 + 8 = 24$	" " " 12
$4 + 1 \times 4 + 8 = 28$	" " " 14

Ἀνάστημα.— Διὰ τὴν εἰρεσιν τοῦ ἀναστήματος, ἀπὸ 1 μέχρις 6 ἐτῶν, πρέπει νὰ πολλαπλασιάσωμεν τὰ ἔτη ἐπὶ 7 καὶ νὰ προσθέσωμεν 67· ἀπὸ δὲ τῶν 7 μέχρι τῶν 12 ἐτῶν, νὰ πολλαπλασιάσωμεν τὰ ἔτη ἐπὶ 5 καὶ νὰ προσθέσωμεν 82. Τὸ ἐξαγόμενον εἶναι τὰ ἑκατοστὰ μέτρον τοῦ ἀναστήματος:

Ἡλικία	Ἐκατοστὰ τοῦ μέτρου
$1 \times 7 + 67$	= 74
$2 \times 7 + 67$	= 81
	κλπ.
$7 \times 5 + 82$	= 117
$8 \times 5 + 82$	= 122
	κλπ.

Οἱ ἀνωτέρω ἀριθμοὶ φαίνονται ἐκφράζοντες ἀκριβῶς τὸν μέσον ὄρον, καθόσον σημεῖον πρὸς τὰς περὶ τοῦ βάρους καὶ τοῦ ἀναστήματος τῶν παιδίων παρατηρήσεις τῶν Γάλλων ἐπιστημόνων Vauvot καὶ Chautot. εἶναι δὲ χρήσιμοι εἰς γονεῖς καὶ παιδαγωγοὺς πρὸς ἐκτίμησιν τῆς καλῆς ἢ κακῆς θρέψεως καὶ τῆς ἰσχυρῆς ἢ ἀνωμαλίου ἀναπτύξεως παιδίου τινός.

— Ἐἰς μίαν μόνην νῆσον ἐκ τῶν μικρῶν Ἀντιλλῶν δὲν ὑπάρχουν ἐλειογενεῖς πυρετοί, διότι δὲν ὑπάρχουν ἐκεῖ ἀνιφελεῖς κήνηδες. Ἐθεβαίθη δὲ ἐκ τῆς γενομένης ἐπιστημονικῆς ἐρευνῆς, ὅτι αἴτια τούτου εἶναι ἕν εἶδος μικροτάτων ἰχθυῶν, τὸ ὅποιον ζῆ εἰς τὰ τέλματα καὶ τὰ ἔλη τῆς νήσου καὶ κατατρώγει τὰς

νόμφας τῶν ἀνωφελῶν κωνιόπιον. Ἰδύναν ἤδη ἐπιτυχεῖς δοκιμαίαι, ὅπως οἱ σιτηρῆαι αὐτοὶ μικροὶ ἰχθύες ἐγκλιματισθῶσι καὶ ἀλλαχοῦ, ὅπου ἐπιτολάξουν ἐλαιογενεῖς πυρετοὶ, ὡς εἰς τὴν Ἰαμαϊκὴν καὶ εἰς τὴν Ἀγγλικὴν Γουλιάνην καὶ εἰς ἄλλας ἐλειοπαθεῖς ἀφρικανικὰς χῶρας.

ΓΑΛΛΙΑ

Οἱ φοιτηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων κατὰ τὸ 1907 ἀνῆλθον εἰς 16,009.

— Ὁ Γάλλος ἐπιστήμων Βίγκουινδεν ἐπενόησε σύστημα, ἐφαρμοσθῆν ἤδη εἰς τὴν Βιέννην, διὰ τοῦ ὁποῦ τὰ ἠλεκτρικὰ ὥρολόγια κινεῖ ὁ ἀσὺρματος τηλεγράφος.

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Ὁ καθηγητὴς τῆς Γοττλίνης Καϊτενβουσελ κατήρτισε στατιστικὴν τοῦ πληθυσμοῦ τῶν Διαμαρτυρομένων κατὰ χῶρας. Ὑπολογίζει τοὺς Διαμαρτυρομένους τῆς Ἀμερικῆς εἰς 37 ἑκατομμύρια, τῆς Μ. Βρετανίας εἰς 37 ἑκατομμύρια, τῆς Γερμανίας εἰς 37 ἑκατομμύρια, τῆς Γαλλίας εἰς 700 χιλιάδας. Ἐὐὸ σύνολον τῶν Διαμαρτυρομένων ἀνέρχεται εἰς 180 ἑκατομμύρια, ἐκ τῶν ὁποίων 114 ἑκατομμύρια ἠμιλοῦν τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν.

— Κατὰ τὸ προσεχές συνέδριον τῶν Ἰσπεραντιστῶν, τὸ ὅποιον συνέρχεται τὸν Αὐγουστον εἰς Ἀρέσδην, θὰ παρασταθῇ ἡ «Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις» τοῦ Εὐριπίδου μεταφρασθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἐφευρετοῦ τῆς Ἰσπεράντο Δεσς Νάμενοφ.

— Ἡ δημοσίευσις τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Λέσσιγγ ἐνισχύει τὴν ἐκτίμησιν πρὸς τὸν μέγαν ποιητὴν. Πανταχοῦ διαφαίνεται ἡ ὑπερόχως εὐγενῆς φυγὴ τοῦ ἀνδρός καὶ ἡ ἀκατάβλητος καρτερία.

ΕΛΒΕΤΙΑ

Ἡ χῶρα ἡ δαπανῶσα πλεϊότερον, ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς, ὑπὲρ τῆς ἀγωγῆς καὶ παιδείας τῶν πολιτῶν εἶναι ἡ Ἑλβετία. Κατὰ τὸ 1906 ὁ προϋπολογισμὸς τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ἀνῆρχετο εἰς 61.170.000 φρ. Ἐκ τούτων 40.160.000 ἦσαν προωρισμένα διὰ τὴν Δημοτικὴν Ἐκπαίδευσιν, 9.790.000 διὰ τὴν Μέσην, 8.910.000 διὰ τὴν Ἰσπαγγελματικὴν καὶ 6.310.000 διὰ τὰ Πανεπιστήμια. Ἡ ἀναλογία εἶναι 19 φρ. δι' ἕκαστον κάτοικον.

ΟΛΔΑΝΔΙΑ

Ἰδὲ τὸ Φυσιολογικὸν ἐργαστήριον τοῦ Οὐτρέχτ κατεσκευάσθη εὐχάτως θάλαμος ἀπολίτου σιωπῆς πρὸς ἐκτέλεσιν ἀκουστικῶν πειραμάτων. Διὰ τῶν ἐξαπλῶν καὶ τεχνικῶς οἰκοδομηθέντων τοίχων ἐκ παντοειδῶν ὕλικῶν καταρθώθη σὺδεις ἐξωτερικὸς ἤχος νὰ εἰσχωρῇ. Ἰδὲ ἄλλου αἱ ἐσωτερικαὶ παρειαὶ ἐγίναν τοιαῦται, ὥστε πᾶσα ἀπήχησις ἐμποδίζεται. Τοιαύτη σιωπὴ κυριαρχεῖ ἐκεῖ, ὥστε ἂν πλησιάζῃ τις εἰς τὸ ὠτιον κογχύλιον, τοῦτο ἀπομένει ἐντελῶς βιωθόν. Αἱ διαστάσεις τοῦ σιωπηλοῦ θαλάμου εἶναι 2,25 × 2,20 × 2,25 μ., εἰσέρχεται τις δ' ἐντὸς αὐτοῦ διὰ διπλῆς θύρας.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΡΙΟΝ

ΞΕΝΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ἀγγλικά :

Albany Review (Λονδίνον, Μάϊος). — Ἐντυπώσεις ἐξ Αἰγύπτου ὑπὸ Π. Ν. Bradford. Συνηγορία ὑπὲρ φιλελευθερωτέρας διοικήσεως ἐν Καῖρη, χρησιμοποιοιμένου εἰς ταύτην καὶ τοῦ βαγενοῦς στοιχείου. — Ὁ W. Johnson διαβλέπει εἰς τὸ μέλλον τῆς Ρωσίας τὴν ἀνατολὴν νέας περιόδου μετὰ τὸν τσαρισμὸν, τῆς σοσιαλιστικῆς. — Ἀρθρον πλήρες σίχτου διὰ τὴν ἀνθρωπότητα ὑπὸ τῆς Κας E. Godfrey. Ἐκ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν κοψῶν καὶ τῶν μυῶπων, ἐπιτεινομένων ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, συμπεραίνει ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη φυλὴ βαίνει πρὸς βαθμιαίαν κατὰπτωσιν.

Nineteenth Century (Λονδίνον, Μάϊος). — Ἡ ταυτικὴ πολιτικὴ τῆς Γερμανίας εἶδει εἰς τὸν J. G. Barker ἀφορμὴν μομφῆς κατὰ τῶν Ἀγγλῶν φιλελευθέρων, οἵτινες δὲν ἀντεπεξέρχονται δι' ἀναλόγῳν μέτρων λέγοντες πρὸς τὸν Κάμπερ : «Ἴδὲ ἕκαστον νέον πλοῖον, τὸ ὅποιον θά ναυπηγῆς, ἡμεῖς θὰ ἀντιτάσωμεν δύο νέα πλοῖα!» — Συνηγορία ὑπὲρ τῆς γυναικοκρατίας ὑπὸ M. Cowley. Φωνεῖ ὅτι δὲν χρειάζεται ἐξαιρετικὴ νοημοσύνη διὰ νὰ ἐξῆ τις ψήφον, καὶ ὅτι χρῆσιν τῆς ψήφου κάμνουν ἤδη ἑκατομμύρια ἀνδρῶν καλῶ ἠποδοτέρων διανοητικῶς τῶν γυναικῶν.

Quarterly Review (Λονδίνον, Ἀπρίλιος — Ἰούλιος). — Ἐνθουσιώδες ἄρθρον περὶ Καυκάσιου ὑπὸ J. S. Roberts. — Ἰδὲ ἀφορμῆς τῶν ἑλλητικῶν σιτηρῶν δ' Ἰ. G. Kouyou εἰλεῖται ὅτι, ἂν ἐνισχυθῶσιν αἱ ἐρευνῆαι ἐν Αἰγύπτῳ, πολλοὶ νέοι θεσσαυροὶ θὰ ἐλθῶσιν εἰς φῶς, ἰδίως ἔργα τῆς Σαπφῶς, τοῦ Σημωνίδου, τοῦ Στήσιχόρου καὶ τοῦ Ἀρχιλόχου.

Review of Reviews (Λονδίνον, Μάϊος). — Ἀναμνήσεις περὶ τοῦ Κάμπελ Μπάνερμαν ὑπὸ W. T. Stead, ἐξαιρουσα ἰδίως τὸ ἔδρανον τῶν πεποιθήσεων τοῦ ἀποθανόντος πολιτετοῦ ἐν συνδιασμῷ πρὸς τὴν προσήκειαν τοῦ ἥθους. — Βιογραφία τοῦ John Deane, διεσθοντοῦ τῶν «Καιρῶν», ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ἐπὶ 36 ἔτη «ὁ Πρωθυπουργὸς τῆς κοινῆς γνώμης». (Ἰούλιος). — Ὁ Ignolus δὲν εἶναι εὐχαριστημένος ἐκ τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἡμοφρονίας, διαβλέπει δὲ τὴν πρόθεσιν τῆς Γερμανίας νὰ ἀποκοιμίσῃ τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Γαλλίαν διὰ νὰ παρασκευασθῇ καλλίτερον πρὸς πόλεμον ἐναντίον τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ἢ καὶ τῶν δύο. Συμβουλεύει λοιπὸν, ὅχι ἀπλῆν συνεννόησιν ἀλλὰ Ἀγγλογαλλικὴν συμμαχίαν, ἀπὸ τοῦδε πρὸς πρόληψιν τοῦ κινδύνου. Μελέτη τοῦ J. B. Behr περὶ ἐργασιῶν ἀκαδημάτων.

Contemporary Review (Λονδίνον, Ἰούλιος). — Ὁ Ἰρηνὸς ὡς θρησκευτικῶς μομφῆς ὑπὸ H. Rose.

Κατὰ τὸν Dillon ὁ σιδηροδρομὸς τῆς Βαυαρίας, χάριν τοῦ ὁποῦ ἡ Γερμανία προσδέκει ἐρωτικῶς τὰ γαλλικὰ κεφάλαια, ὅταν λάβῃ πραγματικὴν ὑπόστασιν, θὰ μεταβάλλῃ τὴν πολιτικὴν ἰσορροπίαν διὰ τῆς μεγάλης ἐνισχύσεως τῆς γερμανικῆς ἐπιβράσεως εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Fortnightly Review (Λονδίνον, Ἰούλιος). — Παναγγορικῶς τοῦ Κάμπελ Μπάνερμαν ὑπὸ Fr. Channing. Ἦς πολιτικῶς, λέγει, ἐξετιμήθη ὅσον καὶ ὡς ἰδιότης. Οὐδέποτε ἀφέθη νὰ δεηγηθῇ ὑπὸ τῆς προσωπικῆς φιλοδοξίας. Ἐπῆρξεν μέγας διὰ τὴν εὐλικρίαν τοῦ χαρακτήρος του καὶ τὰ ψυχικὰ του χαρίσματα. — Ὁ Spectator θεωρεῖ τὸν ἀγγλικὸν ποιητικισμὸν ὡς ἐμπόδιον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν δραματικῆς τέχνης ἐν Ἀγγλίᾳ.

Αμερικανικά :

Forum (Ν. Υόρκη, Ἀπρίλιος — Ἰούνιος). — Κρίσεις περὶ τοῦ Πορτογάλου δικτάτορος Φράγκου ὑπὸ Α. Maurice - Low. Παραβολὴ πρὸς τὸν Κρόμβελ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καρόλου τοῦ Α', ὅτε ἔμεινε κύριος τοῦ πεδίου, καὶ ἔλεγχος τοῦ Φράγκου ὅτι μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Διαδόχου ἐφυγαδεύθη.

Review of Reviews (Ν. Υόρκη, Μάιος). — Καταπληκτικαὶ εἶναι αἱ γεωργικαὶ ἀνάδοι τῶν ἠνωμένων Πολιτειῶν κατὰ τὸν Η. Ν. Casson, ὁ ὁποῖος περιγράφει ταύτας διὰ ζωηροτάτων χρωμάτων.

North American Review (Ν. Υόρκη, Μάιος). — Διάφορα ἄρθρα σχετικῶς πρὸς τοὺς ὑποψηφίους διὰ τὴν Προεδρίαν τῶν ἠνωμένων Πολιτειῶν. — Πραγματεία περὶ τῆς Ἀστυνομίας τῆς Ν. Υόρκης ὑπὸ J. A. Byron. — Περὶ τῆς λειτουργίας τοῦ Χρηματοποιοῦ ἐν Γερμανίᾳ ὑπὸ G. Blochmann.

Γαλλικά :

Correspondant (Παρίσι, 10 Μαΐου). — Ἀπολογία τοῦ Τιμωρισμοῦ ὑπὸ E. Blanc. Ὁ γράφων ἰσχυρίζεται ὅτι «οἱ Ρῶσοι θὰ εἶχον ἄδικον, ἂν παρεπονούντο κατὰ τοῦ ἔργου τοῦ Ψαρισμοῦ, τοῦλάχιστον κατὰ τὰ τελευταία ἑκατὸν ἔτη». — Ἡ Ἀμερικὴ τῆς ἀύριον ὑπὸ F. Klein. Ἰδιαιτέρα μνεία περὶ τῆς ἐπιδράσεως τῶν Ἀμερικανικῶν Πανεπιστημίων ἐπὶ τοῦ καθόλου πολιτισμοῦ ἐξ ἀφορμῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Σικάγου, τὸ ὅπαιον κατήντησε γὰρ ἔχει ὄχι μόνον ἰδικόν του ἑβδομαδιαίον περιοδικόν, ἀλλὰ καὶ ἰδικὴν του καθημερινὴν ἐφημερίδα καὶ τυπογραφεῖον πλουσιώτατον, ἔπου ἐκτυπῶνται τὰ συγγράμματα τῶν καθηγητῶν. (25 Μαΐου). — Τὸ ζήτημα τοῦ πληθυσμοῦ ἀπασχολεῖ τὸν Α. Bechaux. Θεωρῶν ὡς σύμπτωμα ἔθνικῆς παρακμῆς τὴν ἐλάττωσιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Γαλλίας, κρίνει ἐπιέγουσαν τὴν ἀνάγκην ἐξουρέσεως δραστηκῶν μέσων κατὰ τῶν ἐπεκτει-

νομένων ὁλονέν τάσεων πρὸς ἀγαμίαν καὶ ἀτεχνίαν.

Grande Revue (Παρίσι, 10 Μαΐου). — Ἰστοίηται Ἀθήναι ὑπὸ G. Ancey. Τὸ πρῶτον μέρος ἐντυπώσεων ἐξ Ἑλλάδος καὶ ἑλληνικῶν νήσων. Μετὰ πολλοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἐκφράζεται ὁ γράφων, ὄχι μόνον περὶ τῶν ἀρχαίων μνημείων, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων. — (25 Μαΐου). Ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Ἀποστολέα ὁ Α. Cide ἀναλύει καὶ ἐρευνᾷ τὸ ὅλον ἔργον αὐτοῦ.

Mercure de France (Παρίσι, 16 Μαΐου). — Μελέτη περὶ τοῦ Ἀγγλου ποιητοῦ καὶ ζωγράφου Λάντη Γιβρὸλ Ρουσσέιη ὑπὸ Α. Fontainas. — (1 Ἰουνίου). Τὸ ὄνειρον τῆς εὐτυχίας ὑπὸ M. A. Leblond, ἥτοι ἐρευνᾷ τὴν ἰδέαν τοῦ Ρουσσώ, τοῦ Σαιν-Πιέρ καὶ ἄλλων συγγραφέων τοῦ 18ου καὶ 19ου αἰῶνος.

Nouvelle Revue (Παρίσι, 15 Μαΐου). — Περὶ οὐρανογράφων φυτῶν ὑπὸ G. Bonnier. Ἀνάσκει τῶν περὶ τοῦτων ἰδεῶν, τὰς ὁποίας ὁ γράφων ὀνομάζει μύθους καὶ πλάνας. — Ὁ S. Mounier πραγματεῖται περὶ τῆς διδασκαλίας τῆς γεωλογίας εἰς τὰ πανεπιστήμια, καὶ τῆς ἐκτάσεως, ἣν ἔλαβε τὸ μάθημα τοῦτο κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. — (1 Ἰουνίου) Τὸ προαιτιοτικὸν ἁμάρτημα ὑπὸ J. Reinach. — Τὰ πολεμικὰ ἀντικείμενα, μελέτη ὑπὸ Sarlet-Giraldault.

Revue des Deux Mondes (Παρίσι, 15 Μαΐου). — Ἀποσπάσματα ἀνεκδότου μυθιοτήματος τοῦ Ρενὴν ἐπιγραφόμενου «Patrice» καὶ ἀναφερομένου εἰς τὰ 1788. — Ἀνεκδοτὰ ποιήματα τοῦ Σουλτῆ Πρωδὸμ (1 Ἰουνίου). — Περιγραφή Ἑλληνικῶν ποιῶν ὑπὸ L. Bertrand; Ἡ Αὔλις τῆς Ἰφιγενείας, ἡ Νεμέα, αἱ Μυκῆναι, ἡ ἀπὸ Τριπόλεως εἰς Σπάρτην ὁδὸς, ἡ Μυστράς κλπ. — Ἀπολογία τῆς ἰατρικῆς καὶ τῶν ἰατρῶν ὑπὸ C. Richet; «Ὅθεν ἀδικώτερον τοῦ λέγειν ὅτι ἡ ἰατρικὴ δὲν ἔκαμε τίποτε. Τοῦναντίον ἔχει κάμνη θανάματα. Ἡδὲ κάμνη καὶ ἄλλα, ἂν ἔχει τὰ ἀπαιτούμενα μέσα πρὸς πειρα-

ματικῆς ἐρεῦνας. Αἱ κατὰ τὸ παρελθὸν ἐδεργασίαι τῆς εἶναι ἀναριθμητοί. Ἀλλὰ, εὐνάμεθα νὰ προδοσκῶμεν ἀφθονωτέρας τὰς μελλούσας ἐδεργασίας».

Revue politique et parlementaire (Παρίσι, Μάιος). — Ὁ Α. Valenzi πραγματευόμενος περὶ τῆς οἰκονομικῆς καὶ δικαιοδικῆς κώστασις τῆς γυναικὸς ὑποστηρίζει ἐν συμπεράσματι ὅτι «ὁ νομοθέτης, ἀπελευθερῶν τὴν γυναῖκα, θὰ βελτιώσῃ τὴν τύχην τοῦ ἀνδρός».

Revue du Mois (Παρίσι, 10 Μαΐου). — Ὁ P. Painlevé ἀπαντᾷ εἰς τὰ περὶ χημικῆς συνθέσεως τῆς ζωῆς γραφέντα ὑπὸ τοῦ J. Duclaux καὶ ὑποστηρίζει τὰς γνώμας τοῦ Berthelot.

Revue de Philosophie (Παρίσι, 1 Μαΐου). — Μελέτη περὶ ἐνός ποιητοῦ φιλοσόφου, δηλ. τοῦ Σουλτῆ Πρωδὸμ ὑπὸ τοῦ Αἰθῆ J. Martin.

Γερμανικά :

Deutsche Rundschau (Βερολίον, Ἰούνιος). — Ἡ κατὰ τῆς Ἀγγλίας ἔχθρα ὑποθέσκει εἰς τὰς Ἰνδίας κατὰ τὸν πλοίαρχον P. Walthier. Ἐντυχῶς τὸ μεταξὺ Μωαμεθανῶν τὸ θρησκευτικὸν καὶ τῶν λοιπῶν Ἰνδῶν ὑπάρχον ἀσβεστον μίτος σφίζει τὴν ἀγγλικὴν κυριαρχίαν ἀπὸ παντὸς κινδύνου. Ἀλλ' ἡ διαλλαγὴ τῶν δύο τοῦτων μερῶν τοῦ πληθυσμοῦ θὰ ἴητο εὐεργία διὰ τὴν Ἀγγλίαν.

Deutsche Revue (Στουττγάρδη, Μάιος). — Ἄρθρον τοῦ Ἀγγλου Sir H. Roscoe περὶ τῶν σχέσεων μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γερμανίας.

Maerz (Μόναχον, Μάιος). — Ἄρθρον τοῦ Ἰταλοῦ G. Ferrero περὶ Ἰαπωνίας καὶ τοῦ ἀδικαιολογήτου φόβου, τὸν ὁποῖον ἐμπνέουν εἰς τοὺς Ἑβραίους οἱ κίτρινοι μετὰ τὸν Ρωσογαπωνικὸν πόλεμον.

Nord und Süd (Βερολίον, Μάιος). — Γνώμη τοῦ Max Nordau περὶ τοῦ θεάτρου ὡς μέσου μαρτυρίας τοῦ λαοῦ. Εὐτυχῶς, λέγει, ἡ ἐπιδρασίς του δὲν εἶναι μεγάλη, ἀλλ' ἡ ἴσησαν δυσάρεστα τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ψυχῶν τοῦ λαοῦ.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Παναθήναια (Ἀθήναι, 31 Μαΐου). — Σκιαγραφία τοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ Γ' ὑπὸ Η. Ζητουσιάτη, ἐξαιρουσα τὰς μεγάλας ἀρετὰς αὐτοῦ. — Δύο ἀνεκδοτὰ διηγήματα τῆς Ἀλεξάνδρας Παπαδοπούλου. — Περιγραφή ἐκδρομῆς ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Ἐπίδαυρον ὑπὸ Γ. Η. Βυζαντινοῦ.

Ἀθήναι (Ἀθήναι, Ἰούνιος. — Τιμιον ὁ Ἀθηναῖος τοῦ Σαιξπήρου κατὰ μετάφρασιν Μ. Ν. Δαμηράλη. — Φυσιολογία τῆς γλώσσης ὑπὸ τῆς Κας Α. Παναγιωτάτου.

Νέος Ἑλληνομνημίων (Ἀθήναι, 31 Μαρτίου). — Τρεῖς ἐπιστολαὶ τοῦ καρδινάλιου Βησσαρίωνος ἐν δημῷδε γλώσσῃ. — Ἡ Ἑλληνικὴ ὡς ἐπίσημος γλώσσα τῶν Σουλτῶν.

Σενοφάνης (Ἀθήναι, Μάρτιος — Ἀπρίλιος). — Οἱ οὐδηροδρομοὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὑπὸ Ἀρ. Μουράτογλου. — Περὶ τῶν παιδαγωγικῶν δασκασίων Βασιλείου τοῦ Μεγάλου ὑπὸ Φ. Κοσκουλέ. — Περὶ τῶν ὀνομασιῶν κομῶν, πόλεων καὶ χωριῶν τῆς Κωνσταντινῆς ὑπὸ Ν. Λεβίδου. — Βιβλιοκριτικὴ ὑπὸ Γρηγ. Σ. Ἰωσηφίδου.

Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος (Ἀλεξάνδρεια, Μάιος). — Τοῦ οἰκουμηνικοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Κυπρίου ἐπιστολαὶ ὑπὸ Σωφρ. Ἰδοστρατιῶου. — Ἐκκλησιαστικὴ Γερμανία ὑπὸ E. Παπακακωβίδου. — Περὶ τοῦ δευτέρου γάμου τῶν κληρικῶν ὑπὸ Γρ. Παπαμιχαήλ.

Νέα Ζωὴ (Ἀλεξάνδρεια, Μάιος). — Σκληροὶ καὶ Αἰετοὶ σίχου, τρία ποιήματα ὑπὸ Κ. Παλαμά. — Τὸ τελευταῖον διήγημα τοῦ Α. Καρκαβίτσα ἀναφερόμενον εἰς τὸν πόλεμον τοῦ 1897.

Ἐφημερίς τῶν Κυριῶν (Ἀθήναι, 1 - 15 Ἰουνίου). — Νόμος ἀνομίας ὑπὸ τῆς Κας Παρρέν. Πρόκειται περὶ τῆς εἰσαγωγῆς γυναικῶν εἰς τὴν τηλεφωνικὴν ὑπηρεσίαν καὶ τῆς γλιτοχρότητος τοῦ μισθοῦ. — Γράμματα μίς νεωτέρων. — Τὸ σύμβολον ἐν τῇ ἐξέλεξι τῶν αἰώνων ὑπὸ τῆς Κας Α. Παναγιωτάτου. — Ἀπὸ τῶν ταξιδιῶν μου : ἡ Σφίγξ ὑπὸ τῆς Κας Παρρέν.

Δ. ΒΙΚΕΛΑΣ

Τὴν 7^{ην} Ἰουλίου ἀπέθανεν ἐν Κηφισίᾳ μετὰ μακρὰν νόσον ὁ Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου πρὸς Διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων Δ. Βικέλας.

Ἐπὶ τῷ θανάτῳ αὐτοῦ τὸ Δ. Συμβούλιον τοῦ Συλλόγου ἐξέδωκε τὸ ἑξῆς ψήφισμα :

ΥΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΝ ΤΗΣ Α. Β. Υ. ΤΗΣ ΠΡΙΓΚΗΠΙΣΣΗΣ ΣΟΦΙΑΣ

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ ὨΦΕΛΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Δ. Βικέλα, ἰδρυτοῦ τοῦ πρὸς Διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων Συλλόγου, διαρκοῦς προέδρου ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως καὶ πολλαχῶς εὐεργέτου αὐτοῦ, τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον ἀποφασίζει :

1) Νὰ ἀναρτηθῇ ἐπὶ τριήμερον μεσίστιος ἢ σημαία τοῦ Καταστήματος τοῦ Συλλόγου.

2) Νὰ κλεισθῶσι τὰ Γραφεῖα κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κηδείας καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ ταύτην μέχρι τοῦ τάφου ἅπαν τὸ προσωπικόν.

3) Νὰ παρακληθῶσι τὰ ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Πειραιεῖ μέλη τοῦ Συλλόγου ἵνα παραστῶσι κατὰ τὴν ἐκφορὰν.

4) Νὰ τεθῇ τεσσαρακονθήμερον πένθος, ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς σήμερον, ἐπὶ πάντων τῶν ἐξερχομένων ἐγγράφων καὶ τῶν ἐντύπων δημοσιευμάτων τοῦ Συλλόγου.

5) Νὰ στηθῇ ἡ προτομὴ αὐτοῦ μαρμαρῆν ἐν τῷ προδρόμῳ τοῦ Καταστήματος τοῦ Συλλόγου.

6) Νὰ προστίθεται ἐφεξῆς εἰς τὸν τίτλον τοῦ Συλλόγου ἡ ἐπιγραφή : « Ἰδρυθεὶς τῷ 1899 ὑπὸ Δ. Βικέλα ».

7) Νὰ ἐκδοθῇ τευχὸς ἀναμνηστικόν, ἱστοροῦν τὰ κατὰ τὴν προεδρίαν αὐτοῦ γεγόμενα ἐν τῷ Συλλόγῳ.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 7^ῃ Ἰουλίου 1908.

Ὁ Γραμματεὺς
Γ. ΔΡΟΣΙΝΗΣ

Ὁ προεδρεύων Σύμβουλος
Μ. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ

Διὰ τῆς διαθήκης αὐτοῦ, ἀναγνωσθεύσης ἐν τῷ Πρωτοδικείῳ Ἀθηνῶν τὴν 8 Ἰουλίου, ὁ αἰμυνηστος ἀνὴρ καταλείπει ὑπὲρ τοῦ Συλλόγου κληροδότημα ἐκ δραχμῶν 92 χιλιάδων· ἐπίσης δωρεῖται εἰς τὸν Σύλλογον ὅσα ἐκ τῶν ἀνεκδότων ἢ ἐκδεδομένων λογοτεχνικῶν ἔργων αὐτοῦ ἤθελεν ἐγκρίνη τὸ Δ. Συμβούλιον νὰ περιλάβῃ εἰς τὴν σειρὰν τῶν δημοσιευμάτων του.